

Mikkonen, Janne

VALTIO-OPPINEIDEN TYÖLLISTYMINEN

Opinnot, työkokemus ja järjestötoiminta
valmiuksien antajina

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Valtio-oppi
Pro gradu –tutkielma
Tammikuu 2003

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

MIKKONEN, JANNE: Valtio-oppineiden työllistyminen. Opinnot, työkokemus ja järjestötoiminta valmiuksien antajina

Pro gradu –tutkielma, 90 sivua, 16 liitesivua

Valtio-oppi

Tammikuu 2003

TIIVISTELMÄ

Pro gradu –tutkielma käsittelee työnantajien ja rekrytointiin osallistuneiden henkilöiden näkökulmasta valtio-opin pääaineopiskelijoiden työllistymistä. Tutkielmassa tutkitaan valmiuksia, joita nykyinen työelämä vaatii valtio-oppineilta ja millä tavoin tarvittavia valmiuksia voi hankkia. Työhön sisältyy katsaus valtio-oppineista tehtyihin työmarkkinatutkimuksiin.

Työn metodi pohjautuu eläytymismenetelmään. Aineisto on kerätty eri työpaikoista pyytämällä rekrytointiin osallistuneita henkilöitä kommentoimaan neljän erilaisen hakijan valmiuksia työhakemuksen ja ansioluettelon perusteella. Hakijoilla on ollut sama pääaine. Eroja hakijoilla on ollut sivuainevalinnoissa, työkokemuksessa, opiskelunopeudessa, opintoarvosanoissa ja järjestökokemuksessa.

Työn teoreettisena viitekehyksenä ovat toimineet työelämäntutkimus ja asiantuntijuustutkimus. Lopullinen teoreettinen tarkastelunäkökulma on kuitenkin luotu aineistolähtöisesti niiden teemojen perusteella jotka aineistosta nousivat esiin.

Valtio-opista valmistuneilta vaaditaan rekrytinnissa monia valmiuksia, joita pelkät opinnot eivät tuota. Näitä ovat mm. tiimi- ja projektityövalmiudet, työprosessista riippumaton osaaminen, joustavuus, työyhteisön normien ja arvojen sisäistäminen, yhteistyötaidot ja kyky ylläpitää yhteyksiä. Tarvittavien valmiuksien hankkimisessa informaaleilla oppimisympäristöillä on tärkeä merkitys. Rekrytoijien käsityksen mukaan näitä taitoja ja valmiuksia pystyy hankkimaan erityisesti työkokemuksen ja järjestökokemuksen kautta. Tulokset tukevat niitä näkemyksiä, joita on yleisesti esitetty asiantuntijuiden kehittymisestä.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	4
2	AKATEEMINEN TYÖMARKKINOILLA	9
2.1.	Valtio-oppineet työmarkkinoilla	9
2.2.	Muita tutkimuksia akateemisten työmarkkinoista.....	14
3	TYÖELÄMÄN MUUTOS	18
3.1.	Joustava työelämä.....	21
3.2.	Palvelualat ja julkinen sektori.....	24
3.3.	Akateeminen asiantuntijuus muuttuvassa työelämässä	26
3.3.1.	Asiantuntijuuden kehittyminen	29
3.3.2.	Informaali oppiminen ja hiljainen tieto.....	31
3.3.3.	Asiantuntijuus professiona.....	32
3.4.	Yhteenveto työelämän muutoksista.....	35
4	FENOMENOGRAFIA KÄSITYSTEN TUTKIMUKSENA	37
5	ELÄYTYMISMENETELMÄ	42
5.1.	Eläytymismenetelmää soveltaen	45
5.2.	Laadullisen aineiston analyysi	46
5.3.	Aineiston haltuunotto ja tematisointi	48
5.4.	Tyypittely.....	51
5.5.	Laadullisen aineiston tulkinnan luotettavuus ja arvioitavuus	52
5.6.	Laadullisen aineiston yleistettävyys.....	54
5.7.	Aineiston määrä.....	55
6	AINEISTO JA ANALYYSI	57
6.1.	Hakijat ja työpaikat	57
6.2.	Aineiston analyysi.....	59
6.3.	Opinnot, työkokemus ja järjestökokemus valmiuksien indikaattorina	61
6.3.1.	Opinnot	61
6.3.2.	Työkokemus	63
6.3.3.	Järjestökokemus.....	65
6.4.	Valintaperusteet kategorioina	66
6.4.1.	Keskeistaidot ratkaisevina	66
6.4.2.	Informaatioyhteiskunnan valmiudet ratkaisevina	71
6.4.3.	Sosiaaliset ja persoonalliset valmiudet ratkaisevina	79
6.5.	Yhteenveto analyysistä.....	81
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	84
	LÄHDELUETTELO	87
	LIITTEET	94

1 JOHDANTO

Työelämän ja korkeakoulutuksen suhteesta on kirjoitettu paljon. Perinteinen kiistakysymys on se, pitääkö tiedekorkeakoulun edes välittää siitä, mihin ja miten maisterit työllistyvät. Tämä problematiikka oli esillä voimakkaasti esim. tutkinonuudistuksessa 70-luvulla.¹ Omassa työssäni en aio pureutua tähän kysymykseen. Se kuitenkin on varmaa, että valtaosaa opiskelijoista ja valmistuneista kiinnostaa työllistyminen. Työllistymistä on tutkittu pitkälti makronäkökulmasta eli miten hyvin ja millaisiin työpaikkoihin ihmiset sijoittuvat. On tutkittu mm. miten hyvin eri koulutuksen saaneet työllistyvät, vaikuttaako lisäkoulutus työllistymiseen jne. Hyvin vähän on tutkittu niitä seikkoja, jotka konkreettisissa tilanteissa johtavat työllistymiseen.

Oman pro gradu-työni aiheen pohdinta lähti jo vuosia sitten siitä, että minua kiinnosti valtio-oppia pääaineena opiskelleiden työllistyminen. Tein aiheesta myös pienimuotoisen tutkimuksen syventävien opintojen alun seminaariin. Silloin ajatuksena oli tutkia mihin valmistuneet työllistyvät, ja mitkä seikat ovat vaikuttaneet heidän työllistymiseensä. Tutkimuksen empiirinen aineisto oli tarkoitus kerätä perinteisenä kyselytutkimuksena. Opintojen viivästyminen oman käytännön työelämään tutustumisen vuoksi johti siihen, että Tampereen yliopiston rekrytointipalvelut aloittivat säännölliset kyselyt valmistuneiden työllistymisestä. Heidän kyselynsä sisältö on pitkälti sama, millaisen ajattelin oman kyselyni olevan. Tältä lähestymistavalta oli siis pohja pois. Päätin kuitenkin jatkaa aihepiirin parissa. Näkökulmaksi vahvistui yritys selvittää niitä valmiuksia, joita työnantajat odottavat työntekijöiltään.

Tutkimuksessa on tarkoitus kartoittaa ensinnäkin sitä, millaisia opintoja eri työnantajat/työtehtävät edellyttävät tai mikä on opintojen merkitys ylipäätään. Toisena tavoitteena on pohtia, voiko asiantuntijaksi kehittymistä edistää opiskeluaikaisilla valinnoilla sivuaineiden osalta, järjestö- tai harrastustoiminnalla tai olemalla työelämässä opintojen ohella. Onko esim. järjestötoiminta työnantajien ja rekrytoijien käsityksen mukaan toimintaa, jota arvostetaan rekrytointitilanteessa?

Informaalit tai sekundääriset oppimisympäristöt ovat tutkielmani kannalta merkittävä tutkimuskohde. Esimerkkinä vaikkapa tiimityövalmiudet, joita ainakaan perinteisessä ei-ammattillisessa yhteiskuntatieteellisessä opetuksessa juurikaan ei harjoiteta. Työelämäntutkimus painottaa tulevaisuuden työn vaatimuksissa paljon sosiaalisia taitoja ja

¹ Ironista kyllä, kun FYTT-komitean työn tuloksena työelämälähtöiset koulutusohjelmat tulivat tiedekorkeakouluihin, niin 90-luvulla samalla perusteella palattiin vanhoihin kaksiportaisiin tutkintoihin.

ns. hiljaista tietoa. Osa näistä on organisaatio- ja/tai työtehtäväspesifejä, mutta osa ehkä yleisempiäkin taitoja. Osin omankin historiani kautta katson, että noita valmiuksia saa opiskeluaikana erityisesti järjestö- ja työelämästä. Viime vuosina on vapaaehtoistyö tullut valinnaiseksi osaksi tutkintoa myös joissain suomalaisissa tutkinnoissa. Koordinoidulla vapaaehtoistyöllä opintojen osana pyritään kehittämään ja syventämään opintoja juuri em. taidoilla.²

Metodikseni valitsin lopulta eläytymismenetelmän sovellettuna omaan tutkimusongelmaani. Eläytymismenetelmässä kerätään tietoa pienten kehyskertomusten avulla joita informantit täydentävät. Tarjoan työssäni rekrytoijille neljä erilaista valtio-oppinutta, joiden opintorekisteri ja osin myös muu opiskeluaikainen henkilöhistoria eroavat. Työnantajia pyydetään laittamaan hakijat paremmuusjärjestykseen kommenttien kera. Paremmuusjärjestys ei kuitenkaan ole oleellista. Oleellisempaa on miten eri tarjokkaita kommentoidaan. Kommenttien analyysistä muodostuu työni keskeinen sisältö.

Eläytymismenetelmää on syytetty siitä, että se tuottaa kaavamaisia ja ennalta-arvattavia vastauksia.³ Eläytymismenetelmän valinta oman tutkielmani aineiston keräämiseksi lähtee päinvastaisesta tarpeesta ja oletuksesta. Uskon, että keräämällä aineiston esim. haastattelulomakkein tai teemahaastatteluin olisivat vastaukset olleet kaavamaisempia ja edustaneet enemmän ”sitä mitä modernissa rekrytointipuhunnassa kuuluu sanoa”. Tarjokkaani ovat puhdistettuja muun muassa sukupuolesta, ovat persoonattomia (ainoastaan rivien välistä voivat vastaajat konstruoida), ja heidän työhistoriansa on osin anonyymi. Tilanne on kuitenkin melko kontekstuaalinen verrattuna esim. kyselylomakkeen täyttämiseen. On olemassa ainakin osaksi todellisuutta vastaavia työnhakijoita, ja on olemassa konkreettinen työpaikka.

Eläytymismenetelmää ei tietääkseni ole juurikaan käytetty politiikan tutkimuksen metodina. Tämän vuoksi esittelenkin valittua metodologiaa ja sen soveltamista melko laajasti laadullisen tutkimuksen kontekstissa. Metodista lähestymistapaani voidaan kritisoida siitä, että se ei ole eläytymismenetelmää. Monet reunaehdot eivät täyty. Mutta Eskolan⁴ hengessä ajattelen, että olen muokannut eläytymismenetelmästä itselleni sopivan metodin. Yhtä hyvin menetelmäni voisi kutsua myös sovellutukseksi puolistrukturoidusta kyselylomakkeesta. Mutta yritän ainakin tavoittaa jotakin siitä hengestä jolla eläytymismenetelmätutkimusta on harrastettu. Teoreettista pohjaa tutkimukselle antaa fenomenografia käsitysten tutkimuksena. Fenomenografia toimii työssäni ajatuksellisena

² Lahtinen 1998.

³ Eskola 1998, 330.

⁴ Eskola, 1998, 68.

mallina siitä, miten suhtautua vastauksiin; ne ovat vastaajien käsityksiä siitä, millaisia valmiuksia heidän mielestään kussakin tehtävässä tarvitaan ja kuka hakijoista parhaiten vastaa näitä käsityksiä.

Pyrin löytämään sellaisia avoimena olleita työpaikkoja ja tehtäviä, joihin valtio-oppineet ovat aiemmin työllistyneet. Tässä käytin hyväksi Tampereen yliopiston rekrytointipalveluiden tilastollista aineistoa. Muodostettavien tarjokkaiden opintoyhdistelmien muodostamisessa käytin hyväksi yliopiston opintorekisterin tietoja. Tietojen avulla muodostin neljä erilaista kokoonpanoa, jotka mahdollisimman hyvin vastaisivat todellisuutta. Tällaista erilaisten menetelmien yhdistämistä pidetään jopa suotavana menetelmätriangulaationa.⁵

Työelämän, työllistymisen ja koulutuksen suhdetta on työelämän tutkimuksessa ja kasvatustieteissä käsitelty monen eri teoreettisen mallin (esim. konfliktiteoreettiset tai funktionalistiset mallit) kautta. Ne käsittelevät kuitenkin koulutuksen ja työelämän suhdetta laajemmasta ja yleisemmästä perspektiivistä eivätkä sovellut teoreettiseksi viitekehykseksi omaan työhöni.

Teoreettista pohjaa työlle antaa katsaus työelämän tutkimuksen viime aikaisiin tuloksiin. Näkemystä syvennetään erityisesti asiantuntijuuden tutkimuksessa esiinnousseilla teemoilla. Näkökulma työelämän muutoksiin on kuvaileva. En työssäni lähde pohtimaan sitä, kenen kannalta muutosta tarkastellaan ja kuka siitä hyötyy tai onko se hyväksi vai huonoksi. Tältä osin tekstini on pääosin toteavaa, vaikka montaa jäljempänä esitettyä muutostekijää ja niiden vaikutuksia voidaan aiheellisestikin kritisoida.

Katsaus aiempiin sijoittumista käsitteleviin tutkimuksiin erityisesti yhteiskuntatieteellisellä alalla tukee työn aihepiiriä. Kovinkaan systemaattista ja pitkäjänteistä ei tietojen kerääminen ole ollut.⁶ Tampereen yliopiston rekrytointipalvelut ovat tehneet kyselytutkimuksen säännöllisesti vuosittain vuonna 1994 valmistuneista lähtien. Rekrytointipalvelujen seuranta muodostaakin tärkeän aineiston, vaikka kysymykset ja luokittelut eivät aivan samoina ole pysyneekään eri vuosina. Oma tutkimukseni pyrkii täydentämään rekrytointipalvelujen tutkimuksia.

⁵ Eskola ja Suoranta, 2000, 70.

⁶ Tosin KOTA-tietokantaan on 90-luvun alusta lähtien kerätty tietoja valmistuneiden työllistymisestä. Tietokannan luokittelu on kuitenkin kovin karkea eli siinä tiedot esitetään koulutusaloittain koko maassa. Toinen pitkäaikaistutkimus muodostuu Akavan työmarkkinatutkimuksista. Niissä on tutkittu koko Akavan jäsenkenttää. Työllistymisen lisäksi kiinnostus on ollut ansiotasossa ja muissa kulloinkin ajankohtaisissa työmarkkinakysymyksissä.

Asiantuntijuus on tutkielmani kannalta keskeinen termi. Voidaan perustellusti olettaa, että valtio-opista valmistuneet sijoittuvat pääosin asiantuntijatehtäviin. Myös tutkinnon eräs tavoite on kouluttaa asiantuntijoita. Realismia lienee, etteivät kaikki valmistuneet päädy, ainakaan työuransa alkuvaiheessa, työhön joka täyttäisi kaikilta osin asiantuntijatyön vaatimukset. Tutkijat korostavat, että asiantuntijuuden kehittyminen on pitempiaikainen prosessi ja tapahtuu pitkälti vasta työelämässä. Tästäkään näkökulmasta vastavalmistuneet tuskin täyttävät asiantuntijan kriteeristöä. Työllistymisen kannalta asiantuntijatyön vaatimukset ovat kuitenkin todennäköisimmin eteen tulevia kompetenssivaatimuksia.

Jokaiselle tarjokkaalle luodaan oma tutkintoyhdistelmä ja oma historia opiskeluajalta työ- ja järjestökokemuksen osalta. Tästä ei ole olemassa juurikaan tutkittua tietoa. Tässä turvaudunkin omiin kokemuksiini ja havaintoihini erilaisista opiskelijatyypeistä. Läheskään todellisuutta vastaaviksi ei hakijoita saa. Esimerkiksi sukupuoli, henkilökohtainen persoona ja käyttäytyminen haastattelutilanteessa ovat ominaisuuksia, joita tässä tutkielmassa ei tutkita. Myös ikä on mukana vain implisiittisesti.

Tarjokkaiden muodostamisessa on tehtävä monta rajausta. Keskityn tarjokkaissa opiskeluvaihtoihin, järjestö- ja harrastustoimintaan sekä jonkin verran työhistoriaan. Työhistoriakin on varsin lyhyt. Käytännössä rajaukseksi muodostui, että en lukuisista yrityksistäni huolimatta saanut empiiriseen aineistoon mukaan yhtään puhtaasti yksityisen sektorin paikkaa. Yksityiselle sektorille kuitenkin sijoittuu noin kolmannes valtio-opista valmistuneista.⁷

Työtehtäväkohtaisena rajauksena olen jättänyt tutkimuksen ulkopuolelle akateemiset tutkijat ja toimittajat. Akateemisten tutkijoiden osalta rajaus perustuu siihen, että uskon yliopistolla itsellään olevan aika vankka käsitys siitä, millaisia valmiuksia hyvä akateeminen tutkija tarvitsee. Näiltä osin tutkimus olisi siis ollut varsin turha. Toimittajat rajasin tutkimuksen ulkopuolelle, koska ilman tiedotusopin sivuaineopintoja toimittajaksi on käytännössä mahdoton päästä.⁸ Tämä olisi pakottanut joko laittamaan kaikkien hakijoiden aineyhdistelmiin tiedotusopin opintoja tai tutkimaan toimittajaksi hakevia omana joukkonaan. Lisäksi uskon, että Tampereen yliopistossa on olemassa tarvittavaa tietoa tiedotusalan rekrytoinnin perusteista tiedotusopin laitoksen toimesta.

⁷ Julkisesti ilmoitetuista yksityisen sektorin paikoista ei löytynyt pitkältäkään ajanjaksolta sellaisia, että ne olisivat selvästi soveltuneet valtio-oppineille. Pyrin sitten mm. yritysten henkilöstöosastojen kautta saamaan kommentteja aineistosta, mutta niitä ei minulle kuitenkaan toimitettu.

⁸ Kävin asiasta keskustelua mm. suuren sanomalehden uutispäällikön ja tiedotusalan tutkijan kanssa.

Rajausten tavoitteena on keskittää huomiot tutkittaviin asioihin. Tarjokkaiden personointi sukupuolella, huomattavasti erilaisemmilla työhistorioilla, perhetilanteilla jne. olisi luultavasti vienyt huomiota pois työni kannalta olennaisista asioista.

2 AKATEEMINEN TYÖMARKKINOILLA

2.1. VALTIO-OPPINEET TYÖMARKKINOILLA

Tampereen yliopiston rekrytointipalvelut ovat seuranneet valmistuneiden työllistymistä vuodesta 1994 lähtien. Tutkimus on tehty noin vuosi valmistumisen jälkeen. Työllistymisasioloita on kyselyssä seurattu varsin laajasti. Mukana on ollut kysymyksiä myös rekrytointiin vaikuttaneista seikoista. Poliitiikan tutkimuksen laitokselta valmistuneiden vastausprosentti on ollut keskimäärin 60 % eli huonoin koko yliopiston laitoksista.⁹

Turun yliopiston valtio-opin laitos on tehnyt koko laitoksen toimiaikaa koskeneen (vuosina 1965-2000 valmistuneet), tutkimuksen laitokselta valmistuneiden työllistymisestä ja työurista. Tutkimus on tehty postikyselynä elokuussa 2001. Tutkimuksen vastausprosentti oli 43. Pitkä aikaperspektiivi on auttanut saamaan hyvän kuvan valmistumisen jälkeisen työuran vaiheista. Tässä yhteydessä keskityn kuitenkin niihin tuloksiin, jotka osuvat oman tutkielmani aihepiiriin keskiöön eli valmistumisen jälkeiseen työllistymiseen. Kiinnostava on turkulaisten tutkimuksessa tehty luokittelu eri ammattien osalta. Se kuvaa varsin osuvasti yleisestä yhteiskuntatieteestä valmistuneiden työtehtäviä. Ensimmäinen ryhmä ovat professiot, esim. opettajat, sosiaalityöntekijät ja tutkijat.¹⁰ Toisen ammattiryhmän muodostavat erityisasiantuntijat. He toimivat hallinto-, suunnittelu-, ja kehittämistehtävissä. Ammatit ovat valmistelu- ja esittelytehtäviä, kouluttajia, toimittajia ja tiedottajia.¹¹ Kolmantena ryhmänä ovat asiakaspalvelutehtävät ja neljäntenä johtotehtävät.

Helsingin yliopiston valtio-opin laitos on kyselty vuosina 1999-2001 valmistuneiden työllistymistä puhelinkyselyillä.¹² Kysely on ollut melko karkea, siinä on kysytty työllistymistä, työnantajasektoria (julkinen, yksityinen, kolmas), työtehtäviä, työnantajaa sekä bruttopalkkaa.

Tampereen yliopiston rekrytointipalveluiden tutkimusten mukaan valtio-oppineiden työllisyystilanne on pysynyt koko ajan suhteellisen samankaltaisena. Noin kolmannes valmistuneista on ollut vakituudessa työsuhhteessa vuosi valmistumisen jälkeen ja noin puolet on ollut määräaikaissa työsuhhteessa. Määräaikaisten työsuhhteiden osuus on kuitenkin ollut hienoisessa laskussa ja vakituisten osuus kasvussa. Työttömänä on ollut

⁹ Olen koonnut rekrytointipalvelujen tutkimukset vuosien 1994-2000 valmistuneista erillisen liitteen (LIITE1). Liite koostuu julkaisuista Tampereen yliopistosta vuosina 1994-1996, 1997, 1998, 1999 ja 2000 valmistuneiden sijoittuminen työelämään.

¹⁰ Professioneja ja niiden määritelmiä käsitellään enemmän erikseen omassa luvussaan

¹¹ Myöhemmin perustelen, miksi itse luokittelen toimittajat professioksi.

todella pieni joukko, keskimäärin neljä prosenttia. Tosin vuonna 1999 valmistuneista kyselyn aikaan oli työttömänä viidennes vastaajista. Työelämän ulkopuolella on ollut 16 prosenttia vastaajista. Täydentävän kuvan työllisyystilanteesta antaa työkuukausien määrä valmistumisen jälkeen. Puolet tamperelaisista vastaajista on ollut vuosi valmistumisen jälkeen töissä yli yhdeksän kuukautta ja viidennes vähintään seitsemän kuukautta. Kymmenesosa on ollut kokonaan vailla työkausia. Heistäkin osa on ollut poissa työmarkkinoilla tai opiskelujen parissa.

Suomen valtiotieteilijöiden liiton (SVAL) tutkimuksessa työllisyystilanne on ollut parempi. Vuosi valmistumisen jälkeen työttömänä tai muuten poissa työelämässä oli ollut vain pari prosenttia.¹³ Osaselitys hyvälle työllisyystilanteelle on, että osa jäsenistöstä työllistyy tehtäviin, jotka eivät sisällä itsenäistä asemaa ja eivät siten vastaa täysin koulutusta.¹⁴

Turusta valmistuneista työssä valmistumishetkellä oli vastaajista ollut 46 %.¹⁵ Helsingistä valmistuneista n. 80 % on ollut työssä kyselyhetkellä. Vuonna 1999 valmistuneiden osalta tutkimus tehtiin vasta vuonna 2001, joten he ovat ehtineet olla työmarkkinoiden käytettävissä jo vähintään vuoden valmistumisen jälkeen. Heidän työllistymisprosenttinsa olikin liki 90%.

Tamperelaisten valtio-oppineiden työtehtävät ovat laajat. Nimikkeitä on puolensataa erilaista. Turusta valmistuneilla ensimmäisen työpaikan nimikkeitä on yli sata erilaista.¹⁶ Nimikkeiden määrä ei välttämättä kerro kovinkaan paljoa, sillä samalla nimekkeellä toimivien ihmisten toimenkuvat saattavat olla hyvinkin erilaiset. Toisaalta erilaisten projekti-alkuisten työtehtävien sisällä saatetaan tehdä hyvinkin samankaltaisia tehtäviä. Paremman kuvan antaakin vastaajien työn luonteen ja työnantajasektoreiden tarkastelu.

Tampereelta valmistuneista vastaajista suurin osa eli yli neljännes työskenteli hallinto-, suunnittelu- ja kehitystehtävissä ja noin kymmenes työskenteli toimisto- ja esikunta-tehtävissä. Viestintä- ja mediatyön parissa työskenteli 16% vastaajista ja lähes yhtä suuri osuus oli tutkijana. SVAL:n tutkimuksessa asiantuntijatehtävissä työskenteli puolet vastaajista ja kolmannes johtotehtävissä. Turusta valmistuneiden ensimmäinen työ oli neljänneksellä asiakaspalvelutehtäviä, kolmanneksella erityisammattitehtäviä, vajaa

¹² Kuusisto 2002, [WWW-dokumentti].

¹³ Valtiotieteilijä 2002b, 12.

¹⁴ Valtiotieteilijä 2002a, 8.

¹⁵ Sainio 2002, 21. Tutkimuksessa ei ole eritelty työllistymisastetta vuosittain eli luku kertoo koko tutkimusjoukon tilanteen.

kolmannes sijoittui professioammatteihin ja johtotehtäviin työllistyi reilu kymmenesosa vastaajista.¹⁷

Työnantaja oli Tampereelta valmistuneista puolella julkinen organisaatio, yrityksissä työskenteli 30% ja järjestöissä noin kymmenesosa vastaajista. Oman yrityksen oli perustanut vain neljä prosenttia vastaajista. Valtiotieteilijöiden liiton tutkimuksen mukaan julkisella sektorilla työskenteli isompi osa eli kaksi kolmannesta. Loput oli luokiteltu yksityiselle sektorille erottelematta yrityksiä ja järjestöjä toisistaan.¹⁸

Turkulaisilla on vuosikymmenten välillä on jonkin verran eroja ensimmäisen työpaikan työnantajan suhteen. Isoin muutos on, että 90 -luvulla kuntien osuus tippui kahden edellisen vuosikymmenen n. 30 %:sta kymmeneen prosenttiin. Järjestöihin on työllistynyt runsas 10 % eri vuosikymmeninä. 90-luvulla turkulaisista valtio-oppineista on valtiolle työllistynyt 41% ja yksityiselle sektorille 37%.¹⁹ Helsingistä valmistuneista julkisella sektorilla työskenteli 1999 valmistuneista 34%, 2000 valmistuneista 45% ja 2001 valmistuneista 56%. Kahdelta ensimmäiseltä vuodelta ei ole erikseen tilastoitu yksityisen ja kolmannen sektorille työllistyneitä, mutta 2001 valmistuneista kolmannella sektorilla työskenteli 7%.²⁰

Vaikka Tampereelta valmistuneet olivat työllistyneet suhteellisen hyvin, niin heidän työtehtävänsä eivät vastaajien mielestä vastanneet koulutusta yhtä hyvin. Vastaajista n. kolmannes oli ollut yli yhdeksän kuukautta koulutustaan vastaavassa työssä. Samoin hieman vajaa kolmannes ei ollut työskennellyt yhtään kuukautta koulutustaan vastaavassa työssä. Kun tästä luvusta vähennetään kokonaan työelämän ulkopuolella olleet (Okk työelämässä), voidaan todeta, että noin viidesosa työssä olleista vastaajista on ollut koulutustaan vastaamattomassa työssä. Nykyisten työtehtävien vaatimustaso vastasi yliopistollista tutkintoa 43%:lla vastaajista ja vaatimustaso ei kohdannut tutkintoa lainkaan seitsemällä prosentilla. SVAL:n työmarkkinatutkimuksessa neljä viidesosaa työskenteli koulutustaan vastaavissa tehtävissä.²¹

Turusta valmistuneista koulutustaan vastaavassa työhön oli sijoittunut 54 %. Turusta valmistuneilla työn koulutusvastaavuus ensimmäisessä työpaikassa on toteutunut parhaiten valtiolla. Yli puolet katsoi, että työ valtiolla vastaa hyvin koulutusta, kun vastaava luku yksityisellä sektorilla on alle 30%. Kokonaisuutena työn ja koulutuksen vastaavuus

¹⁶ Sainio 2002, 66.

¹⁷ Sainio 2002, 26.

¹⁸ Valtiotieteilijä 2002a, 8.

¹⁹ Sainio 2002, 24.

²⁰ Kuusisto 2002.

on laskenut 90-luvulla. Aiemmin vain noin kymmenes katsoi, ettei työ vastaa koulutusta. 90-luvulla valmistuneiden joukossa luku on 23%.²² Tosin tutkimus ei kerro, millaista vastaamattomuus on: onko se kouluttautumista väärälle alalle vai ylikouluttautumista?

Rekrytoitumisen kannalta nousee voimakkaimmin esiin kaksi tekijää. Tampereelta valmistuneista valtio-oppineista lähes 40 % oli töissä työpaikassa, jossa oli ollut töissä jo ennen valmistumistaan. Lisäksi oma aktiivisuus ja henkilökohtaiset suhteet ovat vaikuttaneet ratkaisevimmin työpaikan saantiin 28 %:lla. Eli kaksi kolmasosaa on saanut työpaikan siksi, että on ollut jotain kautta tunnettu nykyisessä työpaikassaan. Osittain samasta kertovat vastaajien käsitykset siitä, millaisten tekijöiden uskotaan eniten vaikuttaneen työpaikan saantiin.²³ Puolet katsoo, että aikaisempi työkokemus tai työharjoittelu on vaikuttanut paikan saantiin. Asenne ja motivaatio työhön on ollut 32 %:lla vaikuttavana tekijänä, erityinen osaaminen jollain alueella 25 %:lla ja 20 %:lla tutkinnon aineyhdistelmä.

Omien harrastusten ja luottamustehtävien merkitystä on korostanut vain kolme prosenttia Tampereelta valmistuneista. Tältä osin on iso ero Turun yliopiston valtio-opin laitoksen tutkimustuloksiin. Sen tuloksen mukaan harrastustoiminnan katsoo 42 % vastaajista vaikuttaneen työllistymiseen ja 49 % arvioi sen auttaneen työtehtävien hoidossa. Harrastustoiminnan merkitys on kuitenkin vähentynyt verrattuna 70-luvulla valmistuneita 90-luvulla valmistuneisiin.²⁴

Tampereelta valmistuneet ovat arvioineet, että työnantajat arvostavat eniten heidän henkilökohtaisia ominaisuuksia (31%) ja sosiaalisia taitoja (27%). Analyttisiä taitoja arvostaa 23% ja asiantuntijatietoja 18% työnantajista.

Vaikka työpaikan on parhaiten saanut omien suhteiden ja aktiivisuuden ansiosta, niin työnhakukeinoina Tampereelta valmistuneet ovat käyttäneet silti eniten perinteistä vastaamista lehti-ilmoituksiin (63%). Omaa aktiivista yhteydenottoa työnantajiin ja suhteitaan on käyttänyt hyväksi puolet. Hieman ristiriitaista suhteessa rekrytoitumiskanaviin on, että vain 16% vastaajista on etsinyt työtä ottamalla yhteyttä entisiin työnantajiin. Yliopistojen rekrytointipalvelujen tarjontaa on käyttänyt hyväkseen pienenevä joukko (1997;18%, 2000;11%).

²¹ Valtiotieteilijä 2002a, 8.

²² Sainio 2002, 29.

²³ Tähän kysymykseen on voitu vastata useampaankin vaihtoehtoon.

²⁴ Sainio 2002, 13-14.

Rekrytointipalveluiden tutkimuksien perusteella näyttää selvältä, että henkilökohtaiset ominaisuudet ovat rekrytoitumisessa ratkaisevimmassa asemassa. Opintojen osuus on vähäisempi, tosin tutkinnon opintoyhdistelmällä on kohtuullisen suuri painoarvo, samoin erityistaitojen osaamisella, millä tavoin ne sitten ovatkin hankittu. Työllistymiseen vaikuttavat eniten henkilökohtaiset suhteet ja ominaisuudet sekä se, että on työpaikassa ennestään tunnettu henkilö. Työnantajat ovat erittäin varovaisia siinä, ettei rekrytoinnissa tapahdu virheitä. Valitaan mieluummin tuttu ja turvallinen kuin tuntematon ja mahdollinen riskitekijä.²⁵

Opiskeluajankautisen työssäkäynti on tutkimuksen mukaan parantanut mahdollisuutta päästä koulutustaan vastaavaan työhön sekä heti valmistumisen jälkeen että myöhemminkin työuralla. Lukukausien aika työskennelleistä yli 40 % oli valmistumisensa jälkeen koulutustaan vastaavassa työssä, kun vastaava luku oli 14 % niillä, jotka eivät ole olleet töissä lukukausien aikana.²⁶ Myös Haapakorven tutkimus tukee tätä tulosta. Hänen tutkimuksensa mukaan työuran aloittaminen ennen tutkinnon suorittamista oli suosinut urakehitystä.²⁷

Turun yliopiston valtio-opin laitoksen tutkimuksessa kysyttiin myös millaisia valmiuksia vastaajilla on ollut valmistumishetkellä. Kyky työskennellä itsenäisesti, oppimiskyky, kirjalliset kommunikointitaidot, kriittinen ajattelu ja laajat yleistiedot ovat olleet parhaiten hallussa. Heikoimmin olivat hallussa atk-taidot (aiemmin valmistuneet), johtamistaidot, neuvottelutaidot ja taloudellisten näkökulmien huomioon ottaminen sekä ryhmätyötaidot ja suullinen kommunikaatiotaito. 90-luvulla valmistuneet katsoivat, että he hallitsevat keskimääräistä paremmin työtehtävien hoidossa vaadittavat perusominaisuudet kuin aiemmin valmistuneet. Opiskeluajalla ei ole merkitystä miten hyvin kyselyssä kysytyjä valmiuksia vastaajilla on, mutta opiskeluajankautinen työssäkäynti lisää valmiuksien määrää.²⁸

Tutkimustulosten yhteydessä tulee muistaa, että vastaukset heijastavat valmistuneiden käsityksiä työllistymiseensä vaikuttaneista tekijöistä. Voi olla, että työnantajien valintaperusteet olisivat toisenlaiset ainakin painotukseltaan.

²⁵ Rouhelo 2001, 24.

²⁶ Sainio 2001, 21.

²⁷ Haapakorpi 1994, 31.

²⁸ Sainio 2001, 16-18.

2.2. MUITA TUTKIMUKSIA AKATEEMISTEN TYÖMARKKINOISTA

Akateemisten rekrytointi ja piilevät työmarkkinat

Anne Rouhelo on tutkinut akateemisten työllistymistä ja rekrytointia. Tutkimuksen kantava teema on piilevien työmarkkinoiden problematiikka. Piilevät työmarkkinat tarkoittavat työpaikkoja, jotka eivät ole olleet avoimesti haettavissa.²⁹ Piilevät työmarkkinat jakautuvat puolestaan kahteen päälohkoon. Perinteisesti on työmarkkinoilla aina ollut työpaikkoja jotka ovat olemassa, mutta joihin rekrytoidaan syystä tai toisesta ei-julkisesti. Syitä ei-julkiseen rekrytointiin on työnantajan kannalta kaksi. Näin pyritään vähentämään rekrytinnin kustannuksia ja erityisesti varmistamaan rekrytinnin onnistuminen rekrytoimalla vain organisaatiossa ennestään tunnettuja henkilöitä.³⁰ Työntekijän kannalta informaali rekrytoituminen on tehokkaampaa kuin perinteinen tapa. Se antaa myös työntekijälle paremman mahdollisuuden arvioida millaisia tehtäviä ja työympäristön mahdollinen tuleva työpaikka tarjoaa.³¹

Toinen – uudempi ilmiö – ovat työpaikat, joita ei varsinaisesti ole edes olemassa. Nämä tehtävät voivat olla sellaisia, että työnhakija itse pystyy löytämään yhteisöstä tekeväntöntyä työtä ja/tai sellaisia joiden tekemiseen ei syystä tai toisesta ole resursseja.³² Näiden tehtävien löytymisessä on työntekijän oma aktiivisuus tärkeää ja vaatii kykyä markkinoida omaa osaamistaan tehtävien tekemisessä. Jälkimmäisessä tapauksessa myös työntekijän kyky löytää rahoitusta työn tekemiseen on tärkeää. Tehtävät realisoituvat vasta kun on löydetty rahoitusta niiden tekemiseen.³³ Tutkimuksen mukaan piilevien työmarkkinoiden merkitys tulee kasvamaan tulevaisuudessa erityisesti julkisen ja yksityisen sektorin katvealueilla. Näillä alueilla on työlle tarvetta, mutta julkisella sektorilla ei ole resursseja, ja yksityinen sektori ei halua satsata niihin.³⁴

Rouhelon tutkimuksessa asiantuntijat arvioivat sitä, millaisia valmiuksia tulevaisuuden akateemisilta työntekijöiltä vaaditaan. Eniten rekrytointiin vaikuttavat hakijan persoonallisuus ja alakohtainen työkokemus. Muita merkittäviä asioita olivat kielitaito, kyky mark

²⁹ Rouhelo 2001, 21.

³⁰ Rouhelo 2001, 24.

³¹ Rouhelo 2001, 25.

³² Rouhelo 2001, 61.

³³ Rouhelo 2001, 63.

³⁴ Rouhelo 2001, 70. Omassa työssäni törmäsin tähän jo aineiston hankintavaiheessa. Erityisesti yksityisen sektorin työpaikkoja on julkisesti avoinna hyvin valikoidusti. Julkisesti avoimet paikat ovat yleensä (tieto)teknisen, kaupallisen ja juridiikan alan paikkoja. Kuitenkin melko suuri osa valtio-oppineistakin sijoittuu yksityiselle sektorille.

kinoida itseään, yleinen työkokemus, hakijan henkilösuhteet ja verkostot, kansainvälinen työkokemus sekä korkeakoulututkinto.³⁵

Valtio-opista valmistuneiden kannalta mielenkiintoista on, että erityisesti koulutus- ja järjestöalalla, yhdistyksissä, elinkeinoelämässä, tutkimusalalla sekä hallinnossa korostetaan persoonallisuuden merkitystä rekrytointikriteerinä. Tutkijat, etujärjestöjen sekä politiikan edustajat katsovat myös yleisen työkokemuksen merkityksen olevan kasvamassa rekrytointikriteerinä.³⁶

Tulevaisuudessa ennakoitiin voimakkaimmin kasvavan kielitaidon, kansainvälisen työkokemuksen sekä oman osaamisen markkinoinnin merkityksen. Verkostojen ja henkilösuhteiden merkitystä korostettiin erityisesti järjestöissä ja yhdistyksissä sekä joissakin hallinnon tehtävissä. Ylipäätään suhteiden merkitystä pidettiin suurempana julkisella kuin yksityisellä sektorilla.³⁷

Työssä pärjäämisen kannalta tärkeimmiksi ominaisuuksiksi akateemisilla mainittiin tärkeimpänä tiedon soveltamiskyky sekä kommunikointikyvyt ja tiedonhankintataidot.³⁸ Tulevaisuudessa merkitystään lisäävät muutoksiin sopeutumiskyky, kommunikointikyky, tiimityöskentelyvalmiudet, tiedon soveltamiskyky, kyky toimia epävarmuudessa sekä kriittisyys ja tiedon arviointikyky.³⁹

Yhteiskuntatieteilijöiden ammatti-identiteetin muotoutuminen

Titta Tuulos on tutkinut gradussaan yhteiskuntatieteilijöiden - erityisesti ns. yleisen yhteiskuntatieteellisen tutkinnon suorittaneiden - ammatti-identiteetin muotoutumisprosessista. Työ on lähtökohdiltaan mielenkiintoinen ja sivuaa osin omaa tutkimustani. Periaatteessa näkökulma on lähellä omaani: miten opiskeluaika vaikuttaa työllistymiseen. Näkökulma on kuitenkin ammatti-identiteetin muodostumisessa ja siinä, miten laitokset voisivat tukea tätä prosessia. Tutkimus on seitsemän opiskelijan teemahaastattelu. Tuuloksen mukaan opiskelijat kokevat erityisesti opintojen keskivaiheilla epävarmuutta tulevasta työllistymisestä. Tämä johtaa jopa ajatuksiin koulutusalan vaihtamisesta. Myöskään laitokset eivät tue opiskelijoiden amatillista kehittymistä ja suuntautumista. Menestyksellinen työllistyminen ja työelämään siirtyminen kuitenkin edellyttävät ammatti-identiteetin muodostumista jo opiskeluaikana.⁴⁰

³⁵ Rouhelo 2001, 49.

³⁶ Rouhelo 2001, 51.

³⁷ Rouhelo 2001, 55.

³⁸ Rouhelo 2001, 55.

³⁹ Rouhelo 2001, 57.

⁴⁰ Tuulos 2001, 68-69.

Aluetieteilijöiden työmarkkinat

Tampereen yliopiston aluetieteen laitoksen kyselytutkimus käsitti vuosina 1985 - 1997 aluetieteestä valmistuneet. Tutkimus sisälsi tietoja mm. työllistymisestä, aluetieteen koulutuksen tuottamien kvalifikaatioiden vastaavuudesta työelämän tarpeisiin, mitkä tekijät vaikuttavat työpaikan saantiin ja mitkä ovat ne ammatilliset kvalifikaatiot joita aluetieteilijä tarvitsee työelämässä.⁴¹

Mielenkiintoinen tutkimustulos oli, että laajan sivuaineen pituuden kasvu ja myös toiseksi laajimman sivuaineen laajuuden kasvu vaikuttivat työllisyyttä edistävästi. Sen sijaan teknisten sivuaineiden (mm. tietojenkäsittelyoppi ja tilastotiede) vaikutus oli päinvastainen. Ne lisäsivät riskiä pitkiin työttömyysjaksoihin. Laman aikana työttömyysriskiä oli lisännyt myös sivuaineiden painottuminen yksityiselle sektorille valmistaviin sivuaineisiin (markkinointi, yrityksen hallinto, yksityisoikeus). Mikään yksittäinen sivuaine ei kuitenkaan taannut työllisyyttä.⁴²

Aluetieteilijöiden työllistymisessä koulutuksen tuottamat kvalifikaatiot jäävät työkokemuksen ja suhdeverkostojen sekä osin henkilökohtaisten ominaisuuksien jalkoihin. Taidoista tärkeimpiä olivat nopean raportoinnin taito, tietotekniikan taidot, projektityötaitot sekä esiintymistaidot. Näistä raportointitaitoja ja projektityötaitoja on saatu erityisesti työelämässä.⁴³ Kuriositeettina mainittakoon, että vastaajat kokivat saaneensa esiintymistaitoja erityisesti kansantaloustieteen ja valtio-opin sivuaineopinnoista.⁴⁴

Kunnallistieteilijöiden työmarkkinat

Niina Muurinahan pro gradu -tutkielma käsitteli kunnallistieteiden laitoksen opetuksen ja työelämän osaamisvaatimusten vastaavuutta. Kunnallistieteitä – ammatillisemmista lähtökohdistaan huolimatta – voidaan pitää valtio-opin lähitieteinä. Työelämässä kunnallistieteilijät usein toimivat samoissa tehtävissä ja kilpailevat samoista työpaikoista. Tämän vuoksi Muurinahan tutkimus on kiinnostava tutkimus lähialasta. Tutkimus on kyselytutkimus 1995-99 valmistuneiden käsityksistä työllistymisestä ja siihen vaikuttaneista seikoista. Valmistuneiden työtilanne oli kokonaisuudessaan hyvä, työttöminä oli vain alle viisi prosenttia vastaajista. Eniten työllistymiseen oli vaikuttanut työkokemus ja suhdeverkosto.⁴⁵ Kyselyssä oli tiedusteltu myös mitä työelämässä tarvittavia asioita ja osaamisalueita koulutuksessa olisi pitänyt olla enemmän sekä selvitetty vastaajien työllistymistilanne. Vastausten mukaan enemmän olisi toivottu hyvinkin konkreettisia ja

⁴¹ Tiainen 1999, 23.

⁴² Tiainen 1999, 37.

⁴³ Tiainen 1999, 45-47, 62.

⁴⁴ Tiainen 1999, 61.

⁴⁵ Muurinaho 2001, 65.

spesifejä taitoja sekä sellaisia yleisiä taitoja kuten ryhmä- ja projektityövalmiuksia sekä johtamis- ja esimiestaitoja. Karsintalistan selkeä ykkönen oli teoreettisuus.⁴⁶ Valtio-oppi ei kuulunut vastaajien sivuaineiksi suosittelemien aineiden mukaan. Sen sijaan erilaiset taloustieteelliset sivuaineet olivat suosituimpia.⁴⁷

Työnantajanäkökulma

Kristiina Alamäen tutkimus korkeakoulutetun työvoiman rekrytoinnista on työelämän nopean muutosvauhdin huomioiden jo hieman vanha. Mielenkiintoiseksi sen tekee, että näkökulma on työnantajien. Tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä ovat työelämän ja koulutuksen kohtaamisteoriat.⁴⁸ Sen mielenkiintoisin tulos liittyy teoriaan koulutuksesta valikointina. Työnantajista lähes puolet on sitä mieltä, että korkeakoulutus valikoi lahjakkaimmat yksilöt työmarkkinoiden vaativimpiin tehtäviin ja että menestys korkeakouluopinnoissa auttaa menestymään myös työelämässä.⁴⁹

⁴⁶ Muurinaho 2001, 54-55.

⁴⁷ Muurinaho 2001, 58-60.

⁴⁸ Näistä tunnetumpia ovat teknis-funktionaalinen teoria ja konfliktiteoria. Näistä teorioista on sitten johdettu useita teorioita.

⁴⁹ Alamäki 1992, 69. Koulutuksen valikointiteorian mukaan koulutuksen yksi tehtävä on valikoida ja suodattaa sopiva (mm. oppimiskykyinen ja muutosvalmis) työvoima työnantajan käyttöön. Kts. esim. Raivola 2000, 171.

3 TYÖELÄMÄN MUUTOS

Tutkielmani kannalta työelämän muutoksen kuvailussa on ongelmana, että valtio-oppineet eivät muodosta kovin selkeätä ammattikuntaa. Tämän seurauksena on hie- man vaikea rajata sitä, minkä alan tai millaisten töiden muutoksesta pitäisi olla erityisen kiinnostunut. Saman ovat ilmeisesti huomanneet muutkin, sillä yleisten yhteiskuntatie- teellisen tutkinnon suorittaneiden työtehtävissä tapahtuneista tai tapahtuvista muutok- sista ei ole juurikaan tehty rajattuja tutkimuksia. Jatkossa joudunkin turvautumaan ylei- siin käsityksiin työelämän muutoksesta ja hahmottelemaan mahdollisia vaikutuksia val- tio-oppineiden työtehtäviin yleisen kehityksen lisäksi asiantuntijatyön, julkisen sektorin ja palveluiden näkökulmasta. Ongelma ei liene suuri, sillä muutokset ovat saman- suuntaisia eri aloilla.⁵⁰ Päähuomio on erityisesti asiantuntijatyöksi laskettavissa tehtä- vissä tapahtuneet muutokset.

Lähestymistapoja työelämän muutokseen on ollut monia. Aihetta on lähestytty mm. so- siologisesta, kasvatustieteellisestä, psykologisesta, sosiaalipoliittisesta ja taloustieteel- lisestä viitekehyksestä käsin. Monet muutkin tieteen- ja oppialat ovat pyrkineet ym- märtämään muutosta ainakin oman alansa työtehtävien ja työllistymisen näkökulmasta. Muutosta on pohdittu myös erilaisissa hallinnollisissa komiteoissa ja selvityksissä.⁵¹ Työelämän muutoksesta on maalailtu uhkakuvia ja toiset ovat nähneet sen todellisen vapauden elimellisenä osana. Samalla kriittisesti suhtautuvat tutkijat ovat jopa kyseen- alaistaneet koko muutoksen olemassaolon tai ainakin todenneet, että se koskee vain suhteellisen pientä joukkoa. Valtaosa tutkijoista kuitenkin uskaa, että muutos on ollut jo käynnissä jonkin aikaa, ja se etenee siihen suuntaan kuin jatkossa hahmotellaan. Työ- elämän tutkimus on paljolti keskittynyt ns. työntekijätason ammatteihin ja niissä tapah- tuneisiin muutoksiin. Myöskään palvelut eivät ole kuuluneet suosittujen tutkimuskohtei- den alaan.⁵² Akateemisia työtehtäviä on tutkittu vähemmän. Erityisen vähän on tutkittu ns. ei professionaalaisia aloja.

Uudemman suomalaisen työelämän tutkimuksen perusteos on Antti Kasvion Uusi työn yhteiskunta (1994). Teokseen on pitkälti koottu se keskustelu, jota työelämän tutkimuk- sen parissa on käyty. Teoksessa viitotetut kehityskulut ovat olleet tärkeänä pohjana myöhemmälle tutkimukselle. Kasvio on itsekin kriittinen viitoittamiaan kehityskulkuja kohtaan, mutta toteaa, että kaiken uhallakin hän arvelee 1990-luvun olevan se vuosi- kymmen, jolloin monet ennustetut muutokset toteutuvat. Tutkielmani varsinaisena ai

⁵⁰ Kasvio 1994, 57.

⁵¹ Esim. Sitran raportti Elämänlaatu, osaaminen ja kilpailukyky, 1998.

⁵² Kasvio 1994, 50.

heena ei ole tutkia sitä, miten hyvin Kasvion ja muiden tutkijoiden viitoittamat muutokset ovat toteutuneet, mutta ennusteet tulevat omalta osaltaan viitoittamaan työni empiirisen aineiston analysointia.

Kasvion mukaan teollisen vallankumouksen ajalta periytyvät työn tekemisen kulttuuriset muodot, erityisesti ns. palkansaajamentaliteetti, ovat joutuneet kyseenalaisiksi. Myös perinteiset jaottelut suunnittelevaan ja suorittavaan työhön sekä ammatilliset hierarkiat ovat muutoksen kourissa. Samalla yhteiskunnallisen työnjaon muodot kotitalouksien, yritysten ja julkisen sektorin kesken ovat muuttumassa. Prosessissa monet pienet muutokset vahvistavat ja täydentävät toisiaan pakottaen järjestelmän muutokseen.⁵³

Yhteiskunnalliselle muutokselle on annettu monta eri nimitystä. On puhuttu siirtymisestä jälkifordistiseen tai jälkiteolliseen yhteiskuntaan sekä tietoyhteiskunnasta tai uudesta taloudesta⁵⁴. Hieman laajemmasta yhteiskunnallisesta kontekstista katsoen voidaan tehdä jaottelu neo- tai uusfordismin ja post- tai jälkifordismin välillä.⁵⁵ Tutkielmani kannalta nimityksellä ja niihin liittyvillä eroavaisuuksilla ei ole merkitystä.

Muutosten taustalta löytyy mm. tieto- ja viestintäteknologiassa tapahtunut kehitys sekä talouden globalisaatio. Muutos ilmenee kansainvälistymisenä, yrittäjyyden lisääntymisenä ja tuotannon kustannustekijöiden tiedostamisen tarpeena, palveluosaamisen korostumisena, yhä laajenevana ja monipuolistuvana informaatioteknologian soveltamisena, työn organisoimisena verkosto- ja tiimityöksi sekä korkeatasoiseen tietämiseen perustuvan työn ja tietotyön lisääntymisenä ja merkityksen kasvuna. Myös tiedon tuotanto tieteen ja tutkimuksen parissa laajenee.⁵⁶ Yhä useamman työntekijän työ koostuu paljolti informaation keräämisestä, tuottamisesta, muokkaamisesta tai edelleen välittämisestä. Kasvion mukaan tämä työn informatisoituminen onkin merkittävimpiä työelämän muutoksia.⁵⁷ Kasvion kuvailemia muutoksia työelämässä on monia. Kiteytyneesti muutokset on esitetty taulukossa.⁵⁸

⁵³ Kasvio 1994, 20.

⁵⁴ Alasoini 2000, 5.

⁵⁵ Silvennoinen 2000, 46-47. Neofordismille tyypillistä on markkinajoustavuus, joka aikaansaadaan ay-liikkeen vallan rajoittamisella ja työvoimakustannusten leikkauksilla, hyvinvointivaltion karsinta ja yksityistäminen ja kilpailullisen individualismin korostus. Postfordismille on tyypillistä, että valtio toimii kansantalouden strategisena ohjaajana investoimalla talouden avainsektoreihin ja kehittämällä kansakunnan inhimillisiä pääomia. Postfordismi perustuu asiakkaan hyödykkeiden mukaan räätälöityjen ja korkeatuottoisten hyödykkeiden tuotantoon sekä monitaitoisen työvoima funktionaaliseen käyttöön.

⁵⁶ Tynjälä ja Nuutinen 1997, 182.

⁵⁷ Kasvio 1999.

⁵⁸ Kasvio 1994, 21.

Taulukko 1. Työelämän muutokset

Ennen	Tulevaisuudessa
Ammatillinen peruskoulutus	Jatkuva koulutus
Kiinnittyminen yhdelle alalle eliniäksi	Useita ammatteja työuran aikana
Pysyvä työsuhde tavoitteena	Jatkuva liikkuvuus resurssina
Normaalityösuhte	Epätavalliset työsuhteet
Työtehtävät kiteytyneet	Työtehtävät diffuuseja
Tehtäväspesifi osaaminen	Organisaatiospesifi osaaminen
Palkka aseman tai suorituksen mukaan	Palkka tuloksen tai osaamisen mukaan
Välineellinen työorientaatio	Korkea-asteinen sitoutuminen työhön
Inhimillistäminen työtä rikastamalla	Responsiivisuuden lisääntyminen
Eteneminen vertikaalista	Eteneminen horisontaalista
Työuran katkoksellisuus perifeerisen työvoiman piirre	Työuran katkoksellisuus normaalia
Kiinteä eläkeikä	Joustava vetäytyminen
Miesten ensisijaisuus	Molemmat sukupuolet
Täystyöllisyys	Korkea työttömyys
Palkkatyöperustainen sosiaaliturva	Kansalaispalkka + vapaaehtoiset vakuutusjärjestelyt
Perhe ja sosiaalivaltio tärkeimpinä tukirakenteina	Kansalaisyhteiskunta ja sosiaaliset verkostot tukirakenteina

Kuten taulukosta käy ilmi, työelämän instituutioiden muutokset ovat laajempia kuin pelkästään työtä koskettavia. Niillä on vaikutusta erityisesti sosiaalipolitiikan alueelle. Rajaan tarkastukseni kuitenkin niihin kehityssuuntiin, jotka suoranaisemmin koskettavat työelämää.

Sitran raportin mukaan erityisesti tieto- ja viestintätekniikan muutokset heijastuvat toimintatapaan seuraavasti:

- Materia- ja energiaintensiivisyydestä osaamis- ja informaatiointensiivisyyteen
- Peräkkäisestä prosessista rinnakkaisiin prosesseihin ja prosessien verkkoihin
- Vakiotuotteista ja jäykistä tuotantojärjestelmistä räätälöityihin ja muuntuviin tuotteisiin ja tuotantoon
- Erillisistä, keskitetyistä hierarkkisista yksiköistä ja organisaatioista joustaviin, horisontaalisiin verkostoihin
- Erikoistumisesta sen rinnalle syntyvään monniosaamiseen ja vuorovaikutuksen korostumiseen
- Erillisistä tuotteista kokonaisuuksiin, joiden olennainen osa on teknisellä välineellä hyödynnettävä palvelu⁵⁹

Keskeinen termi muutoksessa on joustavuuden lisääntyminen tai vaatimus siitä, että joustavuutta on lisättävä. Kasvio käyttääkin termiä joustava yhteiskunta synonyymina jälkifordistiselle yhteiskunnalle. Lisää joustavuutta tavoitellaan ainakin työn organisoinnissa, työaikajärjestelyissä, säädösten osalta, koulutuksessa, työvoimakustannuksissa sekä työvoiman alueellisessa ja ammatillisessa sijoittumisessa. Joustavuus työelämäs

sä on sekä organisatorista että työntekijäkohtaista. Samalla se on molemmissa kategoriaissa sekä laadullista, työn sisältöjä ja organisointia koskevaa että määrällistä joustavuutta.

3.1. JOUSTAVA TYÖELÄMÄ

Määrällinen joustavuus

Määrällisen joustavuuden lisääntyminen tarkoittaa, että työrasta tulee entistä katkonaisempi ja erilaiset määräaikaiset sekä osa-aikaiset työsuhteet lisääntyvät. Korkeakoulutettujenkin on entistä useammin hakeuduttava työmarkkinoille näiden työsuhteiden kautta.⁶⁰ Toisaalta yhdellä ihmisellä tulee olemaan useampiakin ammatturia elämänsä aikana, ja ammattiurat ylipäätään kehittyvät monimuotoisemmiksi.⁶¹ Negatiivisemmin ajateltuna siirtymä kohti riskien, alityöllisyyden ja limittäisen elämänkaaren maailmaa on vain nopeutumassa. Tämä vaatii sopeutumista - myös akateemisesti koulutetuilta - työn, koulutuksen, osa-aikatyön, freelancertyön ja sosiaaliavun limittämän monialaiseen toimeentuloon.⁶² Muutos voi olla korkeakoulutetuille myös positivistia, sillä nämä ns. ei-tyypilliset työtehtävät voivat tarjota töitä opiskelijoille jo opintojen aikana.⁶³

Organisaatioissa määrällinen joustavuus ilmenee siten, että käytetään entistä enemmän alihankkijoita ja muita yhteistyökumppaneita tuotannossa. Taustalla ovat taloudessa tapahtuneet muutokset. Aiemmin yritykset hakivat kasvua ja vakautta levittäytymällä usealle toimialalle. Talouden globalisoituessa ja sääntelyn purkaannuttua yritysten ei enää tarvitse hakea vakautta monelta toimialueelta, kun ne voivat hakea vakautta ja tasaista kassavirtaa eri alueiden markkinoiden avulla. Myös kovempi kilpailu pakottaa yritykset keskittymään ydinalueilleen.⁶⁴

Tuotannollinen arvoketju on mahdollista purkaa yhä pienempiin osiin, ja keskittyä niihin alueisiin, joilla yritys on vahvoilla. Arvoketjujen pilkotuista osista vastaavat eri yritykset. Tuotannollisen ketjun avaintavoitteeksi muodostuu vertikaalisen integraation sijasta horisontaalinen koordinaatio. Yritykset keskittyvät yhä enemmän strategisesti tärkeimpiin ja taloudellisesti kannattavampiin osiin arvoketjua. Tämä merkitsee siirtymistä lähemmäksi asiakasta ja asiakassuhteista pyritään pitämään kiinni entistä kokonaisvaltai

⁵⁹ Sitra 1998, 18.

⁶⁰ Rinne 1998, 32.

⁶¹ Kasvio 1994, 260.

⁶² Rinne 1998, 23.

⁶³ Rinne 1998, 25.

⁶⁴ Alasoini 2000, 7.

semmilla ja pitkäaikaisemmilla tuote- ja palvelukonsepteilla. Tämä johtaa teollisuuden ja palvelujen välisen rajan liukenemiseen. Erityisesti tietotekniikan alueella tämä on viime vuosina ollut yleistä. Alasoini mainitsee esimerkkinä Nokian, jonka viennistä palveluiden osuus oli vuonna 1999 jo neljännes.⁶⁵

Ulkoistaminen koskettaa yleensä ensimmäisenä suhteellisen rutiininomaisia tehtäviä, jotka eivät edellytä korkeata koulutusta tai erityisspesifiä tietoa. Mutta epätyypilliset työsuhteet yleistyvät myös korkeata eksplisiittistä tietoa edellyttävissä työtehtävissä. Monet arvoketjujen ydinyritysten korkeasti ammattitaitoisetkin työntekijät voivat joutua itsetyöllistetyiksi tai mikroyrittäjiksi vastoin tahtoaan, koska heidän osaamisensa ei lukeudu yrityksen ydinkompetenssien alueelle. Työsuhteen sijaan luodaan liikesuhde.⁶⁶ Lähes kaikkia palveluita voidaan ostaa oman tuottamisen sijaan. Tulevaisuudessa asiantuntijapalveluiden ulkoistaminen muodostuu määrältään ja laadultaan merkittäväksi.⁶⁷

Suomessa voi kuitenkin käydä niin, ettei kehitys ole näin radikaalia. Syyksi Alasoini mainitsee mm. tulevaisuudessa uhkaavan työvoimapulan, pienet markkinat, joilta ei ehkä löydy korvaavia yrityksiä, pienemmät erot työvoiman koulutustasossa kuin muissa maissa sekä työvoiman turvallisuushakuisuuden.⁶⁸

Laadullinen joustavuus

Laadullisen joustavuuden näkökulmasta organisaatiot muuttavat toimintatapojaan kohti tiimimäisiä, projekteihin kiinnittyviä työtapoja, jotka mahdollistavat jatkuvan uusien asioiden oppimisen. Autonomiset, mutta samalla vaativat työyhteisöt edellyttävät kaikilta jäseniltä korkeaa sitoutumista tavoitteisiin. Työn muuttuminen projektiluontoisemmaksi toisaalta ruokkii tätä kehitystä. Yksilöt pyrkivät kasvattamaan omaa osaamis- ja suhdettä omaansa niin, että yhden projektin loputtua on mahdollista päästä mukaan uusiin. Kasvion mukaan kyseessä on paitsi työsuhteen muoto myös psykologinen sopimus siitä, että työtä riittää eri tiimeille niin kauan kuin heidän työnsä tuo organisaatiolle riittävästi maksavia asiakkaita.⁶⁹

Perinteisiä hallinnollis-hierarkkisia järjestelmiä puretaan ja tilalle tulee vähemmän hierarkkinen, matalampi organisaatio. Työnjohdon ja työntekijöiden välinen suhde muuttuu, ja toimitaan erilaisissa tiimiorganisaatioissa. Joustavuus lisääntyy myös työtehtävi-

⁶⁵ Alasoini 2000, 7-8.

⁶⁶ Filander 1997, 138.

⁶⁷ Määttä ja Virtanen 2000, 132.

⁶⁸ Alasoini 2000, 9.

⁶⁹ Kasvio 1999.

en sisällä. Organisaatioiden oheneminen vaatii jokaiselta työntekijältä luotettavuutta ja kykyä kantaa vastuuta. Tiedot ja taidot vanhenevat nopeasti, jolloin kyky sopeutua jatkuvaan muutokseen nousee tärkeimmäksi valmiudeksi. Työprosessista riippumaton osaaminen tulee entistä tärkeämmäksi. Työntekijän on kyettävä pysymään oman työnantajansa muutoksessa mukana.⁷⁰ Tietoyhteiskunnan organisaatiot ovat yhä useammin horisontaalisesti rakennettuja, avoimia ja vuorovaikutteisesti rakennettuja sosiaalisia verkostoja ja tiimiratkaisuja.⁷¹

Ihmisten odotukset työtä kohtaan muuttuvat yksilöllisemmiksi. Sitoutuminen työhön muuttuu kokonaisvaltaisemmaksi ja henkilökohtaisemmaksi.⁷² Hyvä palkka tai pysyvä työsuhde ei riitä, mikäli työ ei anna henkilökohtaista tyydytystä.⁷³ Sitoutuminen organisaatioon saattaa heikentyä, vaikka työhön sinänsä ollaankin sitoutuneita eli työurat muotoutuvat rajattomiksi. Tämä on tyypillistä erityisesti johtavassa asemassa oleville.⁷⁴

Kunkin yksilön on entistä enemmän myytävä työnantajalle oma osaamisensa. Muodolliset koulutodistukset eivät enää riitä. Oma osaaminen voidaan koota esim. ns. portfoliokansioon, joka toimii todistuksena henkilökohtaisista ominaisuuksista.⁷⁵ Työelämässä korostuu omien yksilöllisten urien rakentaminen osaamisen ja saavutusten kautta. Työntekijän on osoitettava asiantuntemuksensa, myytävä se työnantajalle ja tämän jälkeen uusinnettava osaamisensa erityisesti jatko- ja täydennyskoulutuksen avulla. Vaikka verkottuminen on nykytyöelämän tärkeimpiä taitoja, työntekijä on lopulta yksin tietojensa ja omien saavutustensa varassa.⁷⁶

Yksilön merkitys suhteessa yhteiskuntaan on kasvanut säätelyn vähenemisen myötä. Tämä asettaa yksilölle kuitenkin myös enemmän vastuuta oman ammattitaitonsa kehittämistä. Keskeinen selviytymisen taito onkin koulutuksen ja uudelleenoppimisen hallinta.⁷⁷

⁷⁰ Punnonen 1999, 113.

⁷¹ Mäkinen ja Olkinuora 1999, 291.

⁷² Kasvio 1994, 260.

⁷³ Kasvio 1994, 113.

⁷⁴ Kasvio 1994, 134.

⁷⁵ Kirjonen 1997, 39.

⁷⁶ Mäkinen ja Olkinuora 1999, 293.

⁷⁷ Punnonen 1999, 112.

3.2. PALVELUALAT JA JULKINEN SEKTORI

Palveluala

Palvelualoilla työelämän muutos on seurannut yleisiä kehityskulkuja. Palvelualoilla on kuitenkin muutamia tekijöitä, jotka erottavat ne perinteisestä teollisuustyöstä. Monien palvelujen tuotanto ja kulutus ovat sijoittuneet ajallisesti ja paikallisesti yhteen. Palveluita ei voida varastoida, eikä monia palveluita myöskään voida tuottaa maantieteellisesti kaukana palvelujen käyttäjästä.⁷⁸ Palveluissa myös palvelun tuottaja ja kuluttaja ovat usein inhimillisessä vuorovaikutuksessa keskenään, ja palvelun tulos saattaa olla lähes kokonaan riippuvainen siitä, miten asiakas osallistuu palvelun tuottamiseen. Palvelusektori jakaantuu sisäisesti myös varsin erilaisiin töihin. Suuri osa palveluista on varsin yksinkertaisia ja rutiiniluontoisia. Toisessa ääripäässä ovat korkeata osaamista edellyttävät palvelut.⁷⁹

Palvelualoilla työn tuottavuuden kehitys on ollut vaatimattomampaa kuin perinteisessä teollisuudessa. Palvelualalla töiden rationalisoinnin mahdollisuudet ovatkin pienemmät etenkin tehtävissä, jotka edellyttävät palvelun tuottajan ja asiakkaan välistä persoonakohtaista vuorovaikutusta tai kun palvelun suorittaminen edellyttää monimutkaista erityisosaamista sekä tapauskohtaista harkintaa.⁸⁰

Palveluiden kehittämisessä palveluiden laatu on tärkein menestystekijä. Laatu muodostuu useimmiten ns. suorittavan portaan työn tuloksena välittömänä asiakaskontaktina. Palveluiden kehittämisessä onkin panostettu suorittavan portaan koulutukseen ja sitouttamiseen työhön. Johtamisen puolella on sen sijaan pyritty mataloittamaan organisaatioita niin, että johto voisi olla riittävästi yhteydessä tähän toiminnan tasoon. Kehittämisen lopputulos on pitkälti sama kuin teollisuuden piirissä, joskin taustalla vaikuttava ajattelu on hieman eri kuin teollisuudessa. Lopputuloksena organisaatiot ovat kummallakin sektorilla ohuempia ja suorittavan portaan vastuu omasta työstään kasvaa. Kriittisesti Kasvio kuitenkin kysyy, missä määrin tämä uusi ajattelu palvelusektorillakin koskettaa vain ydinhenkilöstöä ja miltä osin kyse on pelkästään määrällisen jouston lisäämisestä.⁸¹

⁷⁸ Toki moderni tietoteknologia on vähentänyt monien palveluiden maantieteellistä sitoutuneisuutta. Esim. useat ns. call centerit sijaitsevat maantieteellisesti hyvinkin kaukana palveluiden kuluttajasta.

⁷⁹ Kasvio 1994, 51-53.

⁸⁰ Kasvio 1994, 54.

⁸¹ Kasvio 1994, 58.

Palvelualan kehityksestä on olemassa karkeasti kaksi erilaista kehityssuuntaa. Toisessa palveluja pyritään edelleen yksinkertaistamaan ja pilkkomaan niin, että palveluja pystyy tuottamaan hyvinkin vaatimattomalla ammattitaidolla. Esimerkkinä tästä on hampurilaisravintolan hyvinkin yksinkertaiseksi pilkottu ja ohjeistettu työprosessi. Tässä mallissa johtajien määrää on pidettävä suhteellisen suurena, sillä jonkun on valvottava työn tekemistä, suunniteltava sitä jne. Toisessa mallissa suorittavan portaan koulutustasoa ja sitoutumista työhön nostetaan. Samalla heille annetaan enemmän vastuuta omasta tekemisestään ja työn kehittämisestä. Tässä mallissa työnjohdollisen ja suunnittelevan henkilöstön määrää pienenee.⁸²

Oman työni aihepiirin kannalta mielenkiintoista on, kumpi kehityssuunta tulee olemaan vallitseva esim. ns. yhteiskunnallisten palveluiden tuotannossa ja mitä kehityssuunnat vaikuttavat valtio-oppineiden työllistymiseen. Käykö niin, että osa valmistuneista löytää paikkansa koulutettuina palveluiden tuottajina suorassa asiakaskontaktissa, vai antaisiko palveluiden yksinkertaistaminen uramahdollisuuksia suunnittelun ja työnjohdon parissa?

Käytännön työelämässä erot eivät tietenkään ole näin suoraviivaiset. Esimerkiksi kirjastonhoitajat ovat akateemisesti koulutettuja ammattilaisia. Samanaikaisesti he osallistuvat kirjaston yksinkertaisten rutiinien pyörittämiseen (mm. lainaus, kirjojen palautus, maksujen perintä jne.), ovat tiedonhaun asiantuntijoita sekä osallistuvat hallinnollisesti kirjaston johtamiseen.

Julkinen sektori

Julkisen sektorin kehitystä on ohjannut viime vuosina kaksi toistaan tukevaa elementtiä. On ensinnäkin väitetty, että julkinen sektori on liian suuri ainakin rahoitukseensa nähden. 1990-luvun keskivaiheen lama vielä voimisti näitä vaatimuksia.⁸³ Samalla kun julkista sektoria on pidetty liian suurena, on sen toimintaa vaadittu tehostettavaksi ja palvelujen laatua parannettavaksi. Paineet julkisen sektorin rahoitukseen ja laadun parantamisvaatimukset ovat yhdensuuntaisesti muuttaneet sektorin toiminta- ja johtamistapoja.

Julkisen sektorin tehostamisvaateet saivat ensimmäisen ilmiänsä ns. tulosjohtamisen kautta. Ajatuksena oli sitoa yksikön resurssit yksikön tulokseen. Samalla säädosohjausta on väljennetty ja ohjaus pyritään toteuttamaan tulossopimuksin tai vastaa

⁸² Kasvio 1994, 59-61.

⁸³ Työn kannalta ei ole olennaista pohtia onko julkista sektoria todellakin radikaalisti leikattu tai ollaanko sitä leikkaamassa. Olennaista on, että jo pelkät paineet ovat aiheuttaneet tiettyjä toimenpiteitä.

villa mekanismeilla. Organisaation sisällä tulosjohtamista on hoidettu hierarkian ylätasolta kohti alempia tasoja niin, että työntekijät on taso kerrallaan pyritty sitouttamaan tulostavoitteisiin. Julkisen sektorin tuote on usein kuitenkin sangen abstrakti palvelu tai hallinnollinen suoritus, jolloin ongelmaksi muodostuu sopivien tulostavoitteiden luominen. Johtamisessa apua on haettu palvelujohtamisen opeista, joissa on pyritty korostamaan asiakasohjautuvuutta ja palvelujen laatua.⁸⁴

Julkisen hallinnon uusia vaatimuksia on monia. Määttä ja Virtanen näkevät projektimaisen työskentelyn lisääntymisen tulevaisuuden trendinä julkisella sektorilla.⁸⁵ Arvoista korostuvat dynaamisuus, joustavuus, luottamus ja tulokset. Rakenteissa tavoitteena on litteät organisaatiot, tulosaluemäärityt ja yhteistoiminta. Käytännöissä pyritään joustavuuteen, toimivuuteen ja uusiutuvuuteen. Aiemmin ihanteina olivat arvoista staattisuus, ennustettavuus, säilyvyys ja muutosidonnaisuus, rakenteissa hierarkia ja yksiselitteinen toimivalta sekä käytännöissä muodollisuus, monipuolisuus ja jäykkyys.⁸⁶ Sitran raportin mukaan julkisella sektorilla on tarvetta poikkihallinnollisuuden lisäämiseen sekä yhteistyöhön eri palvelujen tuottajien kesken.⁸⁷

Mitä tämä kaikki sitten tarkoittaa työntekijöiden kompetenssivaatimusten osalta? Julkisen sektorin henkilökunta on yksityistä sektoria koulutetumpaa jo nyt. Julkisella sektorillahan on varsin usein säädely hyvinkin tarkasti tiettyjen tehtävien vaatima muodollinen pätevyys eikä tästä ole pysyvien virkojen ja tehtävien osalta yleensä mahdollista edes poiketa. On siis oletettavissa, että julkinen sektori jatkossakin noudattaa korkeita muodollisia pätevyysvaatimuksia. Julkisen sektorin toimintatavat ovat lähentyneet yksityistä sektoria. Tämän vuoksi on perusteltua olettaa, että näkemykset joita asiantuntijatyön kehittymisestä yleisestikin esitetään, pätevät pitkälti myös julkisen sektorin asiantuntijatehtäviin.

3.3. AKATEEMINEN ASiantuntijuus MUUTTUVASSA TYÖELÄMÄSSÄ

Asiantuntijuus voidaan määritellä joksikin poikkeukselliseksi ominaisuudeksi, joka ei suoranaisesti liity esimerkiksi koulutustasoon. Tällaista määritelmää voisi kutsua huippuosaamiseksi tai huippuexperttiydeksi. Työssäni määrittelen asiantuntijuuden tarkemmin niin, että se ainakin tavanomaisessa tapauksessa liittyy myös suoritettuun koulutukseen. Tarkoitan jatkossa asiantuntijuudella korkeatasoiseen tietämiseen pe

⁸⁴ Kasvio 1994, 75-77.

⁸⁵ Määttä ja Virtanen 2000, 132.

⁸⁶ Kasvio 1994, 77.

⁸⁷ Sitra 1998, 68.

rustuvaa osaamista.⁸⁸ Asiantuntijoille on tyypillistä, että heillä on yliopisto- tai korkeakoulutasoinen peruskoulutus, ja he sijoittuvat työorganisaatioissa johtaviin tai muuten itsenäistä toimivaltaa tarjoaviin asemiin eli avainrooleihin.⁸⁹ Toisaalta pelkkä korkeasteen koulutus ei tee henkilöstä asiantuntijaa.⁹⁰ Asiantuntijuuteen liittyy tiedollisen osaamisen lisäksi sosiaalinen osaaminen ja persoonalliset piirteet.⁹¹ Kootusti voi todeta, että asiantuntijalla on koulutuksensa ja työkokemuksensa perusteella muita ihmisiä paremmat tiedot ja taidot joistain tehtävistä ja niiden hoitamisesta.⁹² Asiantuntijat osaa- vat tuloksetta tavalla jäsentää uudelleen olemassa olevia normatiivisia, teknisiä ja sosiaalisia sääntöjä.⁹³

Miten sitten asiantuntijuus eroaa koulutetuista ei-asiantuntijoista? Asiantuntijan työskentelytapaa voidaan kuvata progressiiviseksi ongelmanratkaisuprosessiksi, jossa asiantuntija jatkuvasti määrittelee uudelleen tehtäviään ja toimintaansa. Asiantuntija ei rutinoidu, vaan ongelman ratkaisua seuraa uusi ongelmanasettelu. Jatkovana pyrkimyksenä on oman saavutetun kompetenssin ylittäminen.⁹⁴

Asiantuntijatyö lähenee tietotyön käsitettä. Tietotyössä erityyppisten tietoaineistojen käsittelyllä on keskeinen rooli. Työ on informatisoitunutta eikä sitä voida juurikaan ruumiillistaa kuten perinteistä työtä. Nykyisissä akateemisissa asiantuntijatehtävissä olevista valtaosa sijoittuu tietotöiksi luokiteltaviin tehtäviin. Tietotyö toimii symbolien varassa, ja symbolisella ajattelulla on uusissa ammateissa keskeinen merkitys. Ne edustavat ammatteja, joissa ei käsitellä konkreettisia esineitä vaan tietoaineistoja, verbaalista ja visuaalista informaatiota ja joissa edellytetään kykyä tehdä päätelmiä ja yleistyksiä laajoista asiakokonaisuuksista monensuuntaisen informaation perusteella.⁹⁵ Vaikka osa töistä on suhteellisen uusia, voidaan jo nyt löytää joitakin perusvalmiuksia, joita edellytetään akateemisilta asiantuntijoilta. Kaikissa töissä edellytetään joitakin tietoteknisiä perusvalmiuksia, joustavuutta ja sosiaalisia taitoja. Tietotyö edellyttää myös kykyä erottaa informaatiotulvasta oman työn kannalta tärkeimmät tiedot, etsiä tietoa tehokkaasti ja käsitellä tuota tietoa sekä tuottaa tekstejä ja ylläpitää erilaisia yhteyksiä. Asiantuntijoilla on tietotyössä myös kyky jatkuvasti uudistaa tietoja ja taitoja.⁹⁶

⁸⁸ Tynjälä ja Nuutinen, 1997, 184.

⁸⁹ Kirjonen 1997, 30.

⁹⁰ Kirjonen 1997, 38.

⁹¹ Eteläpelto 1997, 86.

⁹² Pirttilä-Backman 1997, 223.

⁹³ Raivola ja Vuorensyrjä 1998, 24.

⁹⁴ Tynjälä ja Nuutinen 1997, 186 .

⁹⁵ Tynjälä 1999, 170.

⁹⁶ Mäkinen ja Olkinuora 1999, 290.

Ongelmien ratkaisussa tulee eteen tilanteita, joissa tarvitaan organisaatioiden rajat ylittäviä ponnistuksia, esim. monialaisen osaamisen tarvetta tai organisaation omien kehitysresurssien puutteen vuoksi. Ongelmien tunnistamisesta ja ratkaisemisesta onkin tullut laajeneva ammatillinen kenttä symbolianalytikoiksi tai kansainvälisiksi verkostoasiantuntijoiksi kutsutuille spesialisteille.⁹⁷

Kehittyneiden palvelujen kuten rahoituksen, vakuutuksen, konsultoinnin, mainonnan ja yhteiskuntasuhteiden keskeisenä sisältönä on informaatiovirtojen ja tiedon synnyttäminen. Tämä on synnyttänyt uudenlaisia vuorovaikutuksen ja kommunikaation muotoja, jotka hyödyntävät informaatio- ja kommunikaatioteknologian laajaa valikoimaa. Voidaan puhua innovaatiomiljöistä, jotka tähtäävät uuden tiedon, uusien prosessien ja uusien tuotteiden synnyttämiseen, ja joiden työkulttuuri tukee tätä tavoitetta. Samalla tiedon kaupallinen luonne on vahvistunut.⁹⁸

Asiantuntijatyön kehityksessä on korostunut erikoistuminen: tuotetaan yhä erikoistuneempaa tietoa yhä rajatummissa ongelmista.⁹⁹ Samaan aikaan yhteiskunnan ongelmat monimuotoistuvat. Tähän on pyritty vastaamaan innovaatioihin suuntautuvalla tiimi- ja verkostotyöllä asiantuntijoiden kesken eli verkostoasiantuntijuudella.¹⁰⁰ Tämä korostaa sosiaalisten ja yhteistyövalmiuksien merkitystä. Sosiaaliset kyvyt ja kyky toimia verkostomaisesti ovat entistä tärkeämpiä sekä yksilölle että yhteisöille. Yksilötasolla tämä tarkoittaa kykyä tulla toimeen sosiaalisessa kanssakäymisessä ja aktiivisten ihmishuoneverkostojen hallintaa. Organisaation tasolla kyseessä on verkottuminen organisaatioiden kesken ja jaettuun asiantuntijuuteen liittyvät taidot.¹⁰¹ Syntyy ammatillisen toiminnan muotoja, joiden yhteydessä on vaikeata tunnistaa työyhteisöjä sanan perinteisessä mielessä.¹⁰²

Mäkinen ja Olkinuora pitävät tietojen etsimiseen liittyvän kokonaisprosessin hallintaa akateemisen asiantuntijan yhtenä keskeisenä valmiutena. Se tarkoittaa riittäviä tietoteknisiä valmiuksia, kykyä kriittisesti arvioida käsillä olevaa informaatiota ja valita siitä itselle käyttökelpoinen osa, joustavuutta sekä epävarmuuden sietokykyä tietojen etsimisessä eteen tulevissa komplekseissa ongelmatilanteissa. He painottavat lisäksi sosiaalisten taitojen merkitystä, joiden avulla voi edistää tiedon hankintaa sekä syventää tiedon merkitystä vuorovaikutustapahtumissa.¹⁰³ Heidän opiskelijoille suuntaamansa

⁹⁷ Eteläpelto ja Tynjälä 1999, 13.

⁹⁸ Heiskanen 1999, 43.

⁹⁹ Launis 1997, 124.

¹⁰⁰ Launis 1997, 128; Filander 1997, 137.

¹⁰¹ Mäkinen ja Olkinuora 1999, 291.

¹⁰² Heiskanen 1999, 42.

¹⁰³ Mäkinen ja Olkinuora 1999, 296.

kyselytutkimuksen tuloksissa opiskelijat painottivat nimenomaan sosiaalisten taitojen merkitystä. Kuittisen ja Salon mielestä asiantuntijaorganisaation ja sen työntekijöiden tärkeimpiä ominaisuuksia on saada muut vakuuttuneiksi heidän asiantuntemuksestaan. Asiantuntijaorganisaatio harvoin pystyy osoittamaan välittömästi todettavissa olevia konkreettisia tuloksia. Asiantuntijan hallussa oleva ja luoma tieto edellyttää ulkopuolista tunnustamista. Ilman tunnustamista ei ole oikeaa tietoa.¹⁰⁴

3.3.1. Asiantuntijuuden kehittyminen

Asiantuntijuuden kehittämisessä on koulutus- ja työuran varrella hankituilla kokemuksilla ja tietämyksellä keskeinen merkitys. Kehittymisen kannalta välttämättömät kokemukset ovat luonteeltaan tilannesidonnaisia. Niissä kohtaavat henkilön oma tietämys ja toimintaympäristö. Tästä vuorovaikutuksesta syntyy asiantuntijuutta. Asiantuntijuus koostuu siis henkilön henkilöhistoriasta, minästä, kulloisestakin toimintaympäristöstä ja näiden välisestä vuorovaikutuksesta.¹⁰⁵ Mäkinen ja Olkinuora näkevät, että asiantuntijuuden kehittyminen vaatii ainakin kolmenlaisten valmiuksien muodostumista. Tietope-
ruste syntyy jatkuvan lisäämisen, uudelleenjärjestämisen ja integroimisen myötä. Tieto on jalostettava sellaiseen muotoon, että sen varassa voi toimia käytännön ongelman-
ratkaisutilanteissa. Tietojen menestyksellä soveltaminen jossakin työyhteisössä vaatii
tuon yhteisön kieleen, työtapoihin ja asenteisiin kasvamista.¹⁰⁶

Asiantuntijayhteisön normit ja arvot eivät usein ole näkyviä ja eksplisiittisiä. Tulokkaan on kuitenkin ymmärrettävä näiden arvojen ja normien luonne, jotta hän pääsisi yhteisön jäseneksi ja menestyisi sen jäsenenä. Koulutuksen tehtävänä voidaan pitää näiden normien näkyväksi ja hallittavaksi tekeminen ja täten edistää asiantuntijuuden käytän-
teitä.¹⁰⁷ Tehtävä on varmaankin helpommin toteutettavissa enemmän suorilla ammatillis-
sia valmiuksia antavassa koulutuksessa kuin valtio-opin koulutuksessa.

Tynjälän ja Nuutisen mukaan asiantuntijatiieto koostuu useista tiedon lajeista. Perusta-
na on perinteinen fakta- ja kirjatiieto. Teoreettisempaa tietoa edustaa käsitteellinen tieto
ja käsitteelliset mallit. Metodiset tiedot ja taidot muodostavat alan tiedonmuodostuksen
perustan. Proseduraalisella tiedolla he tarkoittavat taitoja. Metakognitiiviset ja refleksiiv-
iset taidot ovat tietoisuutta omasta ajattelusta, oppimisesta ja toiminnasta. Viimeinen
tiedon laji on intuitiivinen eli hiljainen tieto, jota on vaikea käsitteellisesti ja sanallisesti

¹⁰⁴ Kuittinen ja Salo, 1997, 203.

¹⁰⁵ Karila ja Ropo 1997, 155-156. Vrt. myös käsitys fenomenografiassa.

¹⁰⁶ Mäkinen ja Olkinuora 1999, 295.

¹⁰⁷ Eteläpelto ja Tynjälä 1999, 10-11.

ilmaista. Heidän mukaansa asiantuntijuuden kehittyminen on pitkä prosessi, jonka aikana nämä asiantuntijuuden eri elementit integroituvat toisiinsa.¹⁰⁸

Raivolan ja Vuorensyrjän mukaan asiantuntijaksi kasvamiseen vaaditaan:¹⁰⁹

Eksplisiittistä ja deklarativista tosiasiatietoa, joka on suhteellisen helposti koodattavissa eri muotoihin ja välitettävissä informaationa eri muodoissaan.

Taidot eli praktista tietämistä, proseduraalisten sääntöjen hallintaa ja tiedon kohdistamista tavoitteena olevaan aineelliseen tai aineettomaan artefaktiin. Asiantuntijan osaamisesta suuri osa on hiljaista tietoa, toimijayhteisön jakamia uskomuksia ja normeja ja todellisuuden tulkintatapoja. Hiljainen ja jaettu tieto esiintyvät yhtä aikaa ja ovat toisiaan täydentäviä. Kaikkea ei kuitenkaan voi eksplikoida. Informaation saavutettavuuden parantuessa tulee sen valikointi- ja käyttötaito entistä tärkeämmäksi.

Kokemukset ovat yksilön henkistä pääomaa.

Toiminnan *arvoperustaa ja työyhteisön eettisiä periaatteita*. Omat arvot on suhteutettava yhteiskunnassa ja asiakkaiden keskuudessa vallitseviin arvoihin. Työssään joutuu yhä useammin miettimään, mikä on oikein eikä vain mikä on sallittua tai kiellettyä.

Jäsenyys ja toimintataitoa sosiaalisissa verkostoissa. Ihmisen, kansalaisen ja työntekijän on kyettävä jakamaan tai ainakin ymmärtämään toimintakulttuurinsa uskomukset, normit ja käytännöt.

Eri tutkijat määrittelevät asiantuntijuuden hieman toisistaan poikkeavasti. Yksimielisyys vallitsee kuitenkin siitä, että asiantuntijaksi ei voida oppia pelkästään koulutuksen avulla. Koulutuksessa voidaan antaa asiantuntijuuden kasvulle tärkeitä teoreettisia ja tiedollisia perusteita. Todellinen hioutuminen asiantuntijaksi tapahtuu kuitenkin vasta työelämässä ja työuran aikana.¹¹⁰ On jopa esitetty, että asiantuntijuus on yhteisön ominaisuus, joka ei ole lainkaan kuvattavissa yhden yksilön toiminnan kautta.¹¹¹ Tynjälä on väljemmän määrittelyn kannalla, jossa asiantuntijuus voi olla yksilön ominaisuus, mutta se voi olla myös tiimien, työryhmien yms. ominaisuus.¹¹² Myös motivaatiotekijät erottavat asiantuntijan muista. Asiantuntijuuteen kuuluu sitoutuminen, voimakas kiinnostus ja halu työskennellä vaativien ja monimutkaisten tehtävien parissa.¹¹³

Asiantuntijuuden kehittymistä vastaa opetuksessa konstrukttiivinen oppimiskäsitys. Sen mukaan oppijan on itse rakennettava eli konstruoitava tieto, se ei siirry oppijaan automaattisesti. Oppijan on jatkuvasti tulkittava havaintonsa aikaisemman tietämyksen ja kokemuksen pohjalta rakentaen näin jatkuvasti kuvaansa maailmasta.¹¹⁴ Koska kokemusmaailma eroaa eri henkilöillä, ovat oppimistuloksetkin erilaisia eri ihmisillä. Oppimisen arviointiin tämä tuo omat vaatimuksensa. Arvioinnin on kohdistuttava yksilölliseen

¹⁰⁸ Tynjälä ja Nuutinen 1997, 184-185.

¹⁰⁹ Raivola ja Vuorensyrjä 1998, 24-25.

¹¹⁰ Esim. Mäkinen ja Olkinuora 1999, 292 .

¹¹¹ Lehtinen ja Palonen 1999, 147.

¹¹² Tynjälä 1999, 161.

¹¹³ Hakkarainen ja Järvelä 1999, 243.

oppimisprosessiin, ymmärtämiseen ja oppimistulosten laatuun suhteessa oppijan tavoitteisiin ja merkityksellisiin kokemuksiin.¹¹⁵ Situationaalisen oppimiskäsityksen mukaan asiantuntijatehtäviin oppiminen tapahtuu sosiaalistumisena asiantuntijakulttuuriin. Oppimisprosessin kannalta keskeistä on, että opiskelijat osallistuvat aktiivisesti alan aitoihin käytäntöihin, ratkaisevat autenttisia ongelmia ja tutustuvat alan eksperttien ajattelutapoihin ja toimintakulttuureihin.¹¹⁶

3.3.2. Informaali oppiminen ja hiljainen tieto

Asiantuntijaksi oppimista tapahtuu korkeakoulutuksen aikana myös informaalin oppimisen kautta. Informaalia oppimista ovat prosessit, joiden kautta omaksutaan tietoja, taitoja, mielipiteitä, arvoja ja asenteita. Informaaleilla oppimisympäristöillä korkeakoulutuksen parissa tarkoitetaan mm. monipuolisia asiantuntijakontakteja, tieteenala-, aine- ja vapaa-ajanjärjestöjä, erilaisuutta sisältävää yhteisöä, työssäolon ja opiskelun yhdistämismuotoja sekä monipuolisia kulttuurisia ja kansainvälisiä toimintamuotoja. Informaali oppiminen voi olla tavoitehakuista tai se voi tapahtua muun toiminnan sivutuotteena, satunnaisoppimisena.¹¹⁷

Informaalit toimintamuodot täydentävät ja kehittävät opiskelijoiden persoonallisuuden eri puolia sekä monia erilaisia tietoja ja taitoja, joilla on huomattava merkitys asiantuntijoiden myöhemmälle elämälle.¹¹⁸ Informaaleja oppimisympäristöjen voidaan katsoa olevan myös haasteita formaaleille koulutuslaitoksille. Haaste tulee nimenomaan työelämän suunnasta, jossa ollaan osin tyytymättömiä muodollisen koulutuksen antamien kompetenssien suhteen ja on alettu huomaamaan informaalin oppimisen arvo.¹¹⁹

Asiantuntijuuden tutkimuksessa on asiantuntijuuden kontekstisidonnaisuuden yhteydessä noussut vahvasti esiin hiljaisen tiedon (tacit knowledge, käytetään myös käsitettä äänetön tieto) käsite. Hiljainen tieto karttuu myös ja erityisesti informaalin oppimisen kautta. Hiljainen tieto on sellaista kontekstuaalista asioiden riippuvuussuhteiden tietämistä, jota on vaikea selittää ulkopuolisille. Sen avulla asiantuntija pystyy toimimaan ennakoimattomissa tai esimerkiksi arvokonflikteja sisältävissä tilanteissa.¹²⁰ Hiljainen tieto on onnistumisten, epäonnistumisten, korjauksien, virhepäätelmien ja muuttuvien käsitysten kokonaistulos. Se kehkeytyy vähitellen aidossa tekemisessä, ei

¹¹⁴ Tynjälä 1999, 115.

¹¹⁵ Tynjälä ja Nuutinen 1997, 188.

¹¹⁶ Tynjälä 1999, 168.

¹¹⁷ Silvennoinen 2000, 49.

¹¹⁸ Tynjälä ja Nuutinen 1997 192.

¹¹⁹ Raivola 2000, 17.

¹²⁰ Filander 1997, 139.

kä asianosainen osaa välttämättä itsekään kertoa sen sisältöä ja miten se on kehittynyt.¹²¹

Raivola ja Vuorensyrjä jopa sanovat, että hiljainen tieto on kaiken tiedon pohjalla. Jaettu ja julkinen tieto sulautuu yksilön henkilökohtaisiin kokemuksiin ja tunteisiin. Hiljaisen tiedon ymmärtäminen ja oppiminen onnistuu parhaiten käytännön tilanteissa ja dialogeissa pitkälti mallioppimisen keinoin; jäljittelyä, identifioimista ja tekemällä oppimista.¹²² Parhaiten hiljainen tieto karttuu yhtäjaksoisissa ja kokopäiväisissä työurissa monenlaisia kontaktipintoja sisältävissä työtehtävissä. Hiljaisen tiedon merkitys korostuu uuden talouden myötä ja samalla formaalit, eksplisiittistä tietoa kuvaavat kriteerit menettävät merkitystään työntekijöiden rekrytoinnissa.¹²³

Yliopistotkin ovat huomanneet informaalien oppimisympäristöjen mahdollisuudet tutkinnon täydentäjänä. Koordinoidulla vapaaehtoistyöllä opintojen osana pyritään kehittämään ja syventämään opintoja. Se tukee esimerkiksi seuraavia opetuksen ja kasvatuksen tavoitteita:

- abstrakti ajattelu konkretisoituu: opittuja teorioita voidaan testata käytännössä
- kriittinen ajattelu syvenee ja opiskelijan sosiaaliset taidot kehittyvät
- harjaannutaan sosiaaliseen vastuullisuuteen, kulttuurien väliseen ymmärrykseen ja eettiseen päättelyyn
- palvelun kenttätilanteisiin voidaan monipuolisesti ja helposti liittää tieteiden välistä integraatiota
- yliopisto oppii toimimaan entistä paremmin yhdessä muun yhteiskunnan kanssa; vapaaehtoistoiminta lähentää yliopistoa ja yhteiskuntaa demokraattisen eettöksen ilmapiirissä ja vähentää näin osaltaan yliopiston mahdollisia sisänpäin-kääntyneitä, elitistisiä orientaatioita.¹²⁴

3.3.3. Asiantuntijuus professiona

Professiot ovat ammattikuntia, joiden edustajat soveltavat erikoistunutta tieteellistä tietoa työtehtäviinsä. Ammattikuntaisuus profession määrittämisessä perustuu siihen, että ammatinharjoittajat ovat järjestäytyneet ammattikunnan järjestön ympärille (esim. Suomen Lääkäriliito, Ekonomiliitto). Järjestöt tarjoavat tavanomaisemman työmarkkinavaikuttamisen lisäksi jäsenistölleen erityisalueensa koulutusta, valvovat jäsentensä ammattityötä, koettavat turvata jäsenilleen yksinoikeuden tiettyihin työtehtäviin ja yrittävät muullakin tavoin vaikuttaa ammattikuntansa aseman turvaamiseksi.¹²⁵

¹²¹ Silvennoinen 2000, 49.

¹²² Raivola ja Vuorensyrjä 1998, 22-23.

¹²³ Alasoini 2000, 10.

¹²⁴ Lahtinen 1998

¹²⁵ Konttinen 1997, 48.

Toisenlaista lähestymistavan on esittänyt Haapakorpi. Hänen mukaansa professio voidaan määritellä professiotyypin, ei professioammatin, kautta. Tämä määritelmä laajentaa profession käsitettä eikä ammattijärjestön rooli ole keskeinen määrittävä tekijä. Professiotyyppejä ovat vapaat professiot (markkinaorientoituneet ammatinharjoittajat, esim. lääkäreitä, lakimiehiä), akateemiset professiot (akateemiset tutkijat eri aloilta, vapaat intellektuellit), yritysprofessiot (yksityisten yritysten juristit, DI:t, osa lääkäreistä) ja hyvinvointivaltion professiot (lääkärit, opettajat, sosiaalityöntekijät ym.). Tässä luokittelussa hyvinvointivaltion professiot ovat lähimpänä Konttisen määritelmää professios-¹²⁶ ta. Myöhemmässä tutkimuksessaan Haapakorpi määrittelee profession kahden ulottuvuuden avulla; ammatillisen järjestäytymisasteen ja koulutuksellisella sulkeumalla.¹²⁷

Jatkossa lähestyn profession käsitettä Konttisen tarkoittamassa mielessä. Pirttilä kuvaa asiantuntijaa pitkälti samoin kriteerein kuin Konttinen professioita.¹²⁸ Tulen työssäni jatkossa pitämään käsitteellisesti erillään professiot ja asiantuntijat. Asiantuntijalle varaan laajemman roolin enkä sido sitä esim. työmarkkina-asemaan.

Modernien professioiden synnylle oli tyypillistä mm.

- Erikoisala, specialiteetti muodostuu ammatissa entistä keskeisemmäksi ja työntekijä samaistuu entistä vahvemmin siihen. Yleissivistävä aines työntyy koulutuksessa taustalle
- Professionaali tieto on systemaattisesti yleistettyä tietoa, joka koskee keinoja vaikuttaa työn kohteeseen
- Ammattikunta yhtenäistyy tieteellisen tiedon perustalta. Erikoistunut koulutus ja tutkinto tulevat pääsyehdoiksi ammattitoimintaan ja profession sisäinen erikoistumiskehitys etenee yhdessä tieteen erikoistumiskehityksen kanssa.
- Akateemisuus ja tiede antavat professioammateille korkean statuksen yhteiskunnassa.
- Oman järjestön perustaminen, koska ammatti eriytyy yhteiskuntaluokista ja valtiosta sekä muut ammatilliset ryhmät kilpailevat samoista eduista.

Työ ja ammatti muodostuvat professionaalille ammatinharjoittajalle tavallisesti tärkeäksi samaistumiskohteeksi ja leimaavat hänen habitustaan. Itsenäisen aseman työssään professionaalit ammatinharjoittajat saavat, koska vain heillä katsotaan olevan kykyä ja tietoa soveltaa tieteellistä tietoa alansa käytännöllisiin ongelmiin.¹²⁹ Professiot luovat itse koulutus- ja tietoperustansa eli ovat omavaraisia tietonsa tuottamisen suhteen. Ne pystyvät myös vaikuttamaan koulutettavien valintakriteereihin.¹³⁰

¹²⁶ Haapakorpi 1997, 123-124.

¹²⁷ Haapakorpi 1998, 49.

¹²⁸ Pirttilä 1997, 77.

¹²⁹ Konttinen 1997, 50-52.

¹³⁰ Haapakorpi 1997, 121.

Nykyaikana professioilla on valtion takaama yksinoikeus harjoittaa tiettyjä tehtäviä. Valtuutus perustuu koulutukseen ja sillä hankittuun tutkintoon. Valtuutus voi olla peräisin ammatillisen ryhmän toiminnasta, jolloin järjestäytynyt ammattikunta on kyennyt monopolisoimaan tietyt tehtävät omalle jäsenistölleen. Julkinen valta voi myös määrätä koulutuksesta ja sen antamista valtuuksista työtehtäväjoukon suorittamiseksi. Valtuutus tehtäväjoukon suorittamiseksi voi tulla myös työn kautta, esimerkkinä tietotekniikka-ala, jossa ei virallisilla todistuksilla ole kovinkaan suurta arvoa. Tunnustettu asema perustuu siihen, että palvelujen ostajat oppivat luottamaan tiettyihin palvelun tuottajiin.¹³¹

Professio pyrkii parantamaan työmarkkina-asemaansa suojaamalla koulutuskriteereillä oman alansa tehtävät toisilta koulutusryhmiltä. Toisaalta erikoistuminen on rajannut osaamisen kapealle alueelle. Usein myös työorganisaatiot ovat eriytyneitä professioorganisaatioita. Tämä saattaa myös vähentää kontakteja, jotka voisivat auttaa urakehitystä jossain toisessa organisaatiossa tai alalla.¹³² Tutkielmani kannalta tämä näkökohta on mielenkiintoinen siitä näkökulmasta, että missä vaiheessa henkilön reaaliset mahdollisuuksien horisontit kapenevat liikaa eli milloin on jo tavallaan tuomittu tietylle alalle tai ammattiin. Tapahtuuko tämä kenties jo opiskeluvaiheessa, ja mahdollistavatko tai sulkevatko tietyt valinnat mahdollisuuksia kilpailla tietyistä työpaikoista?

Launis ja Engström tyrmäävät professioiden oikeudet ja reviirijattelun. Heidän mielestään professiot ammatti- ja reviirihierarkioina ovat käymässä yhä keinotekoisemmiksi ja työelämän todellisuuden kannalta vähemmän merkityksellisiksi. Uudet toimintamallit työelämässä, mm. hierarkioiden madaltaminen ja työn suunnittelun ja kehittämisen vieminen lähemmäksi tuotteiden tekemistä ja palvelujen tuottamista, murtaa myös perinteisten professioiden reviiriä. On yhä vaikeampaa määritellä yhtä ammattiryhmää asiantuntijaksi ja samalla sulkea asiantuntijuuden ulkopuolelle muita.¹³³ Professioiden asema on ennen ollut hyvin itsenäinen. Työelämän muutoksen vaatii kuitenkin yhteistyövalmiuksia ja kykyä toimia useissakin yhteistyökuvioissa.¹³⁴

Valtio-oppia opiskelleista opiskelijoista ei valmistumisensa jälkeen yleensä tule professioiden jäseniä. Sitä ei myöskään opiskelijoille luvata. Valtio-oppi lasketaan ns. yleisiin yhteiskuntatieteisiin, jotka eivät valmista mihinkään tiettyyn ammattiin. Osa valtio-opin pääaineopiskelijoista kyllä hakeutuu professionaalsiin ammatteihin ja näin heistä tulee professioiden jäseniä. Tyypillisesti tämä tapahtuu sivuaineiden antaman valtuutuksen

¹³¹ Konttinen 1997, 53.

¹³² Haapakorpi 1997, 121-122.

¹³³ Launis ja Engeström 1999, 64.

¹³⁴ Haapakorpi 1998, 58.

kautta.¹³⁵ Tällaisia ammatteja ovat mm. toimittajat (tiedotusopin ns. journalistiikan linja)¹³⁶ ja sosiaalityöntekijät (sosiaalityön pätevyys). Sainio on luokitellut professioiksi valtio-opista valmistuneiden joukosta mm. opettajat, tutkijat ja sosiaalityöntekijät.¹³⁷

Ammatillisesti valtio-oppineet järjestäytyvät hyvin eri tavoin ja vain osa järjestäytyy valtiotieteilijöiden liiton alaisuuteen. Professioammatteihin siirtyneet valtio-oppineet järjestäytyvät usein näiden alojen liittoihin, esimerkkeinä Journalistiliitto, Sosiaalityöntekijäin liitto ja Tieteentekijöiden liitto. Muissa tehtävissä toimivat järjestäytyvät sitten muihin liittoihin, esim. Valtiotieteilijöiden liittoon tai Akavan erityisalojen keskusliittoon.

Valtio-opista valmistuneet eivät siis muodosta professiota. He kuitenkin joutuvat kilpailemaan monesta työtehtävästä professioiden, esimerkiksi oikeustieteen tutkinnon suorittaneiden kanssa.¹³⁸ Samaan kilpailutilanteeseen törmäävät myös hallintotieteilijät. Mälkiän ym. tekemän sijoittumista koskevassa tutkimuksessa nousi esiin, että hallintotieteiden maisterit kokivat pääkilpailijoihinsa oikeus- ja kauppatieteellisen tutkinnon suorittaneet.¹³⁹ Haapakorven mukaan juristit ovat ainoa professio jotka voivat toimia laajalla työmarkkinaperspektiivillä. He ovat erikoistuneita asiantuntijoita, mutta asiantuntemusta pidetään riittävän laajana, jotta he voivat toimia hyvin eri aloilla asiantuntijoina, myös hallinnon parissa.¹⁴⁰

3.4. YHTEENVETO TYÖELÄMÄN MUUTOKSISTA

Olen edellä koettanut laajasti kuvailla niitä muutoksia, joita työelämä on jo kohdannut ja joita se tulee jatkossa kohtaamaan. Keskeinen termi on *joustavuus*. Työelämä on muuttunut nopeasti ja muutosvauhti on luultavasti entisestään lisääntymässä. Kansainvälinen kilpailu on kiristynyt. Julkisella sektorilla tehostamisvaatimukset ja asiakasohjautuvuus ovat arkipäivää. Tämä vaatii työntekijöiltä ainakin kykyä muutoksen hallintaan. Voidaan jopa ajatella, että nämä taidot ovat tällä hetkellä ja tulevaisuudessa työelämän avaintaitoja. Näitä taitoja ovat *kommunikatiiviset taidot*, *ongelmanratkaisutai*

¹³⁵ KAVAKU-koulutuksen suorittaneet täyttävät pitkälti profession tunnusmerkit, sillä ministeriön sisällä suhtaudutaan hyvin varauksellisesti mm. sellaisten henkilöiden rekrytointiin – erityisesti hierarkian ylätasolle – joilla ei ole ko. koulutusta suoritettuina.

¹³⁶ Haapakorpi määrittelee vanhemmassa tutkimuksessaan profession koulutuskytkentäiseksi. Hänen mukaansa toimittajan ammatti ei ole tässä mielessä professio. Haapakorpi 1994, 22. Toimittajien ammatillinen järjestäytyminen ja sen luonne puolestaan tekee siitä mielestäni profession. Alalla on normaalia kattavampi itsesääntely ja kontrolli mm. journalistin ohjeiden ja julkisen sanan neuvoston muodossa.

¹³⁷ Sainio 2001, 7.

¹³⁸ Kilpailutilanne sai jopa Valtiotieteilijöiden liiton tekemään taannoin valituksen Oikeuskanslerille siitä, että virkojen hakuehdoissa tarpeettomasti määriteltiin virka oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneille, vaikka missään ei varsinaisesti oltu säädetty kelpoisuusehdosta kyseen virkaan. Valitus heijastaa kilpailutilannetta ei-profession ja profession välillä.

¹³⁹ Mälkiä, Nalli ja Tuominen 1997, 139.

dot, yhteistyötaidot, johtamistaidot ja oppimiskyky. ¹⁴¹ Listaa voidaan täydentää ja syventää mm. tiimi- ja projektityötaidoilla, informaatioteknologian käytön osaamisella, kansainvälisillä taidoilla, kyvyillä sosiaalisten verkostojen luomiseen ja yrittäjyyshenkisydellä.

Mihinkään ei kuitenkaan ole kadonnut ammattitaidon ”vanha perusvaatimus” eli työssä tarvittavien teknisluontoisten taitojen ja tietojen hallinta. Näitä keskeistaitoja tarvitaan edelleen. Monissa tehtävissä myös tämä tietopuoli on voimakkaasti uudistunut ja kasvanut viime vuosina, ajatellaanpa vaikka EU-asioita yhteiskuntatieteilijöillä.

Rinne toteaaakin, että nykyajan paras selviytymisstrategia on takiaispallostrategia. Sosiaalisena keräilijänä opiskelija keräilee itseensä vaikutteita, tulkintoja, käyttäytymiskoo- deja ja sosiaalisia kontakteja. Takiaispallo vaeltaa läpi elämänsä keräillen koulutus- ja muita kokemuksia, joiden varassa on pakko rakentaa yli yksittäisten ammattien ulottu- vaa akateemista identiteettiä.¹⁴²

¹⁴⁰ Haapakorpi 1998, 52.

¹⁴¹ Silvennoinen 2000, 50.

¹⁴² Rinne 1998, 27.

4 FENOMENOGRAFIA KÄSITYSTEN TUTKIMUKSENA

Fenomenografinen tutkimus on osa laajempaa laadullisen tutkimuksen perinnettä. Monet tämän työn metodiosuudessa kuvatut laadullisen tutkimuksen reunaehdot pätevät myös fenomenografiseen tutkimukseen. Omassa työssäni fenomenografia toimii teoreettisena viitekehystenä käsitysten muotoutumisen osalta. Metodisesti työni ei noudattele fenomenografian perinnettä.

Fenomenografisen tutkimuksen uranuurtaja ja jonkinlainen perustaja on Ference Marton Göteborgin yliopistosta.¹⁴³ Hän aloitti tutkimalla opiskelijoiden erilaisia käsityksiä oppimisesta. Käsitteen fenomenografia Marton otti käyttöön vasta myöhemmin vuonna 1981. Kuuluisia tutkimusprojekteja olivat TIPS (Tillämpad inlärningspsykologi och studiefärdighet) ja myöhemmin INOM (Inlärning och omvärldsuppfattning). Jälkimmäisen projektin tehtävänä oli tutkia miten ja mitä ihmiset oppivat ympäröivästä maailmasta.¹⁴⁴

Fenomenografia on ollut suosittua erityisesti ruotsalaisten ja muiden pohjoismaalaisten kasvatustieteilijöiden parissa.¹⁴⁵ Piensohon mukaan fenomenografiaa on kritisoitu siitä, ettei se ainakaan alun perin ollut teoria vaan pikemminkin empiirinen tutkimusote. Vasta myöhemmin fenomenografian filosofista perustaa on pyritty lisäämään. Oppia on haettu lähinnä fenomenologiasta.¹⁴⁶ Toisaalta fenomenografian eroa fenomenologian käsityksestä todellisuudesta korostetaan.¹⁴⁷ Fenomenografista tutkimusotetta esitellään monipuolisesti myös www-sivuilla.¹⁴⁸

Fenomenografian perustermi on käsitys.¹⁴⁹ Fenomenografia tutkii eri ihmisten käsityksiä ilmiöistä. Oppimisen tutkimuksessa on huomattu, että esim. saman luokan eri oppilailla voi olla kustakin asiasta aivan eri käsitykset. Kasvatustieteessä fenomenografia pyrkiikin löytämään käsitysten eroja, jotta opettaja voisi sovittaa opetuksensa kunkin oppilaan aiempien kokemusten kontekstiin. Käsitykset ovat erilaisia eri ihmisillä, sillä

¹⁴³ Gröhn 1992, 1.

¹⁴⁴ Piensoho 2001, 110.

¹⁴⁵ Uljens 1992, 7.

¹⁴⁶ Piensoho 2001, 110.

¹⁴⁷ Kts. esim. Uljens 1989, 14.

¹⁴⁸ Osoitteesta <http://www.ped.gu.se/biorn/phgraph/home.html> (19.11.2002) löytyy kattavasti aineistoa fenomenografiasta ja sen eri tutkimussuuntauksista.

¹⁴⁹ Uljens 1989, 19. Useissa fenomenografiaa käsittelevissä kirjoituksissa käytetään esimerkkinä kuinka ennen kasvatustieteessä oltiin kiinnostuneita siitä, miksi joku ei opi. Fenomenografia puolestaan on kiinnostunut ihmisten käsityksistä siitä, miksi jotkut eivät opi. Kts. esim. Larsson 1986, 1986, 12.

yksilöiden kokemustaustat vaihtelevat.¹⁵⁰ Fenomenografiassa ilmiön tai ongelman olemassaolo edellyttää aina ihmisen ajattelua tai kokemusta.¹⁵¹

Fenomenografian ihmiskäsityksen mukaan ihminen rationaalisena olentona liittää tapahtumat ja oliot selittäviin yhteyksiin muodostaen näistä ilmiöistä käsityksiä. Näitä käsityksiä tutkitaan laadullisesti pyrkien saamaan esiin ne eri tavat, joilla ihmiset käsittävät ympärillä olevan maailman.¹⁵² Käsitykset ovat kuitenkin enemmän kuin mielipiteet. Käsitys on ihmisen tietyistä perusteista rakentama kuva jostain asiasta. Ahosen mukaan ”käsitys on kokemuksen ja ajattelun avulla muodostettu kuva jostain ilmiöstä.”¹⁵³ Fenomenografian ihmiskäsitys perustuu oletukseen ihmisen rationaalisuudesta. Ihminen rakentaa tietoisesti itselleen käsityksiä ilmiöistä ja ilmaisee nämä käsityksensä kielellään.¹⁵⁴

Fenomenografia pyrkii löytämään ilmiöistä toisen asteen tutkimusnäkökulman eli tutkimaan ihmisten käsityksiä tietyistä ilmiöistä. Ensimmäisen asteen tutkimusnäkökulma tarkoittaa pyrkimystä ymmärtämään ympäristön ilmiöitä – kuinka asiat ovat.¹⁵⁵

Ilmaisu on usein luonteeltaan kontekstuaalinen. Tutkijan tehtävänä ei ole selittää ilmiötä ulkoisilla tekijöillä vaan pyrkiä tekemään käsitykset ymmärrettäviksi kontekstissaan.¹⁵⁶ Käsityksiä pyritään kuvaamaan niiden omista lähtökohdista ja omaa logiikkaa noudattaen. Tarkoituksena ei ole muodostaa esim. hierarkkisia malleja ja/tai vertailla eri käsitysten paremmuutta tai totuudenmukaisuutta.¹⁵⁷ Merkitys paljastuu asia- ja tilanneyhteydestä. Tämän vuoksi ilmaisu on tulkittava kokonaisuudessaan, ei aineistoa paloittellen tai ositellen. Ennalta ei voida määrätä mikä on se ajatuksellinen kokonaisuus josta voidaan perustellusti tulkita jokin merkitys.¹⁵⁸ Omassa työssäni tämä ajatuksellinen kokonaisuus on kukin vastaus sellaisenaan. Lopullisessa analyysissä analysoitava yksikkö on koko vastaus, vaikka aiemmassa vaiheessa teenkin tulkintoja myös vastausten osista.

Ensisijainen metodi fenomenografisessa tutkimuksessa on ollut haastattelu joko teemahaastatteluna tai puolistrukturoituna haastatteluna. Kirjallisuudessa painotetaan haastattelijan roolia sekä teoreettista ja käytännöllistä perehtyneisyyttä aiheeseen, jotta

¹⁵⁰ Ahonen 1996, 114.

¹⁵¹ Piensoho 2001, 15.

¹⁵² Ahonen 1996, 116.

¹⁵³ Ahonen 1996, 117.

¹⁵⁴ Ahonen 1996, 122.

¹⁵⁵ Larsson 1986, 12.

¹⁵⁶ Ahonen 1996, 126.

¹⁵⁷ Ahonen 1996, 11.

haastattelutilanteessa voidaan kiinnittää huomio esiin nouseviin kysymyksiin. Ahosen mukaan haastattelun tulee spiraalinuomaisesti pureutua kunkin teeman ääri- ja syvyyksialueille.¹⁵⁹ Oman työnsä osalta metodi ei täytä tätä vuorovaikutteisuuden vaatimusta.

Fenomenografinen tutkimus luo teorianakin vasta aineiston pohjalta grounded theory –perinteen mukaisesti.¹⁶⁰ Grounded theory eli aineistopohjainen teoria perustuu näkemykseen siitä, ettei ilmiöiden ymmärrettä olevan staattisia vaan ne muotoutuvat ja muuttuvat koko ajan. Aineistopohjaisuus tarkoittaa, että tämä muutos pyritään muodostamaan teoriaksi. Aineistopohjaiseen teoriaan kuuluu myös jatkuva keskustelu muiden teorioiden kanssa.¹⁶¹ Larsson painottaa, ettei fenomenografista tutkimusta voi tehdä niin, että tutkimustulokset tulkittaisiin jonkin ennalta päätetyn teorian mukaisesti.¹⁶²

Tiedonkäsityksessä fenomenografia lähtee siitä, ettei ihmisen ajattelua tai toimintaa ositeta havainnoinnin tai aiempien teorioiden perusteella kvantitatiivisesti analysoitaviksi palasiksi kohti kausaalista selittämistä. Fenomenografia on siinä mielessä aidosti laadullista tutkimusta, että ihmisen ajattelun ja toiminnan katsotaan olevan kokonaisvaltaista, monisäikeistä ja subjektin tietoisuuteen kytkeytyvää. Myös tutkijan oma subjektiivisuus kuuluu fenomenografiseen tutkimukseen hyväksyttävänä osana. Tutkijan on tiedostettava omat lähtökohdansa ja niiden mahdollinen vaikutus tutkimuksen tekoon ja johtopäätöksiin.¹⁶³

Larsson¹⁶⁴ kiteyttää fenomenografisen tutkimuksen tavoitteet seuraavasti (käännös Gröhn):

- Tarkastella ilmiöitä toisen asteen näkökulmasta – miltä maailma näyttää eri ihmisten näkökannalta
- Lähtökohdaksi on ihmisten haastattelu – siis empiirinen pohja.
- Pyrkimyksenä on kuvata erilaiset tavat ymmärtää jokin ilmiö – sen kvalitatiivinen variaatio.
- Kuvauskategoriat ovat sidoksissa kuvattavan ainutlaatuisen sisältöön, ja ne edustavat fundamentaalisia eroja tavassa ymmärtää jotakin – erilaisia käsitystasoja.

¹⁵⁸ Ahonen 1996, 124, 143.

¹⁵⁹ Ahonen 1996, 137, myös esim. Larsson 1986, 27.

¹⁶⁰ Ahonen 1996, 123.

¹⁶¹ Anttila 1999.

¹⁶² Larsson 1986, 23.

¹⁶³ Ahonen 1996, 122.

¹⁶⁴ Larsson 1986, 22, käännös Gröhn 1992, 12.

Fenomenografisia tutkimuksia

Fenomenografista tutkimusta on Larssonin mukaan neljää eri tyyppiä; ainedidaktiset tutkimukset, yleispedagogiset tutkimukset, koulutuksen vaikuttavuutta selvittävät tutkimukset sekä muut kuin pedagogiset tutkimukset. Oman työni kannalta on mielenkiintoisimpia ovat tutkimukset, joissa on omaksuttu fenomenografian ihmiskäsitys muihin kuin pedagogisiin tutkimuksiin. Fenomenografisesti on tutkittu mm. ihmisten käsityksiä sosiaalihuollosta ja lasten käsityksiä kuolemasta. Dahlgren on tutkinut ihmisten käsitystä tuloverotuksen funktiosta. Tulosten mukaan ihmiset käsittivät tuloveron tarkoituksen kolmella tavalla; tulojen tasauksena, avustusten maksamisena ja yhteiskunnan toimintojen rahoittamisena.¹⁶⁵

Tutkimustulos on kuvaava esimerkki siitä, millaisia tuloksia fenomenografinen tutkimus voi tarjota myös muussa kuin kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Tuloverotuksen funktiosta eri ihmisillä on siis varsin erilaisia käsityksiä eikä voida sanoa, mikä niistä on oikea tai väärä. Sama pätee luultavasti työhönottajiin ja rekrytoijiin. Heillä on omat käsityksensä siitä, millaisia henkilöitä he haluavat kuhunkin tehtävää. Käsityksiin vaikuttavat heidän omat kokemuksensa ja toisaalta se, millaisesta tehtävästä kulloinkin on kyse.

Jan Theman on tutkinut poliittisen vallan käsitettä fenomenografisella otteella. Hänen laajassa haastattelututkimuksessaan tuli yhteensä 39 erilaista käsitystä vallasta. Theman luokitteli nämä 12 eri kategoriaan (esim. poliittinen valta luottamuksena, poliittinen valta riippumattomuutena). Kategorioiden sisältä hän löysi neljä erilaista rakennetta miten poliittinen valta ymmärretään (relativistinen, abstrakti, kehittävä ja maaginen).¹⁶⁶

Suomessa fenomenografista tutkimusotetta on käytetty mm. organisaatiokulttuuritutkimuksessa¹⁶⁷ ja tutkittaessa lapsia varhaiskasvatuksessa sekä äitien raskaus- ja synnytyskokemuksia. Haku Tampereen yliopiston kirjaston tietokannasta kertoo, että varsinainen muotiteoria fenomenografiasta on viime vuosina tullut hoitotieteen opinnäytteisiin.¹⁶⁸ Metodologisesti kiinnostava oman työni kannalta on Piensohon äitien raskausaikaa ja synnytystä koskeva tutkimus. Sen aineistona ovat äitien kirjoittamat kertomukset haastattelujen sijaan. Hänen mielestään aineiston hankintatapa ei muodostunut ongelmaksi.¹⁶⁹ Autereen lesbovanhempien lapsia koskeva kandidaatin tutkielma

¹⁶⁵ Larsson 1986, 19.

¹⁶⁶ Theman 1983.

¹⁶⁷ Mäkisalo ja Kinnunen 1999.

¹⁶⁸ Sanahaku termillä fenomenograf?

¹⁶⁹ Piensoho 2001, 192.

käsittelee fenomenografian ja eläytymismenetelmän yhteiskäyttöä. Työ on suppeahko teoreettinen tarkastelu eikä tarjoa vinkkejä omaan työhöni.¹⁷⁰

¹⁷⁰ Autere 2000.

5 ELÄYTYMISMENETELMÄ

Eläytymismenetelmän rantautuminen Suomeen tapahtui pitkälti sosiaalipsykologian parissa. Alkuperäisenä tarpeena oli löytää keino koetilanteiden eettisten ongelmien ratkaisemiseen. Tavoitteena oli pyrkiä toistamaan koetilanteen mahdollistama variointi ilman puijaamista ja petkuttamista.¹⁷¹ Eläytymismenetelmää on Suomessa käytetty erityisesti sosiaalipsykologisessa ja kasvatustieteellisessä tutkimuksessa.

Näin Eskola¹⁷² määrittelee eläytymismenetelmän:

Eläytymismenetelmällä tutkimusaineiston keräämisen keinona tarkoitetaan pienten esseiden, lyhyehköjen tarinoiden kirjoittamista tutkijan antamien ohjeiden mukaan. Vastaajille annetaan kehyskertomukseksi kutsuttu orientaatio, jonka antamien mielikuvien mukaan heidän tulee kirjoittaa pieni essee, tarina. Tarinoissa kirjoittaja mielikuvituksensa avulla joko vie kehyskertomuksessa esitetyn tilanteen eteenpäin tai sitten kuvaa, mitä kehyskertomuksessa esitettyä tilannetta ennen on täytynyt tai voinut tapahtua. Eläytymismenetelmätarinat eivät välttämättä ole kuvauksia todellisuudesta vaan mahdollisia tarinoita; tarinoita siitä, mikä saattaa toteutua ja mitä eri asiat merkitsevät.¹⁷³

Kehyskertomuksesta ei Eskolan mukaan saisi varioida kuin yhtä tekijää kerrallaan. Tällä saavutetaan hänen mukaansa koetilanteeseen verrattava tilanne, jossa vain yksi tekijä muuttuu. Eskolan väitöskirjassa on esimerkkejä useista hänen omista ja muiden tutkijoiden käyttämistä kehyskertomuksista.¹⁷⁴ Eskolan tutkimuskumppaneineen käyttämät kehyskertomukset ovat yleensä olleet melko lyhyitä. Niissä on keskitytty oleellisiin ja tärkeimpiin seikkoihin. Aineiston kerääminen on useimmiten tapahtunut jonkun tietyn ryhmän (esim. luennolla olevat opiskelijat) säännöllisessä kokoontumisessa.

Eskolan mukaan eläytymismenetelmäksi ei voida kutsua tutkimusta, jossa ei ole kuin yksi kehyskertomus. Se on hänen mukaansa lähinnä ainekirjoitusta, ei eläytymismen-

¹⁷¹ Eskola 1998, 64.

¹⁷² Käytän Jari Eskolan väitöskirjaa keskeisenä lähteenä pohdittaessa eläytymismenetelmän käyttöä omassa pro gradu-työssäni. Eskolan väitöskirja on eläytymismenetelmää ja sillä tehtyjä tutkimuksia valottava artikkeliväitöskirja. Nimensä mukaisesti kirjan aiheena onkin eläytymismenetelmän käyttö aineistonhankintamenetelmänä kerätessä tutkimusainesta laadullista sosiaalitutkimusta varten, ei niinkään eläytymismenetelmän käytön teoreettinen tai esim. historiallinen tarkastelu. Toinen keskeinen lähde on Jari Eskolan ja Juha Suorannan Johdatus laadulliseen tutkimukseen –teos. Tässä teoksessa eläytymismenetelmä on yksi metodi laadullisen tutkimuksen kontekstissa. Lisäksi käytän muita laadullista tutkimusta käsitteleviä lähteitä joiden avulla pyrin tarkastelemaan eläytymismenetelmää laadullisen tutkimuksen kontekstissa.

¹⁷³ Eskola 1998, 59.

¹⁷⁴ Esimerkkinä voisi olla vaikkapa seuraavat kehyskertomukset: Kuvittele, että eräänä syksynä, erään tieteenalan peruskurssin päätyttyä niin opettaja kuin oppilaatkin toteavat yksimielisesti, että olipa harvinaisen onnistunut kurssi. Kuinkahan se oikein oli sujunut ja mitä kaikkea sen aikana tapahtunut, kun loppuarvio oli näin myönteinen? Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita tuosta kurssista pieni kertomus tai kuvaus. Toinen versio kehyskertomuksesta oli muuten saman mutta siinä todettiin että kurssi oli harvinaisen epäonnistunut. (Eskola 1998, 69).

netelmän käyttöä, vaikka tälläkin tavoin voi aineistoa kerätä omaan tutkimukseensa. Tällainen tiedonkeruumenetelmä on lähellä sosiaalitutkimuksessa käytettyä elämänkertatutkimusta, etenkin jos tutkimuksen materiaali kerätään tutkimusta varten pyydettyistä elämänkerroista. Kehyskertomusten määrälle ei voi kuitenkaan mukaan asettaa mitään optimimäärää. Tavallisimmin tutkimuksissa on käytetty kahdesta neljään kehyskertomusta. Mahdollista on myös kerätä aineistoa useammalla kehyskertomusvariaatiolla niin, että niissä varioidaan käytännössä vain kahta seikkaa, mutta peruskehyskertomuksia on useampia kuin kaksi.¹⁷⁵

Eläytymismenetelmää voidaan pelkistetyimmillään pitää vain aineistokeruumenetelmänä, jolla saadaan melko vaivattomasti kerättyä tutkimuksessa tarvittava aineisto. Eläytymismenetelmää on käytetty paljon perinteisen surveyyn sijaan vaivattomana ja joustavana aineiston keruumenetelmänä erityisesti tutkimuksissa, joissa haetaan vastauksia käytännön ongelmiin.¹⁷⁶

Menetelmän vaivattomuus saattaa tuottaa myös heikkolaatuista tutkimusta; näppärällä keinolla kerätään aineistoa joka analysoidaan kaavamaisesti ilman sen syvällisempää ajattelua ja kirjoitetaan tutkimuksesta raportti. Tuloksena on helposti vain sitaattikoelma, jossa sitaateilla perustellaan tutkijan ennakkokäsitykset vakuuttavasti ja elämänmakuisesti. Käytännössä tutkija ei kuitenkaan opi aineistostaan mitään ja koko raportin olisi voinut tehdä ilman empiirisen aineiston keräämistäkin.¹⁷⁷

Eläytymismenetelmän käyttö antaa Eskolan mukaan kuitenkin mahdollisuuksia myös ja syvällisempään tutkimukseen. Eläytymismenetelmällä pyritään saamaan vastaaja vastaamaan nimenomaan sosiaalisena ja kulttuurisesti sidonnaisena henkilönä.¹⁷⁸ Tämän vuoksi kehyskertomuksen yhden tekijän muutos saa aikaan myös muutoksia tarinoiden muissa osissa. Eli tarinan muutkaan osat eivät ole vakioita.¹⁷⁹ Eläytymismenetelmä on käyttökelpoinen työkalu tutkittaessa kulttuurisia jäsenyyksiä ja merkityksiä. Eläytymismenetelmässä ollaan kiinnostuneita sosiaalisista säännöistä, erilaisista logiikoista ja kulttuurisista rakenteista jotka ohjaavat annetun tilanteen kulkua eikä niinkään vastaajien kognitiivisista ja emotionaalisista tiloista.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Eskola 1998, 70.

¹⁷⁶ Eskola 1998, 78.

¹⁷⁷ Heiskala 1995, 246.

¹⁷⁸ Eskola 1998, 65.

¹⁷⁹ Eskola 1998, 70.

¹⁸⁰ Eskola 1998, 47.

”Eläytymismenetelmä tuottaa aineistoa, joka nousee yhteisesti jaetusta kulttuurin kuvastosta. Sen avulla on mahdollista kerätä rajatun tapahtuman tai episodin kulttuurisia merkityksiä”.¹⁸¹

Suoranta asettaa eläytymismenetelmän laajempaan tutkimusmenetelmien kontekstiin toteamalla, että

”Eläytymismenetelmää ei näin ollen pidä tarkastella omana erikoisuutenaan, vaan nimenomaan kulttuurista aineistoa tuttavana perheyhtäläisenä menetelmänä muiden samankaltaisten menetelmien joukossa”.¹⁸²

Eläytymismenetelmä on kvalitatiivinen menetelmä muiden joukossa. Tutkimuksen luotettavuuteen, validiteettiin, analysointiin, yleistettävyyteen jne. liittyvät kysymykset ovat samanlaisia kuin muissakin laadullisissa ja erityisesti teksteihin perustuvissa menetelmissä.¹⁸³

Parhaimmillaan eläytymismenetelmä toimii silloin, kun tutkija löytää menetelmän avulla uusia näkökulmia, eikä vain saa vahvistusta omille ennakkokäsityksilleen asiasta. Eskolan mukaan eläytymismenetelmä on nimenomaan ideoiden ja hypoteesien löytämisen väline, ei niinkään hypoteesien testaamisen väline. Menetelmää voidaan kuitenkin käyttää myös niin, että tutkimuksen edetessä muodostetaan vastausten pohjalta uusia kehyskertomuksia joita puolestaan verrataan tutkimuksessa esiinnoitettuihin oletuksiin.¹⁸⁴

Laadullisessa tutkimuksessa olennaista on tutkijan herkkyys materiaalinsa suhteen. Tutkijalla voi aloittaessaan olla jokin ennakkokäsitys tutkimusasetelmasta, siihen vaikuttavista teorioista jne. Heiskalan mukaan tutkijan tulee kuitenkin olla vuorovaikutuksessa aineistonsa kanssa, oppia aineistostaan ja kyseenalaistaa omia entisiä käsityksiään. Siksi esityksen tutkimusasetelma vain harvoissa tapauksissa on sama tai edes samantyyppinen kuin se tutkimusasetelma, joka tutkijalla oli mielessään tutkimusta aloittaessaan.¹⁸⁵

Eläytymismenetelmässä vastaajalla on oma vapautensa ja toisaalta oma kontekstisidonnaisuutensa, jonka ansiosta tutkijakin voi oppia jotain todella uutta ja yllättävää. Eläytymismenetelmässä ei pyydetä vastauksia tutkijan konstruoimiin kysymyksiin tutkijan konstruoimilla käsiteillä, vaan annetaan vastaajien vapaasti tuottaa käsityksensä tutkittavasta asiasta. Tämä on lähellä oman työni erästä keskeistä käsitettä eli ns. hil

¹⁸¹ Eskola ja Suoranta 2000, 116.

¹⁸² Suoranta 1995, 200.

¹⁸³ Esim. Eskola 1998, 19.

¹⁸⁴ Eskola 1998, 46.

¹⁸⁵ Heiskala 1995, 246.

jaista tietoa (tacit knowledge). Eläytymismenetelmällä viritetään ihmisten mielikuvitusta tuottamaan tätä tietoa ulos.¹⁸⁶

Oman tutkimukseni kannalta merkittävää on myös Suorannan määrittely siitä, millaisissa tutkimuksissa eläytymismenetelmä on toimiva. Hänen mukaansa

”menetelmällä voi kerätä tiettyyn aikaan ja kontekstiin sijoittuvia kulttuuristen merkitysten kokonaisuuksia, joissa tiettyyn tilanteeseen osalliset pääsevät osallistumaan tutkimukseen omalla äänellään.”

Kun ymmärtää kulttuuristen merkitysten kokonaisuuden tutkimukseni kannalta rekrytointiprosessissa vaikuttaviksi tekijöiksi niin ollaan hyvin lähellä sitä perustelua, miksi olen valinnut työni aineistonkeruumenetelmäksi sovelluksen eläytymismenetelmästä.

5.1. ELÄYTYMISMENETELMÄÄ SOVELTAEN

Eläytymismenetelmä on tutkimuksessani voimakkaan soveltamisen kourissa. Omassa työssäni käytän eläytymismenetelmän passiivista soveltamista, jossa kehyskertomuksen pohjalta laaditaan kirjallinen esitys. Aktiivisessa versiossa eläytymismenetelmä on kehyskertomuksen pohjalta laaditun näytelmän tutkimista.¹⁸⁷

Rikon työssäni periaatetta, jonka mukaan vain yhtä tekijää varioidaan eri kehyskertomuksissa. Minulla jokainen kehyskertomus eroaa toisistaan huomattavasti. Voisi sanoa, että niissä säilyy muuttumattomana ainoastaan yksi tekijä; opiskelijan pääaine. Toinen ajattelutapa olisi ajatella niin, että on yksi kehyskertomus eli valmistunut opiskelija pääaineenaan valtio-oppi ja tästä teemasta on sitten eri variaatiota.

Työssäni tullaan käyttämään hyväksi myös tilastollista aineistoa ja tutkimuksia. Muodostettavien tarjokkaiden opintoyhdistelmien muodostamisessa käytetään hyväksi yliopiston opintorekisterin tietoja. Tietojen avulla yritetään muodostaa neljä erilaista kokonpanoa, jotka mahdollisimman hyvin vastaisivat todellisuutta. Rekrytointipalveluiden tutkimuksia käytän hyväksi, jotta löydän saman kaltaisia työpaikkoja kuin mihin valtiopista valmistuneet työllistyvät. Tilastolliseen aineistoon perustuvalla haarukoinnilla pyrin löytämään sellaiset työnantajat, joilla todennäköisesti olisi jotain kokemusta tai ainakin kykyä arvioida valtio-oppinutta työhönottotilanteessa. En kuitenkaan etsi kvantitatiivisen tutkimuksen yleistettävyyttä siinä mielessä, että nämä tyypit suoraan täyttäisivät tilastollisen tutkimuksen vaatimukset. Mitä halutaan analysoida on selkeästi luonteeltaan laadullista. Haluan saada hakijat konkreettisiksi ja saada jonkinlaista selvyyttä sille, miten tavanomaisimmat oppiainevalinnat vaikuttavat työllistymisessä.

¹⁸⁶ Eskola 1998, 13.

Kehyskertomuksiini ei sisälly läheskään niin paljon mahdollisuuksia kuin Eskolan väitöskirjassa esittämissä esimerkeissä. Niissähän kehyskertomukset ovat suhteellisen lyhyitä ja vain vähän ohjaavia. Minulla puolestaan kehyskertomukset ovat aihepiiriin nähden runsaasti yksityiskohtia sisältäviä. Tilanteen konteksti onkin enemmän vastaajan asemassa ja konkreettisesti työpaikassa kuin siinä, että vastaajasta pyrittäisiin tarinoilla houkuttelemaan esiin tietyn tilanteen konteksti.

Jokainen vastaaja on vastannut kaikkiin tapauksiin eli kehyskertomuksiin. Olisi erittäin vaikeata löytää niin monta vastaajaa eli työpaikkaa, että periaate yksi kehyskertomus per vastaaja täytyisi ja samalla saada riittävästi aineistoa samankaltaisista työpaikoista.

5.2. LAADULLISEN AINEISTON ANALYYSI

Eskola ja Suoranta jakavat analyysitavat kuuteen eri tapaan: 1. Kvantitatiiviset analyysit, 2. teemoittelu, 3. tyypittely, 4. sisällönerittely, 5. diskursiiviset analyysitavat sekä 6. keskusteluanalyysi. Käsittelen näistä lähemmin kolmea ensimmäistä analyysitapaa, joita käytän myös aineistoni analyysissä.

Kielikäsitusten mukainen jako kulkee Eskolan ja Suorannan mukaan kvalitatiivisten tekstianalyysien ja diskursiivisten analyysitapojen välillä. Kvalitatiivissa tekstianalyysissa teksti ja kieli ymmärretään neutraaliksi tavaksi kuvata todellisuuden asiointiloja ja objekteja. Diskursiivisissa analysointitekniikoissa kielen käytön ja todellisuuden välille ei tehdä eroa. Tai oikeammin nähdään, ettei kieltä analysoimalla välttämättä pystytä pääsemään täydelliseen totuuteen, sillä kielellä aina myös rakennetaan totuutta.¹⁸⁸

Alasuutari selittää koko laadullisen tutkimuksen analyysin koostuvan kahdesta vaiheesta; havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Aineistoja tarkastellaan vain tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta kerrallaan ja kiinnitetään huomiota vain siihen, mikä on valitun näkökulman ja tutkimusasetelman kannalta olennaista.¹⁸⁹ Tämä liittyy läheisesti Alasuutarin esittämään tulkinnan absoluuttisuuden vaateeseen. Hän ei kiellä, etteikö aineistosta pidä oppia ja näkökulmia muuttaa, mutta

¹⁸⁷ Eskola 1998 10-11.

¹⁸⁸ Eskola ja Suoranta 2000, 160-161.

¹⁸⁹ Alasuutari 1999, 40. Huomionarvoista on, että edes teoksensa kolmannessa uudistetussa laitoksessa Alasuutari 1999, ei viittaa missään vaiheessa eläytymismenetelmään metodina tai aineistonkeruumenetelmänä. Kuitenkin eläytymismenetelmätutkimusta on tehty hänen omalla laitoksellaan jo 90-luvun alkupuolella.

sen tulee tapahtua tietoisesti niin, että vaihdetaan näkökulmaa selvästi, artikuloidaan tämä muutos, ja tarkastellaan aineistoa sitten uudelleen muuttuneesta näkökulmasta.

Jotta päästään tulkinnan absoluuttisuutteen tulee rikasta ja monipuolista aineistoa pyrkiä kokoamaan suppeaksi havaintojen joukoksi.¹⁹⁰ Arvoituksen ratkaisemiseksi Alasuutari sitten kutsuu sitä analyysia, jossa valittua metodia hyväksikäyttäen tehdään merkitystulkinta niistä aineksista, joita aiemmasta pelkistämisooperaatiosta on saatu aikaiseksi.¹⁹¹ Alasuutarin näkemys laadullisen tutkimuksen tekemisestä sisältää yhtymäkohtia Eskolan ja Suorannan näkemyksiin. Se pitäytyy kuitenkin tiukasti laadullisen tutkimuksen näkemisenä vain ja ainoastaan kulttuurintutkimuksena.

Eläytymismenetelmällä hankittua aineistoa voidaan analysoida kuten mitä tahansa muutakin tekstimuotoista laadullista aineistoa.¹⁹² Eskola ja Suoranta painottavat aineistolähtöistä analyysiä. Lopullinen valinta tulisi tehdä vasta sitten, kun aineistoa on riittävästi käynyt läpi ja ehkä kokeillutkin jotain analysointitapaa. Yleensä joudutaan käyttämään useampaakin analyysitapaa ja eri analyysitavat toimivat yhteenkietoutuneina monissa tutkimuksissa.¹⁹³

Tekstiä voidaan analysoida niin, että tekstit kertovat todellisuudesta aidosti ja vääristelemättä ja täten todellisuudesta voidaan saada tietoa eri tutkimusmenetelmillä. Tekstien suhteellisuuden näkökulmasta puolestaan tekstit ovat järjestetty sellaisiksi kuin ne on tiettyä tarkoitusta silmälläpitäen. Selkeää ohjetta ei voi antaa näkökulman valinnalle. Tutkimusintressi ja -tavoite määrittää valinnan.¹⁹⁴ Alasuutari erittelee näkökulmat suunnilleen samoin termeillä faktanäkökulma ja näytenäkökulma.¹⁹⁵ Hänen mukaansa pitäytyminen pelkässä faktanäkökulmassa on tekstin vajaakäyttöä, mutta fakta- ja näytenäkökulman yhdistäminen aineiston analyysissa on usein hedelmällistä.¹⁹⁶

Ensimmäisen asteen tulkinnaksi Eskola ja Suoranta kutsuvat sitä tulkintaa, jonka tutkittavat antavat omissa teksteissään ym. tutkittavasta ilmiöstä. Näiden tulkintojen ylöskirjaaminen ei vielä ole varsinaista laadullista tutkimusta ja tulkintaa. Ensimmäisen asteen tulkinnoista on jatkettava eteenpäin ja esitettävä tutkijan tulkintoja aineistosta.¹⁹⁷ Laadullisen aineiston analyysi on helposti tai jopa väistämättä harhailevaa. Harhailua

¹⁹⁰ Alasuutari 1999, 43,

¹⁹¹ Alasuutari 1999, 44.

¹⁹² Eskola ja Suoranta 2000 137.

¹⁹³ Eskola ja Suoranta 2000, 161.

¹⁹⁴ Eskola ja Suoranta 2000, 141.

¹⁹⁵ Alasuutari 1999, 92.

¹⁹⁶ Alasuutari 1999, 113.

voidaan rajoittaa pyrkimällä rakentamaan ja tarkistamaan aineistolle annettavia hypoteettisia tulkintoja systemaattisesti.¹⁹⁸

Fenomenografisessa tutkimuksessa tutkijan pyrkimyksenä on tehdä aineistonsa pohjalta merkitysluokituksia eli kategorioita. Näiden kategorioiden tulee ilmaista laadullisia merkityksiä. Kiinnostus on laadullisissa eroissa, ei määrässä tai edustavuudessa. Marginaalinenkin merkitys saattaa olla kiinnostava teoreettisessa mielessä, sillä se saattaa paljastaa aineistosta merkittävän teoreettisen ulottuvuuden. Tutkijan tulee pyrkiä löytämään mahdollisimman monta merkitysluokkaa aineistostaan. Ahonen puhuu alatasen merkityskategorioista, joita voidaan sitten yhdistellä ylemmän tason kategorioiksi.¹⁹⁹

5.3. AINEISTON HALTUUNOTTO JA TEMATISOINTI

Aineiston keräämisen jälkeen ensimmäisenä on tehtävä sen järjestäminen, mahdollinen purkaminen tekstiksi (haastattelut ym.) ja valmistelu muutoinkin teknisesti käsiteltävään muotoon. Tämän jälkeen alkaa tutustuminen materiaaliin. Aineiston perinpohjainen tunteminen on tärkeää jatkon kannalta. Tätä seuraa aineiston koodaaminen. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään löytämään aineiston koodit aineistosta ilman etukäteistä teoriaa. Teoriasta operationalisoimalla koodit määritellään käytetystä teoriasta tai taustaolettamuksesta lähtien.²⁰⁰

Eskola ja Suoranta toteavat, että molempi parempi ja että kirkko keskellä kylää on vielä parempi; ”niinpä realistinen tapa lienee sellainen, jossa tietty ennako-oletus – kutsutakoon sitä sitten teoriaksi tai ei – ohjaa tutkijan koodausta, mutta koodiluettelo elää koko koodausprosessin ajan, siis aineiston mukaan.”²⁰¹ Mäkelä tukee tätä näkemystä, mutta lähtee siitä, että aineistolähtöinen analyysi – hän kutsuu sitä keskustelututkijoiden empirismiksi – on poikkeuksellisempaa. Joka tapauksessa tutkijan on syytä tiedostaa omat taustaolettamuksensa ja ennakkokäsityksensä, vaikka pyrkimyksenä olisi löytää analyysiyksiköt aineistolähtöisesti ilman etukäteisteoriaa.²⁰² Myös fenomenografiassa korostetaan tutkijan taustaoletusten ja –kokemusten artikulointia, vaikka fenomenografia onkin aineistolähtöinen teoria.

Teemahaastattelun runko on usein hyvä pohja koodaukselle. Mitä tarkemmin haastattelu on strukturoitu, sitä tarkemman koodauksen pohjan kysymysluettelo tarjoaa. M jos

¹⁹⁷ Eskola ja Suoranta 2000, 148. Huomaa ero fenomenografisessa tutkimuksen terminologiaan toisen asteen tulkinnasta.

¹⁹⁸ Heiskala 1995, 246.

¹⁹⁹ Ahonen 1996, 127.

²⁰⁰ Eskola ja Suoranta 2000, 151-152.

²⁰¹ Eskola ja Suoranta 2000, 156.

koodiluettelon lyö liian tiukasti lukkoon saattaa aineistosta jäädä merkittäviäkin huomioita tekemättä. Tämän vuoksi ensimmäistä koodausrunkoa tuleekin täydentää ja muuttaa työn kuluessa.²⁰³ Omassa työssäni alustavana runkona koodaukselle toimi hakemusten kolmijako opintoihin, työkokemukseen ja järjestökokemukseen.

Yksi mahdollisuus lähestyä aineistoa on kvantifiointi. Eskola ja Suoranta suosittavat kvantifiointia ainakin jonkinlaisena esianalyysinä, joka helpottaa liikkeelle pääsyä ja tekstimassan haltuunottoa. Samalla he kuitenkin varoittavat, että pahimmillaan kvalitatiivisen aineiston kvantifioivassa analyysissä sekoitetaan molempien tutkimusotteiden huonoimmat osat.²⁰⁴

Heiskalan mukaan kvantifiointi auttaa, kun tutkijaa uhkaa sokeus oman materiaalinsa kanssa ja hän on uppoutunut joihinkin yksityiskohtiin, jotka ovat pikemminkin erityisiä kuin yleisiä ja yleistettäviä. Vaikka tutkimuksessa kiinnitettäisiin huomiota poikkeaviin tapauksiin laskeminen poistaa mahdollisuuden luulla näitä tapauksia tavanomaisiksi. Laskea kannattaa kuitenkin ainoastaan asioita joita aineistosta voi mielekkäästi laskea.²⁰⁵

Sulkusen mukaan laadullisen aineiston analyysissä ei voida esiintymistiheydestä suoraan päätellä, miten merkittävä asia on tutkimuksen kannalta. Ryhmähaastatteluissa asian esiintyminen on useimmiten tärkeämpää kuin esiintymistiheys.²⁰⁶ Eskolan mukaan ratkaisu riippuu tutkimuksen tavoitteista.²⁰⁷

Aineiston kvantitatiivisessa analyysissä Alasuutari erottaa taulukoinnin ja varsinaisen kvantitatiivisen analyysin. Taulukointi on hänellä samantyyppinen aineiston järjestämisen, luokittelun ja esittämisen työkalu kuin millä Eskola ja Suoranta suosittelevat aineiston kvantifiointia joissain tapauksissa. Kvantifioinnissa ei saa Alasuutarin mukaan kuitenkaan unohtaa sitä, että yksikin poikkeava tapaus vaatii analyysin tarkistamista. Kvantifioinnissakaan ei laadullisesta aineistosta saa tehdä tulkintoja tilastollisten yhteyksien pohjalta. Selitysmallin tulee perustua mahdollisimman hyvin aineistoon ja yleistyksen laajempaan kontekstiin tulee tehdä eri pohjalta kuin kvantitatiivisen aineiston ollessa kyseessä.²⁰⁸ Aineiston kvantitatiivinen analyysi voi tarjota erilaisia mahdollisuuksia

²⁰² Mäkelä 1995, 56.

²⁰³ Eskola ja Suoranta 2000, 157.

²⁰⁴ Eskola ja Suoranta 2000, 164-165.

²⁰⁵ Heiskala 1995 247.

²⁰⁶ Sulkunen 1995, 274-275.

²⁰⁷ Eskola 1998, 132.

²⁰⁸ Alasuutari 1999, 212.

sia eri aineistoilla löytää vihjeitä siitä, millaiset tulkinnat ja säännöt voisivat päteä aineistoon.²⁰⁹

Luokittelukriteerien selkeys on tärkeää. Eskola ja Suoranta suosittavatkin luokittelun tekemistä kahdesti. Ensin koko aineisto luokitellaan kerralla ja myöhemmin vielä palataan asiaan ja tarkistetaan luokittelu joko itse tai toisen avustuksella. Luokkien määrän kasvaessa aineisto saadaan kuvatuksi tarkemmin, mutta ongelmana voi olla kuhunkin luokkaan tulevien tapausten määrän pienuus ja se, että yksimielisyys tapausten sijoittamisesta vaikeutuu luokkien määrän kasvaessa. Karkeammassa luokittelussa puolestaan menetetään jotain aineiston kuvaamisen tarkkuudesta.²¹⁰ Tämä pätee koodaukseen yleisemminkin.

Mikäli tutkija ei halua kvantifioida aineistoaan, on koodaamisen jälkeen ensimmäinen vaihe laadullista tutkimusta yleensä aineiston tematisointi. Teemoittelu on tarinajoukon jäsentämistä, aineistosta ja/tai tutkimusongelmasta ja teoriasta nousseiden teemojen löytämistä ja erottelemista. Teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta, joka tutkimustekstissä pitäisi näkyä niiden lomittumisena toisiinsa.²¹¹

Teemoittelu palvelee ainoanakin analyysimenetelmänä silloin, kun tutkimuksen tavoitteena on saada vastauksia erilaisiin käytännön ongelmiin.²¹² Valitettavan usein laadullisen aineiston analyysi jätetään kuitenkin teemoittelun nimissä tapahtuneeksi sitaattikoelmaksi.²¹³ Heiskala puhuu samasta asiasta kritisoidessaan aineiston ensimmäistä mieleen tulevaa jäsentämistä ja tämän jäsennyksen kuvaamista raportissa sitaatein höystettynä.²¹⁴ Analyysin jäädessä teemoittelun tasolle runsain sitaatein pyritään lukija vakuuttamaan siitä, että tutkijan tekemissä tulkinnat ovat järkeviä. Teemoittelu on kuitenkin helposti vain taulukointia ilman taulukkoa, josta puuttuvat teoreettisemmat yhteydet.²¹⁵

Eläytymismenetelmällä kerättyjen aineistojen osalta teemoittelu on osin jo tehty siinä vaiheessa, kun on päätetty tarinoiden variaatioista. Nämä variaatiot muodostavat ensimmäisen kiinnostuksen kohteen. Mikä on esim. tehnyt tilanteesta onnistuneen, mikä

²⁰⁹ Alasuutari 1999, 214.

²¹⁰ Eskola ja Suoranta 2000, 167.

²¹¹ Eskola ja Suoranta 2000, 174-175.

²¹² Eskola ja Suoranta 2000, 178.

²¹³ Eskola 1998, 134.

²¹⁴ Heiskala 1995, 246.

²¹⁵ Eskola ja Suoranta 2000, 180.

epäonnistuneen. Tämän jälkeen voidaan teemoittelua jatkaa helposti ja katsoa löytyykö samoja teemoja eri variaatioista.²¹⁶

Eskola ei kokonaan tyrmää tutkimuksen raportointia teemoittelun avulla. Kuten jo edellä mainittiin, teemoittelu voi riittää, jos tutkimusintressinä on vastaaminen käytännön ongelmiin. Aineiston havainnollisemman esittämisen ja kokonaisempien tutkimustulosten näkökulmasta on olemassa pidemmälle meneviäkin analysointimenetelmiä.²¹⁷ Omassa työssäni jatkoinkin analyysiä eteenpäin.

5.4. TYYPITTELY

Tyypittelyssä on kyse aineiston ryhmittelystä selviksi ryhmiksi samankaltaisia tarinoita. ”Tyypit tiivistävät ja tyypillistävät, niihin tungetaan kaikkea sellaista jota yksittäisessä vastauksessa ei ole.”²¹⁸ Tyypittelyä voidaan tehdä ainakin kolmella eri tavalla. Autenttisisessa tyypissä jokin vastaus edustaa tavalla tai toisella esimerkiksi laajemmasta aineiston osasta. Yhdistetty tyyppi koostuu useammasta vastauksesta. Yhdistettyyn tyyppiin otetaan mukaan aineksia, jotka sisältyvät kaikkiin tai useimpiin vastauksiin. Mahdollisimman laajassa tyypissä mukaan otetaan aineksia, jotka ovat esiintyneet vaikka vain yhdessä vastauksessa. Tässä tyypissä oleellista on sisäinen loogisuus ts. tyyppi on mahdollinen, vaikkei välttämättä todennäköinen.²¹⁹

Tyypittelyä voidaan lähestyä myös toisesta näkökulmasta. Empiirisessä tyypittelyssä hahmotetaan tutkittavasta ilmiöstä joku puoli joka toimii erottelevana tekijänä. Ilmiö voidaan tyypitellä myös etukäteisluokittelun pohjalta. Ideaalityyppi konstruoidaan aineistosta niin, että se kattaa kaikki mahdolliset tapaukset ja variantit.²²⁰ Ideaalityyppi on lähellä edellä esitettyä yhdistettyä tyyppiä.

Yksi mahdollisuus on etsiä tyypillisestä poikkeavia tarinoita tai tapauksia. Tällöin poikkeavat tapaukset nähdään voimavarana ja kiinnostuksen kohteina, jotka parhaimmillaan pakottavat tutkijan uudelleenarvioimaan olettamuksiaan ja hypoteesejaan.²²¹

Fenomenografisessa tutkimuksessa tyypittelyä vastaa kategorisointi. Tutkijan aineistostaan tulkitsemat merkitykset sijoitetaan kategorioihin sen mukaan, mitä teoreettisesti kiinnostavaa ja erilaista niissä on. Näistä alatasen kategorioista muodostetaan ylätasen

²¹⁶ Eskola 1998, 134.

²¹⁷ Eskola 1998, 137.

²¹⁸ Eskola 1998, 138.

²¹⁹ Eskola ja Suoranta 2000, 182.

²²⁰ Suoranta 1995, 25-26.

²²¹ Eskola ja Suoranta 2000, 181.

kategorioita yhdistelemällä. Ylätason kategoriat muodostavat tutkijan oman teorian tutkittavalle asialle.²²²

Tyypittely auttaa parhaimmillaan kuvaamaan aineistoa laajasti ja mielenkiintoisesti, mutta silti lukijaystävällisesti ja taloudellisesti. Tyypittely kuitenkin edellyttää tarinajoukon teemoittelua.²²³ Eläytymismenetelmää hyödyntäen – siis pyrkimyksenä toteuttaa kokeen logiikkaa – tyypittely voidaan tehdä myös kehyskertomusten mukaisesti. Eli ei haeta eri kehyskertomuksen variaatioista samoja teemoja ja tehdä näistä yleisiä aineistoa kuvaavia tyyppejä. Pyritään löytämään kunkin kehyskertomuksen omat tyypit. Näin säilytetään eläytymismenetelmän alkuperäinen idea, eli mikä muuttuu kun kehyskertomus muuttuu. Myös aineiston kontekstuaalisuus pystytään huomioimaan paremmin verrattuna yksiviivaiseen teemoitteluun. Tällä tavoin tehty teemoittelu lähentyy diskursiivisten analyysimenetelmien ideaa eli tekstin näkemistä kontekstissaan.²²⁴ Omassa analyysissäni tämä tarkoittaisi, että pyrkisin löytämään laadullisia eroja kustaakin esimerkkityypistä annetuista kommentteista.

5.5. LAADULLISEN AINEISTON TULKINNAN LUOTETTAVUUS JA ARVIOITAVUUS

Laadullinen tutkimus tulee yhä edelleen säännöllisesti verratuksi kvantitatiiviseen tutkimukseen tutkimuksen luotettavuuteen, yleistettävyyteen, edustavuuteen ja otantaan liittyvissä seikoissa. Näillä käsitteillä pyritään todistamaan, että laadullinen tutkimus on yhtä tieteellistä kuin kvantitatiivinenkin tutkimus. En aio tässä puuttua siihen keskusteluun. Käyn vain lyhyesti läpi niitä reunaehtoja, joita kvalitatiivisen aineiston ja siitä tehtyjen johtopäätösten luotettavuuden arvioinnille on kirjallisuudessa esitetty.

Laadullisen tutkimuksen osalta ei voida nostaa esiin (saati laskea) samanlaisia sääntöjä, joiden toteutuessa ajatellaan, että tulokset ovat automaattisesti yleistettävissä otantaa laajempaankin joukkoon. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa yleistettävyyttä on pidetty ongelmallisempana. On jopa ajateltu, että kvalitatiivinen tutkimus on vain hypoteesien kehittämisen väline. Hypoteesien testaaminen tehdään sitten kvantitatiivisilla tutkimuksilla.²²⁵

²²² Ahonen 1996, 128.

²²³ Eskola ja Suoranta 2000, 181.

²²⁴ Eskola 1998, 335.

²²⁵ Alasuutari 1999, 231.

Hyvässä laadullisessa aineistossa tulkinta ja sitä tukeva analyysikehikko elää tutkimuksen kuluessa. Tämä ei poista vaatimusta siitä, että tutkimuksen muille arvioijille tulee antaa mahdollisimman tarkka kuva tutkimuksen ja tulkinnan eri vaiheista. Kun laadullisesta aineistosta voidaan perustellusti esittää useampiakin tulkintoja, on tulkinnan läpinäkyvyys tärkeimpiä ehtoja tutkimuksen luotettavuuden arvioinnille.²²⁶

Mäkelä puhuu kvalitatiivisen aineiston arvioitavuudesta ja toistettavuudesta. Arvioitavuudella hän tarkoittaa, että lukijalla on mahdollisuus seurata tutkija päättelyä ja tätä kautta mahdollisuus hyväksyä tai kiistää tutkijan tulkinta. Toistettavuuden hän määrittelee hyvinkin tiukasti; luokittelu- ja tulkintasäännöt on esitettävä niin yksiselitteisesti, että toinen tutkija niitä soveltamalla päätyy samoihin tuloksiin. Myöhemmin hän päätyy siihen, että tulkintasääntöjen läpinäkyvyys on tärkein vaatimus ja ettei voida vaatia, että kaksi tulkitsijaa päätyisi samaan lopputulokseen. Saati että kvantitatiivisen tutkimuksen tapaan voitaisiin tulkinnan lopputulos ja tulkintaoperaatiot tietäen konstruoida aineisto.²²⁷

Koodauksessa on Mäkelän mukaan syytä purkaa aineisto mahdollisimman pieniin palasiin, analyysiyksiköiksi ja luetella nämä. Tällä tuetaan toistettavuuden vaatimusta, vaikka jo analyysiyksikön tunnistaminen edellyttää monesti tulkintaa. Vasta luetteloinnin jälkeen alkaa varsinainen tulkinta.²²⁸

Sulkusen mukaan (haastattelu-)aineistojen tulkinnassa mielenkiintoisimpia ovat tilanteet, joissa on selkeitä ristiriitatilanteita. Esimerkiksi haastateltava saattaa korostaa alkoholikäyttämisen ongelmattomuutta ja samassa haastattelussa kertoa kuinka hienoa on olla useita päiviä peräkkäin humalassa.²²⁹ Tutkija saattaa kuitenkin olla sokea aineistonsa ristiriitaisuudelle ja huomata vain teoriaansa tai tulkintojansa tukevat ainekset. Mahdollisimman kattavalla luokittelulla ja koodauksella voidaan pyrkiä vähentämään näitä puolittaisia tulkintoja. Silti ulkopuolisen lukijan on vaikea varmistua siitä, ettei ristiriitaisuuksia ole syystä tai toisesta jätetty raportoimatta.²³⁰

Aineiston ja sen tulkinnan ristiriidattomuus on Alasuutarin mukaan tunnusomaista laadulliselle tutkimukselle. Mikäli aineistosta nousee yksikin valittua tulkintaa vastaan sotiiva tapaus, tulee hänen mukaansa tarkistaa tulkintaa, nostaa abstraktiotasoa tai muut

²²⁶ Ehrnroth 1995, 36.

²²⁷ Mäkelä 1995, 53.

²²⁸ Mäkelä 1995, 57-58.

²²⁹ Sama periaate tulee esiin myös fenomenografiassa, jossa usein aineistosta esiin tuleva marginaalinenkin huomio voi toimia merkittävänä teoreettisen ulottuvuuden ilmentymänä.

²³⁰ Sulkunen 1995, 274.

taa näkökulmaa.²³¹ Tätä tulkintaa on pidetty ongelmallisena tai ainakin liian jyrkkänä. Alasuutari itsekkin käyttää teoksensa uusimman painoksen esipuheessa pari sivua kommentoiden sitä kritiikkiä, mitä tätä näkemystä vastaan on esitetty. Hän korostaa tässä yhteydessä tiukkaa pitäytymistä aineistossa ja sen tulkinnassa eikä salli tulkinnan edes ajatuksellista yleistämistä aineiston ulkopuolelle. Tulkinnan absoluuttisuuden vaatimus on käytännössä sitä, että poikkeavan tapauksen ilmitulo johtaa esim. typologisoinnin tarkistamiseen niin, että poikkeava tapaus saadaan mahtumaan johonkin entisistä tyypeistä tai kokonaan uuden tyyppin luomiseen. Hän ei kuitenkaan hyväksy kaatoluokkaa, johon laitetaan kaikki alkuperäisiin tyypeihin sopimattomat tapaukset.²³²

5.6. LAADULLISEN AINEISTON YLEISTETTÄVYYS

Laadullinen tutkimus pyrkii usein löytämään selityksen joillekin suhteellisen helpostikin tunnistettavalle tai yleisesti tiedetylle ilmiölle. Yleistettävyys ei tästä näkökulmasta ole ongelma. Olennaista on ilmiön selittäminen, ei sen löytäminen.²³³ Sulkusen mukaan kulttuuristen jäsenysten ilmaisurepertuaarien kenttä on niin ehtymätön, että yleistyksiä voidaan tehdä vasta aineiston pohjalta tehdyistä tulkinnoista, ei itse aineistosta. Oleellista on miten kootut tekstit liittyvät toisiinsa mielekkäällä tavalla.²³⁴

Ilmiön selittämisen tai tulkinnan yleistettävyys kietoutuu vahvasti siihen, että aineiston käsittely ja siitä vedetyt johtopäätökset ovat sisäisesti loogisia.²³⁵ Tulkinnan yleistettyä tukee mm. miten se on sopusoinnussa aiempien aihetta käsittelevien tutkimusten kanssa tai miten se sopii valittuun teoreettiseen viitekehukseen. Oleellista on kuitenkin tutkimusprosessin läpinäkyvyys ja ajattelu jota tutkija on harrastanut tulkintoihin päätyessään.

Eskola ja Suoranta näkevät, että aineiston rajaus liittyy teoreettiseen kattavuuteen. Jäsentynyt teoreettinen viitekehys ohjaa sitä, miten tutkittavan tapauksen aineisto toimii esimerkkinä yleisestä.²³⁶ Hieman ristiriitaisesti Eskola toteaa väitöskirjassaan, ettei aineisto sinänsä ole ratkaiseva vaan siitä tehdyt tulkinnat.²³⁷ Mäkelän mukaan tutkijan tulee huolella määrittää kohteensa ja miettiä aineiston rajausta tätä näkökulmaa vas

²³¹ Alasuutari 1999, 42.

²³² Alasuutari 1999, 212.

²³³ Alasuutari 1999, 237.

²³⁴ Sulkunen 1995, 272.

²³⁵ Alasuutari 1999, 245.

²³⁶ Eskola ja Suoranta 2000, 65.

²³⁷ Eskola 1998, 19.

ten. Toisaalta hän toteaa, ettei aineistotyyppi välttämättä ratkaise tutkimusmenetelmää.²³⁸

Omassa työssäni ollaan jonkinlaisessa sekamallissa. Rekrytointipalvelujen ja opintorekisterin aineiston hyödyntämisen voi nähdä jonkinasteisena otannan miettimisenä. Kyseessä on kuitenkin enemmänkin osumatarkkuuden lisääntyminen ja sen varmistaminen, että aineisto kerätään mielekkäällä tavalla. Korostan, että tarkoituksena ei ole aineiston perusteella tehdä sen tyyppisiä yleistyksiä kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa on tapana tehdä.

5.7. AINEISTON MÄÄRÄ

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan saturaatiopisteestä; aineistoa on riittävästi silloin, kun uudet tapaukset eivät enää tuo tutkimusongelman kannalta uutta tietoa. Eskolan kokemusten mukaan viisitoista vastausta kehyskertomusta kohden on yleensä suhteellisen onnistunut määrä. Hän varoittaa kuitenkin sortumasta mekaaniseen ajatteluun jossa säännönmukaisesti todettaisiin, että 15 vastausta kehyskertomusta kohden on oikea määrä kaikissa tutkimuksissa. Tutkijan pitää jo aineistoa kerätessään tarkkailla aineistoaan ja sen pohjalta päättää, milloin aineistoa on riittävästi tutkimuksen tarpeisiin.²³⁹ Eläytymismenetelmällä kerättävässä aineistossa kehyskertomusten määrää lisäämällä saadaan esiin enemmän ilmiön vaihtelevuutta kuin aineistoa kasvattamalla.²⁴⁰

Heiskala, korostaessaan aineiston läpikäyntiä oppimisprosessina, näkee aineiston määrän kasvun jopa ongelmana. Hänen mukaansa laadullisen tutkimuksen suurin ongelma on, että tutkija liian helposti hyväksyy ensimmäisen ja ilmeisimmän tulkinnan aineistostaan. Rakentamalla aineistosta vastakkaisia tai hajottavia tulkintoja tutkijan ensimmäisille tulkinnoille tutkija haastaa itsensä miettimään tutkimusasetelman ja tulkinnan relevanssia. Pienen aineiston hallinta ja oppiminen on helpompaa ja tämä helpottaa tutkijaa haastamaan omat ensitulkitantansa.²⁴¹

Mäkelä on Heiskalan kanssa samoilla linjoilla siinä, että aineistoa ei kannata kerätä liikaa. Vaikeus on tietää milloin materiaalia on tarpeeksi. Käytännössä voi olla myös vaikea katkaista aineiston keruuta kesken prosessin. Yksi mahdollisuus on analysoida ensin pieni aineisto perusteellisesti ja sen jälkeen miettiä mahdollisen lisäaineiston ke

²³⁸ Mäkelä 1995, 43-44.

²³⁹ Eskola 1998, 75.

²⁴⁰ Eskola ja Suoranta 2000, 115.

²⁴¹ Heiskala 1995, 246-247.

räämistä.²⁴² Ehrnrooth tukee näkemystä, että aineiston tulee olla mieluummin liian pieni kuin liian suuri. Hänen mukaansa on ammattitaidottomuuden merkki kun tutkija kerää enemmän materiaalia kuin pystyy järkevästi käsittelemään ja analyysistä tulee epäjärjestelmällistä: *"Pian hän menettää uskonsa järjestelmälliseen erittelyyn ja heittäytyy kohinan vietäväksi"*.²⁴³

²⁴² Mäkelä 1995, 52.

²⁴³ Ehrnrooth 1995, 31.

6 AINEISTO JA ANALYYSI

6.1. HAKIJAT JA TYÖPAIKAT

Hakijoiden oppiaineet ovat suosituimpia opintorekisterin mukaisia oppiaineita vuosina 1999 – 2001 valmistuneiden joukossa. Sivuaineet kasautuvat opiskelijoilla merkittävästi ja usein sivuaineyhdistelmät koostuvat useammasta suositusta sivuaineesta. Suosituimmat sivuaineet olivat 1999-2001 valmistuneilla tiedotusoppi (43 opiskelijaa), kansantaloustiede (37), sosiologia (34), hallintotiede (23), ympäristöpolitiikka (22) ja julkisoikeus (18).²⁴⁴ Tampereen yliopistolle ominainen vapaa sivuaineoikeus näyttää kuitenkin toteutuvan käytännössä hyvin. Opiskelijat käyttävät sitä hyväkseen koko laajuudessaan, sillä keskittymisestä huolimatta sivuainejakautuma on kokonaisuudessaan laaja. Opiskelijakohtainenkaan sivuainejakautumien tarkastelu ei tuonut esiin minkäänlaisia vakiintuneita sivuainepaketteja tai epävirallisia suuntautumisvaihtoehtoja, joissa olisi korostunut sivuaineiden valinta tietystä tiedekunnasta tai tiettyjä ammatillisia valmiuksia painottaen.

Hakijoiden kielitaito erosi toisistaan melkoisesti. Yhdellä hakijalla oli kielitaitona vain käytännön minimi eli molemmat kotimaiset kielet ja yksi vieras kieli. Toisaalta osalla hakijoista oli käytännössäkkin koeteltua kielitaitoa sekä harvinaisempaan kielenä venäjän kielen taito. Tietoteknisiä valmiuksia ei hakemuksissa mainittu.

Hakijoille valitut aineyhdistelmät oli pääosin poimittu suoraan valmistuneiden todellisista yhdistelmistä. Niitä oli kuitenkin muokattu hieman, jotta kaikki suosituimmat sivuaineet tulivat mukaan. Toisaalta hallintotiede ja sosiologia olivat molemmat kahdessa yhdistelmässä. Tavoitteena oli muodostaa hieman erilaisia kokonaisuuksia. Tämän vuoksi nämä kaksi oppiainetta esiintyvät kahdessa eri yhdistelmässä.

Hakijoiden opiskeluaikaista historiaa olen hahmotellut lähinnä oman kokemuksen mukaan. Tutkimustietoa opiskelijatyypeistä en löytänyt. Seuraavaksi kerron millaisiksi ajattelin eri hakijat profiileja muokatessani. Työhakemukset ansioluetteloinen ovat liitteenä (Liite 2).

²⁴⁴ Mielenkiintoista on, että sivuainevalinnat ovat näin keskittyneet muutamaan oppiaineeseen. Esim. taloustieteelliset aineet ovat varmasti käyttökelpoisia työelämän näkökulmasta, mutta miksi muita taloustieteitä (esim. yrityksen laskentatoimi, kunnallistalous, julkisyhteisöjen laskentatoimi ja finanssihallinto) on lukenut yhteensä vain kolmannes siitä, mitä kansantaloustiedettä? Tai miksi hallintotieteistä valinta on kohdistunut hallintotieteeseen ja julkisoikeuteen eikä muihin hallintotieteellisiin aineisiin tasaisemmin?

Hakija A

Nopea ja tehokas opiskelija, joka ei käy opintojen ohessa töissä. Myös opintomenestys arvosanojen muodossa on hyvä. Ei juurikaan osallistu järjestötoimintaan tai muuhun opiskelijaelämään. Kiinnostus opinnoissa enemmän ns. ammatillisissa aineissa ja faktojen oppimisessa kuin teoreettisemmissä opinnoissa, ongelmanratkaisussa ja uuden tiedon luomisessa. Työkokemus aika vähäistä myös ennen opintoja. Tullut suoraan lukiosta yliopistoon.

Hakija B

Järjestöihminen, joka opiskelujen ohessa ja osin sijaankin osallistuu niin ainejärjestön, ylioppilaskunnan kuin muidenkin järjestöjen toimintaan aktiivisesti. Opintojen aikana on myös työssä, jossa vaaditaan akateemisia opintoja. Aiempi työhistoria sisältää myös melko paljon ns. hanttihommia kesä- ym. töinä. Osin vapaaehtoistöidenkin vuoksi opiskelee keskimääräistä pidempään. Katsellee maailmaa avoimesti ja oli opintojen alkuvaiheessa ”aloittaa monta approa” –tyyppi, myöhemmin löytää ne sivuaineet joita arvelee työelämässä tarvitsevansa.²⁴⁵ Sekaisin teoreettisempia ja ammatillisempia valmiuksia antavia oppiaineita.

Hakija C

Työssäkävijä, joka käy opintojen ohella työssä lähes koko ajan. Ei osallistu juurikaan järjestö- ja opiskelijaelämään, mutta ei ole aivan sivussakaan näistä toiminnoista. Arvosanat vaihtelevat, mutta opinnot etenivät kohtuullista vauhtia. Työpaikoilla ei juurikaan tekemistä opintojen tai tulevan työpaikan kanssa. Opiskelee lähinnä yleisiä yhteiskuntatieteitä ja tekee pitkän sivuaineen ammatillisempia valmiuksia antavasta sivuaineesta. Huomioitava hienoinen ristiriita tai epäjohdonmukaisuus opinnoissa. Sivuai-
neena yrityksen hallinto sekä toisaalta sosiaalipolitiikka ja yleinen historia. Ainoana joulukosta opiskellut myös ulkomailla.²⁴⁶

Hakija D

Tutkijatyypin jonka sivuainevalinnat paljastavat, että henkilö on kiinnostunut teoreettisemmasta näkökulmasta (filosofia, sosiologia). Opinnoissa ei yhtään selkeästi ammatillisia (pl. tutkija) valmiuksia antavia oppiaineita. Opintojen aikana mukana jonkin verran järjestötyössä luottamushenkilönä. On tehnyt myös ns. hanttihommia opintojen ohella. Opinnot ovat edenneet kohtuullisella nopeudella ja erittäin hyvin arvosanoihin.

²⁴⁵ Henkilökohtaisesti lähellä omaa opiskeluhistoriaani.

²⁴⁶ Tämän henkilön ansioluetteloon pääsi lipsahtmaan virhe, englannin kielen suullinen taito oli laitettu vain tyydyttäväksi, vaikka hän oli opiskellut ulkomailla.

Hieman ristiriitainen henkilö, joka on toisaalta määrätietoinen ja teoreettinen tutkijatyypin, mutta on silti opiskellut elämänsäkin viettämällä vuoden ulkomailla sekalaisissa töissä. Myöhempi työkokemus ainoastaan tutkimusprojekteista, ei koulutusta vastaavaa muuta työkokemusta. Ainoana joukosta tehnyt englanninkielisen gradun.

Työpaikat

Työpaikkojen joukosta puuttuivat puhtaat yksityisen sektorin työpaikat. Julkisen hallinnon paikkoja oli yhteensä seitsemän paikkaa. Nämä olivat työvoimaohjaaja (työvoimatoimisto), suunnittelija (iso kaupunki), ESR-koordinaattori (maakuntaliitto), hallintosihteeri (suuren kaupungin seurakunta), palvelusihteeri (keskisuuri kaupunki, asuntotoimisto) ja EU-toimiston vetäjä (maakunnallinen liitto). Julkiselle sektorille sijoitan myös ulkoministeriön KAVAKU-haun.²⁴⁷ Järjestö- tai kolmatta sektoria edustaa neljä paikkaa eli yhteystoimitsija (kehitysyhteistyöjärjestö, sijoituspaikka Afrikka), suunnittelija (kansainväliset ja yhteiskunnalliset asiat, valtakunnallinen järjestö), työmarkkinatutkija (iso ammattiliitto), aluesihteeri (valtakunnallinen järjestö, terveysala). Kaksi paikoista toimii selvimminkin julkisen ja yksityisen sektorin rajalla. Näitä ovat asuntotoimiston esimies (säätiö, sosiaalinen asuntotuotanto) sekä elinkeinotoimiston projektipäällikkö (kunta). Näistä ensimmäinen kuuluu muodoltaan lähinnä kolmanteen sektoriin ja jälkimmäinen julkiseen sektoriin.

Paikoista neljä on hankittu muuta kautta kuin lehti-ilmoitusten kautta. Kaksi on tullut rekrytointipalveluiden kontaktien kautta ja kaksi paikkaa ollut minulla tiedossa henkilökohtaisten kontaktien kautta.

6.2. AINEISTON ANALYYSI

Analyysivaiheen aluksi olen järjestänyt ja käsitellyt aineistoani monella eri tapaa. Olen koonnut saamani vastaukset sekä hakijakohtaisiksi yhteenvedoiksi että paikkakohtaisiksi kokonaisuuksiksi. Tämän jälkeen olen kvantifioinut tai taulukoinut vastauksista esiinnousseet teemat hakijoittain. Kvantifiointia seurasi hakijoista laadittu teemoittainen yhteenveto sekä yhteenveto työpaikkakohtaisesti. Tässä yhteydessä aineisto tuli tutuksi ja sitä tuli tarkasteltua monesta eri näkökulmasta.

Teemoittelun jälkeen luokittelin esiinnousseet teemat isommiksi kokonaisuuksiksi. Tämä vaihe oli läheistä sukua fenomenografisen tutkimuksen parissa tehtävälle kategorisoinnille. Teemat vastasivat alatason kategorioita, jotka koottiin kolmeksi ylätason kategori

²⁴⁷ Kansainvälisten asiain valmennuskurssi eli KAVAKU on käytännössä työpaikka. Siihen valituille maksetaan A20 palkkaluokan palkkaa kurssin ajan ja sen jälkeen he jatkavat virkamiesuraa ulkoministeriössä.

aan. Taustateoriana kategorisointia ohjasi työelämän ja asiantuntijuustutkimuksen teorit, mutta kategoriat luotiin aineistolähtöisesti.

Ensimmäisen kategorian muodostavat työelämän **keskeistaidot** (kategoria 1). Näitä ovat ennen kaikkea substanssialueeltaan sopiva koulutus (ml. gradun aihe), faktapohjainen asiantuntijatieto, kielitaito ja teknisluonteiset taidot.

Toisen kategorian muodostavat **informaatioyhteiskunnan valmiudet** (kategoria 2). Näitä ovat mm. tiedon etsimiseen, käsittelyyn ja tuottamiseen liittyvät taidot, tiimi- ja projektityövalmiudet sekä työprosessista riippumaton osaaminen.

Kolmantena kategoriana ovat **sosiaaliset ja persoonalliset valmiudet** (kategoria 3). Niitä ovat mm. joustavuus, kyky ylläpitää erilaisia yhteyksiä, yhteistyökyky sekä työyhteisön normien ja arvojen sisäistäminen.

Kuten luokittelussa yleensäkin, rajanveto ei ole helppoa. Työelämän tutkimuksen näkökulmasta sosiaaliset ja persoonalliset valmiudet ovat oikeastaan informaatioyhteiskunnan valmiuksien alakategoria. Esimerkiksi työyhteisön normien ja arvojen sisäistäminen, on tavallaan työprosessista riippumatonta osaamista, joka tukee selviytymistä organisaatiossa, ei niinkään yksittäisessä työtehtävässä. Luokittelussa sosiaalisiin ja persoonallisiin valmiuksiin sijoitin kuitenkin sellaiset maininnat, joissa selvästi viitattiin henkilön persoonaan. Vastaavasti yleisemmät viittaukset ("ollut töissä julkisessa hallinnossa") luokittelin työprosessista riippumattomaksi osaamiseksi. Mutta mikäli viittaus oli yksilöidympi ("työhallinnon kokemus"), niin luokittelu on työyhteisön normien ja arvojen sisäistäminen. Jos taas maininta sisälsi jonkin selkeästi yksilöidymmän ja teknisemmän valmiuden (esim. kirjanpidon tuntemus), luokittelin sen keskeistaitoihin.

Myös esim. gradun aihe voi liittyä myös sosiaalisiin taitoihin työyhteisöjen normien ja arvojen ymmärtämisenä. Kielitaidon luokittelin keskeistaitoihin, vaikka se voisi kuulua myös kahteen muuhunkin kategoriaan. Mikäli vastauksessa korostetaan kielitaidon operatiivista aspektia luokittelin sen informaatioyhteiskunnan valmiuksiin.

Kategorisoinnin ongelmana on sama kuin missä tahansa luokittelussa. Mikäli luokkia on monta, niin kuvaus on yksityiskohtaista ja tarkkaa. Luokkien vähentäminen vähentää tarkkuutta ja samalla aineistosta voi kadota mielenkiintoisia ulottuvuuksia. Toisaalta karkeampi luokittelu tuo esiin helpommin aineistosta löytyviä perusteellisempia eroja. Samalla aineistolle joutuu tekemään ikään kuin väkivaltaa pakottaessaan sen luokkaan, joka ei ota huomioon tapauksen kaikkia nyansseja.

Analysoin aineiston kahdesta eri perspektiivistä. Ensimmäisessä vaiheessa tarkastelen vastaajien käsityksiä mitä valmiuksia opinnot, työkokemus ja järjestökokemus antavat. Tässä vaiheessa analyysi muistuttaa Eskolan ja Suorannan luokittelun mukaista mahdollisimman laajaa tyyppiä.²⁴⁸ Tämä analyysin tarkoituksena on tuoda esiin sitä moninaisuutta, millä tavoin hakemuksia arvioidaan. Siten esim. opiskelun tuomia valmiuksia pyritään kuvaamaan niin, että kaikki teemoittelussa esiin tulleet näkökulmat tulevat esiin. Analyysin kannalta tämä vaihe ei kuitenkaan ole lopullinen, ehkä pikemminkin täydentävä. Työni tavoitteista tämä analyysi tukee sitä, miten rekrytoijat arvostavat erilaisia formaaleja ja ei-formaaleja oppimisympäristöjä, minkälaisista valmiuksista ne kertovat jne.

Toisessa vaiheessa sijoitan kunkin vastauksen siihen kategoriaan, mitä valmiuksia painottaen vastaaja on päätenyt lopulliseen valintaansa. Tässä yhteydessä vastauksia tarkastellaan kokonaisuuksina niin, että pyritään löytämään se luokka, joka parhaiten kuvaa kriteeristöä kokonaisuutena. Luokittelussa ei kuitenkaan huomioida sellaisia yleisiä kriteereitä ("pitää olla hyvä tyyppi"), joiden vastaaja sanoi vaikuttaneen valinnassa. Luokittelun perusteena on siis vain hakijoista annetut arviot.

Päätymistä lopulliseen analyysitapaan perustelen sillä, että siinä tulee esiin se, mitä alunperinkin lähdin tutkimaan. Eli miten erilaiset tärkeät, mutta keskenään osin kovin erilaisetkin valmiudet suhteutuvat toisiinsa eri rekrytoijien käsityksen mukaan.

6.3. OPINNOT, TYÖKOKEMUS JA JÄRJESTÖKOKEMUS **VALMIUKSIEN INDIKAATTORINA**

6.3.1. Opinnot

Opinnot keskeistaitona

Aineistosta nousi esiin se, että suhtautuminen yleiseen yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen vaihteli. Koska paikat oli valittu siten, että sinne voitiin valita yhteiskuntatieteiden kandidaatti, niin oli selvää, ettei pääainetta juurikaan kritisoitu.

Osalle vastaajista riitti, että pää- ja sivuaineet olivat suunnilleen sopivalta alueelta, osa halusi tarkempaakin osumatarkkuutta substanssin osalta.

²⁴⁸ Eskola ja Suoranta 2000, 182.

”Tutkinto ok, pääaine sopiva, muut aineet kaikki auttavat ko. tehtävässä. Tiedotusoppi ja julkisoikeus eritoten. Gradun aihe sivuaa ko. tehtävää” (hakija A, ESR-koordinaattori)

”sivuaineet todella sopivat, täydentävät hyvin, hyvää osaamista tehtävän vaatimuksia ajatellen” (hakija A, elinkeinotoimisto)

”Koulutuksessa hakijan kohdalla kiinnittyy huomio muista hakijoista poiketen 35 opintoviikon yrityksen hallintotutkintoon sekä sosiaalipolitiikan 20 opintoviikkoon. Näillä ainevalinnoilla mielestäni hakija erottuu positiivisesti muista hakijoista. Uskoisin, että näistä ainevalinnoista olisi eniten hyötyä toimen hoitamisessa.” (hakija C, asuntotoimisto esimies)

Opinnoista saatettiin nostaa esiin myös yksittäinen sivuaine tai substanssialue. Eikä aina positiivisesti.

”Tutkijan tehtävää varten kansantaloustiede antaa ilman muuta lisäpisteitä ja soveltuvuutta haun kohteena olevaan tehtävään” (hakija B, työmarkkinatutkija; muiden hakijoiden aineyhdistelmiä kommentoitiin, että ne eivät olleet parhaat mahdolliset).

”ympäristöasiat näyttävät kiinnostavan, tässä työssä ”väärä” substanssi” (hakija D, ESR-koordinaattori)

Opinnot informaatioyhteiskunnan valmiuksina

Työprosessista riippumatonta osaamista voi hankkia myös koulutukseen liittyen. Oppiaineet voivat olla osoitus myös hakijan suuntautumisesta jollekin sektorille tai tietyn tyyppisiin tehtäviin. Pelkkä oppiaineyhdistelmä ei tähän kuitenkaan riittänyt, vaan suuntautumista arvioitiin yhteydessä muihin valintoihin.

”suuntautuminen opinnoissa (sivuainevalinnat, gradu, harjoittelu) julkiselle sektorille hyvä” (hakija A, työvoimaohjaaja)

”suuntautunut ehkä yksityiselle sektorille enemmän (pisin sivuaine yrityksen hallinto ja työkokemus yksityiseltä sektorilta eri työnantajilta) (hakija C, työvoimaohjaaja)

Myös tutkielman aihe saattoi tukea valmiuksia toimia tietyssä ympäristössä.

”Gradun aihe tukee tehtävään liittyvää sidosryhmätuntemusta” (hakija A, suunnittelija)

Opinnot kertovat sosiaalisista ja persoonallisista valmiuksista

Opinnot voivat kertoa myös sosiaalisista ja persoonallisista valmiuksista. Jo aiemmin mainittu teoria koulutuksen valikointitehtävästä perustuu tähän ajatteluun. Omassa aineistossani henkilöiden koulutus oli peruslähtökohdiltaan samanlainen. Eroja oli sivuainekoostumuksessa, opintojen suoritusnopeudessa ja arvosanoissa.

Opintojen suoritusnopeus ja arvosanat voivat aineiston mukaan kertoa henkilön henkilökohtaisista ominaisuuksista ja työotteesta.

”nopea koulutus osoittaa, että haluaa paneutua asioihin ja on nopea selviytyä” (hakija A, suunnittelija, kansainväliset ja yhteiskunnalliset asiat)

”Hyvät opintoarvosanat yhdistettynä muuhunkin aktiviteettiin antavat sinänsä myös hyvän kuvan” (hakija D, työmarkkinatutkija)

Aina ei opintomenestys ja –vauhti ole pelkästään positiivista. Rekrytoijat odottavat hakijoilta myös elämäkokemuksen kautta tulevaa hiljaista tietoa ja kypsyyttä.

”Määrätietoisuuden ja tehokkuuden osoittaminen nopealla valmistumisella on aina kaksipiippuinen asia. Toisaalta se tietysti osoittaa tiettyä tehoa ja tehtävien valmiiksi saattamista, mutta toisaalta jättää opiskeluun kuuluvan muun kypsymisen ehkä vähemmälle. Tämä heijastui myös kesäharjoitteluihin, joista valtaosa oli kulunut opiskeluihin” (hakija A, työmarkkinatutkija)

Gradun aihe saattaa auttaa myös ymmärtämään työyhteisön arvoja ja normeja.

”Pro gradusta etu tehtävissä voisi olla virkamiesnäkökulman ymmärtäminen ja sitä kautta yhteiskuntatieteellinen näkemys” (hakija A, asuntotoimisto)

Ulkomailla opiskelu nähtiin aineistossa kielitaidon lisäksi sosiaalisia ja persoonallisia valmiuksia lisäävänä.

”Opiskelu myös ulkomailla kuvastaa hakijan itsenäisyyttä” (hakija C, asuntotoimisto)

”Ulkomaan keikka hyvä, oppii asioita kielen ja muutakin elämää” (hakija C, ESR-koordinaattori)

Aina ei tieto opintoarvosanoista ole merkitsevää rekrytoijan kannalta.

”Hyvällä opintomenestyksellä voi olla merkitystä valintatilanteessa, mutta yleensä ei merkitystä sillä, miten on selviytynyt opinnoissa. (hakija D, suunnittelija kansainväliset ja yhteiskunnalliset asiat)

6.3.2. Työkokemus

Työkokemus keskeistaitojen osoittajana

Perinteisesti työkokemuksen on katsottu indikoivan useanlaisia valmiuksia. Vaikka työelämän tutkimus painottaakin entistä enemmän erilaisia työprosessista riippumattomia ja sosiaalisia valmiuksia, niin sopiva työkokemus kertoo myös keskeistaitojen hallinnasta.

”tilitoimistokokemus on hyvä, koska koordinaattori joutuu asiatarkastamaan maksatuksia ja tutkimaan kirjanpitoraportteja” (hakija A, ESR-koordinaattori)

”...työttömyysturva-asioista jonkin verran tietoa (neuvontaa ilmeisesti tehnyt) (hakija B, työvoimaohjaaja)

Informaatioyhteiskunnan valmiuksia työkokemuksen avulla

Työkokemus kertoo työprosessista riippumattomasta osaamisesta sekä positiivisesti että negatiivisesti.

"kesätyö sisäministeriössä (julkishallinnon kokemus)" (hakija A, hallintosihteeri)

"pitkä asiakaspalvelukokemus plussaa" (hakija C, työvoimaohjaaja)

"kokemus toimistomaisesta työympäristöstä OK...(hakija A, suunnittelija kansainväliset ja yhteiskunnalliset asiat)

"Työkokemus on hallintopainotteinen. Sisäministeriössä saadun kokemuksen pitäisin suhteellisen hallinnollisena eikä tukisi tehtävässä suoriutumista" (hakija A, asuntotoimisto)

"työsuhde Suomen valtiotieteilijöiden liitossa hyvää työkokemusta, vaikka ei suoranaisesti substanssiosaamisen kannalta liitykään haettavaan tehtävään" (hakija B, elinkeinotoimisto)

"...sekä työhistorian kautta tuntumaa yritysmaailmaan" (hakija C, elinkeinotoimisto)

"esimieskokemus myös hyvä, koska on tiimin työnjohtaja ja organisoija" (hakija C, ESR-koordinaattori)

"Hakijan valmiuksissa painottuvat tutkimustaidot, mitä osoittaa työkokemus ja julkaisut" (hakija D, suunnittelija)

"Aito kv-kokemus eduksi (välivuosi työssä Saksassa ja Itävallassa) (hakija D, suunnittelija, kansainväliset ja yhteiskunnalliset asiat)

"riittävä työkokemus kumuloi tietoa" (EU-toimiston vetäjä)

Työkokemus voi indikoida myös tiedon etsimiseen, käsittelyyn, tekstin tuottamiseen sekä tiedottamiseen liittyvää osaamista.

"ollut mukana kehittämishankkeessa (tiedon keruu, raportointi)" (hakija B, työvoimaohjaaja)

"julkaisut (osoittavat kirjoitustaitoa ja johdonmukaisuutta)" (hakija D, hallintosihteeri)

"Hyvä että pystyy kirjoittamaan tieteellisesti, mutta pystyykö kirjoittamaan kansantajuisesti mm. lehtiin." (hakija D, suunnittelija, kansainväliset ja yhteiskunnalliset asiat)

Yhteiskuntatieteilijän työprosessista riippumattomasta osaamisesta ja kykyä pysyä kehityksessä mukana on myös kyky seurata yhteiskunnallisia asioita.

"Valmiuksia yhteiskunnallisten asioiden seuraamiseen" (kommentti opiskelijasihteeriydestä, hakija B, suunnittelija kansainväliset ja yhteiskunnalliset asiat)

Työkokemuksen kautta hankitut tiimi- ja projektityövalmiudet noteerattiin myös monessa vastauksessa.

"tiimityökokemus" (hakija A, yhteystoimitsija)

”osallistunut kahteen tutkimusprojektiin joissa toisessa ollut itsenäisessä roolissa” (hakija D, elinkeinotoimisto)

Työkokemus sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien osoituksena

Aineistossa työkokemuksen antamat valmiudet tulivat esiin pääosin informaatioyhteiskunnan valmiuksien kategoriassa. Mutta työkokemus kertoo myös hakijoiden sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien kategoriaan kuuluvista valmiuksista.

Monipuolinen työkokemus kertoo hakijan joustavuudesta ja asenteesta.

”Työkokemukset matkahuollosta ja kesätöistä puutarhassa osoittavat hakija olevan palvelunhaluinen ja osoittava kykyä tehdä muitakin töitä” (hakija B, asuntotoimisto)

”Työhistoria luo kuvaa ”reippaasta nuoresta miehestä/naisesta”” (hakija C, elinkeinotoimisto)

Työkokemus voi kertoa myös yhteistyötaidoista.

”työkokemus (työ erilaisten ihmisten kanssa)” (hakija B, yhteystoimitsija)

Yhteistyötaidot syventyvät kun työkokemus auttaa työyhteisön normien ja arvojen ymmärtämisessä.

”Kesätyöt ja matkahuolto hyväksi/näkemyistä ja kokemusta työelämästä. Meidän ESR-hankkeet kohdistuvat työvoimaan joko työttömiin tai lähinnä pk-yritysten henkilöstöön. Hyvä, jos on ollut monenlaisessa työssä” (hakija B, ESR-koordinaattori)

6.3.3. Järjestökokemus

Informaatioyhteiskunnan valmiuksia järjestötoiminnan kautta

Informaatioyhteiskuntakategorian valmiuksia voidaan vastaajien mielestä hankkia järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan kautta

”luottamustoimi koulutuspoliittisena vastaavana (itsenäistä työtä, koulutusasioita) (hakija B, hallintosihteeri)

”projektityöskentelystäkin kokemusta (SM-kisat, kilpailumatka)” (hakija C, elinkeinotoimisto)

”järjestökokemuksesta taas saa(pisteitä)” (hakija C, KAVAKU)

”kolmannen sektorin tuntemus gradun ja vapaaehtoistyön kautta” (hakija B, yhteystoimitsija)

”luottamustoimet ”oikeansuuntaiset”” (hakija D, yhteystoimitsija)

”Aktiivinen toiminta järjestöissä ylioppilaskunnan tasoon asti on samoin lisäpisteitä antavaa ainakin tämältyyppisessä järjestötyössä.” (hakija B, työmarkkinatutkija)

”hakija on joutunut varmasti tiedottamaan erilaisista asioista järjestö- ja vapaaehtoistoiminnassaan ja myös työsuhteissaan” (hakija B, elinkeinotoimisto)

Järjestötoimintakokemus voisi myös paikata muita puutteita.

”Työkokemus ohut eikä kv-kokemusta käytännössä. ... Järjestötyössä saat-
taisi harrastuksetkin auttaa (esim. partio, urheiluseura jne.) (hakija A, suunnittelija kansainväliset ja yhteiskunnalliset asiat)

Kaikki vastaajat eivät arvostaneet järjestötoimintaa.

”Järjestö- ja harrastuskokemus sekundaarista” (EU-toimiston vetäjä)

Järjestötoiminta sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien osoituksena

Järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan nähtiin kuitenkin useimmiten kehittävän ja indikoivan sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien kategorian vaatimuksia.

Kokemus järjestötoiminnasta indikoi kykyä ylläpitää yhteyksiä ja yhteistyötaitoja sekä sosiaalisuudesta.

”Positiivista, tuntee myös nuorten järjestömaailmaan ja todennäköisesti pys-
tyy tulevaisuudessa ylläpitämään solmittuja suhteita.” (hakija B, suunnittelija
kansainväliset ja yhteiskunnalliset asiat)

”Toimiminen Jousiammuntaseura Sulan sihteerinä useampana vuonna vai-
kuttaa positiivisesti haettavana olevaan työtehtävään. Vapaaehtoistoimin-
nasta voidaan arvioida hakijan olevan sosiaalinen.” (hakija C, asuntosihteerinä)

Hakijoiden persoonallisuudesta järjestötoiminta antaa rekrytoijille kuvan aktiivisuudesta.

”Aktiivisuutta, mikä luetaan plussaksi, osoittavat mm. luottamustoimi ylioppi-
laskunnassa ja järjestökokemus SPR:stä.” (hakija B, kehittämissyksikön
suunnittelija)

Järjestötoiminta nähtiin usein myös osoituksena suuntautumisesta.

”Hyvä, osoittaa halua toimia yht.kunnallisesti aktiivisesti.” (hakija D, kom-
mentti tiedekunta- ja laitosneuvostojäsenyyksiin, suunnittelija kansainväliset
ja yhteiskunnalliset asiat)

6.4. VALINTAPERUSTEET KATEGORIOINA

6.4.1. Keskeistaidot ratkaisevina

Suunnittelija

Tämä tehtävä ei ollut varsinaisesti auki. Kyseessä oli uusi yksikkö suuren kaupungin keskushallinnossa. Tehtävään valittu henkilö oli aiemmin hakenut yksikön päällikön

tehtävää ja tämän hakemuksen perusteella valittiin myöhemmin suunnittelijaksi. Tehtävän vaatimuksia ei siis ole julkisesti esitetty.

Valintatilanteessa positiivisia huomioita saivat osakseen keskeistaidoista hyvä kielitaito (A, D). Yhdenkään hakijan aineyhdistelmä ei parhaalla mahdollisella tavalla vastannut tehtävän vaatimuksia kuten ei myöskään gradun aihepiiri B:tä lukuun ottamatta. Sen sijaan vastaaja käsityksen mukaan korkeakoulututkinto tukee informaatioyhteiskunnan vaatimuksia antamalla valmiuksia ”ajatella monipuolisesti ja jäsentää asioita”. Muita mainintoja tässä kategoriassa saivat sisäministeriön kuntaosaston kontaktit (A), hankalien ja monimutkaisten tehtävien hoitaminen (B) sekä gradun aiheen kautta tullut sidoryhmätuntemus (B). Sosiaalisista ja persoonallisista valmiuksista mainintoja saivat aktiivisuus järjestökokemuksen kautta ja toimintakyky ihmisten kanssa (B).

Esimerkkeinä mainittiin sopivista sivuaineista mainittiin kunnallistieteet, hallintotieteet tai julkistalouden laskentatoimi. Vastauksessa nämä keskeistaidot saivatkin paljon huomiota. Informaatioyhteiskunnan valmiuksista negatiivisia kommentteja saivat A:n vähäinen työkokemus. Sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien kategoriassa negatiivisen kommentin sai työelämässä testattujen yhteistyötaitojen vähyys (A) sekä suuntautuminen tutkimuspuolelle (D); vastaaja olisi kaivannut enemmän vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja.

Hakijoista olisi valinnut A:n tai B:n. Vastaaja ei ollut täysin tyytyväinen yhdenkään hakijan keskeistaitoihin oppiaineyhdistelmän suhteen, mutta parhaiten tutkinto vastasi haluttua A:lla. B:n vahvuuksia olivat informaatioyhteiskunnan sekä sosiaalisten ja persoonakohtaisten valmiuksien kategoriassa. Lopulliseen luokitteluun vaikutti se, että vastaaja näki hakijoiden ensisijaisena puutteena substanssiltaan epäsopivat sivuainevalinnat.

KAVAKU

Muodollisia vaatimuksia kurssille ovat keskeistaidoista ylempi korkeakoulututkinto, täydellinen suomen kielen taito ja vähintään tyydyttävä ruotsin kielen taito, hyvä suullinen ja kirjallinen taito yhdessä sekä tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito yhdessä seuraavista kielistä: englantia, espanja, ranska, saksa ja venäjä. Lisäksi arvostettiin muuta kielitaitoa. Informaatioyhteiskunnan valmiuksista arvostettiin relevanttia työkokemusta. Vastauksessa painotettiin myös henkilökohtaisten ominaisuuksien suurta merkitystä. Soveltuvuusarvioinnissa tulisi ilmetä diplomaateille sopivia kategorian kolme henkilökohtaisia valmiuksia kuten sopeutuvaisuus, kiinnostuksen ja ajattelun laaja-alaisuus, toiminnallinen joustavuus, sosiaaliset ja esittämisvalmiudet sekä uramotivaatio.

Haku on alkuvaiheessa hyvin tekninen ja muodollinen. Vastauksessa hakijat on pisteytetty vuoden 2002 perusteiden mukaisesti. Paperikarsinnan jälkeen on yleistietokoe, jonka jälkeen karsitaan jälleen osa hakijoista. Seuraava vaihe on soveltuvuusarviointi ja vielä kielikokeet sekä valinta- ja koulutuslautakunnan haastattelu. Vastauksen kommentit käsittävät vain papereiden perusteella tehtävän karsinnan. Tämän vuoksi arviointi sisältää vain kategorioiden yksi ja kaksi valmiuksien arviointia.

Keskeistaidoista pisteitä hakijat ovat saaneet hyvästä pro gradu-arvosanasta (A, D), venäjän kielen taidosta (asetuskieli ja harvinainen kieli) (A), ylimääräisestä kielitaidosta (A). Kaikkien hakijoiden pääaine oli soveltuva, samoin jokaisella oli vähintään yksi soveltuva sivuaine (ainoastaan yhdestä sai pisteitä). Informaatioyhteiskunnan valmiuksista saivat hakijat pisteitä järjestökokemuksesta (B, C), julkaisuista (D), ulkomailla opiskelusta (C) ja työkokemuksesta (D) sekä relevantista ja riittävän yhtäjaksoisesta työkokemuksesta (D).

Heikkouksina hakijoilla oli lyhyet työkokemukset (A, C), puutteellinen kielitaito (B) ja ulkomaisen työkokemuksen puute (A). Huomioitavaa on, että C ei saanut pisteitä osaikaisesta mutta pitkäkestoisesta ja esimiestehtäviä sisältävästä työkokemuksestaan. Vastauksessa painottuivat keskeistaidot pro gradu –työn arvosanaa myöten. Toisaalta tämä oli ymmärrettävääkin. Kyseessä on ollut muodollinen paperikarsinta, jossa kriteeristökin oli keskeistaitoihin painottunut.

Hakijoista korkeimman pistemäärän sai hakija D (6 pistettä). Toiseksi tuli hakija A (5 p.), kolmanneksi B (3, 25 p.) ja neljänneksi C (2,75 p.). B ei täyttänyt kuitenkaan asetuksen kielitaitovaatimusta eli ei paremmillakaan pisteillä olisi voinut päästä karsinnassa jatkoon. Paperikarsinnan jälkeen yleistietokokeeseen olisivat hakijoista päässeet D ja A. Mediaanisuorituksella yleistietokokeesta jatkoon olisi päässyt D. Loppuarviona vastaaja totesi:

”Hakija D on kuitenkin monelta osin sellainen hakija, jota UM hakee, joten oikeilla henkilökohtaisilla ominaisuuksilla hän olisi voinut olla valittujen joukossa.”

Työmarkkinatutkija

Tutkijan tehtävänä oli osallistua edunvalvontaa palvelevaan laskentaan, jäsenistön ansioiden ja työvoimatilanteen seuraamiseen sekä alaa koskeviin erillistutkimuksiin. Keskeistaidoista hakijoilta edellytettiin soveltuvaa korkeakoulututkintoa ja tietotekniikan osaamista. Vastauksessa mainittiin lisäksi kohtalainen kielitaito. Muita hakemuksessa

mainittuja toiveita olivat sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien kategoriaan kuuluvat aloitteellisuus, valmius itsenäiseen toimintaan sekä yhteistyökykyisyys. Vastauksessa vielä lisättiin toivottuihin ominaisuuksiin kyky toimia ryhmässä 2. kategorian valmiutena.

Vastauksessa opinnoista noteerattiin ainoastaan kansantaloustiede. Muut sivuaineet eivät olleet parhaita mahdollisia. Kaikkien hakijoiden kielitaito arvioitiin riittäväksi, A:lla ja D:llä erinomaiseksi. Myös pääaine oli sopiva tehtävään ja positiivisen maininnan sai myös A:n pro gradun aihepiiri.

Positiivisia arviointeja keräsivät 2 kategorian valmiuksien indikaattoreina harjoittelu sisäministeriön kuntaosastolla (A), aktiivinen toiminta järjestöissä eri tasoilla (B), esimiestehtävät (C), kansainväliset kokemukset opiskellen, järjestötoiminnassa tai työskentelemällä (B, C, D) ja työkokemus tutkimusprojekteissa (D).

Sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien kategoriassa noteerattiin A:n opintoarvosanat, B:n aktiivinen toiminta järjestöissä ja D:n hyvät opintoarvosanat yhdistettynä muuhun aktiviteettiin. Sen sijaan nopeus ja määrätietoisuus opinnoissa saattoi vastaajan mukaan olla merkki myös kysymättömyydestä (A).

Vastaaja ei antanut painoarvoa yleiselle työkokemukselle. A:n osalta vastaus selvästi painotti A:n oletettua vähäistä elämäkokemusta ja kypsyyttä. Poikkeuksellista oli, että nopea opiskelutahti hyvilläkin arvosanoilla noteerattiin pikemminkin negatiiviseksi kuin positiiviseksi asiaksi. Vaikka kyseessä oli tutkijan tehtävä, D:n akateeminen tutkijatausta ei vakuuttanut. Vastaajan käsityksen mukaan D:n ainevalinnat ja tutkimusten substanssi olivat esteenä valinnalle.

”Toisaalta ko. tutkimukset julkaisuluettelon perusteella eivät nekään liiku juuri sillä alueella mitä kaipasimme.” (hakija D)

Vastaaja olisi kutsunut haastatteluun hakija B:n. Muut eivät hänen arvionsa mukaan olisi päässeet haastatteluun asti. B:n vahvuuksina olivat kansantaloustieteen sivuaineopinnot, aktiivinen järjestötoiminta, kokemus kansainvälisten asioiden hoidosta sekä riittävä kielitaito. Kokonaisuus huomioiden kriteeristöissä painottui keskeistaitojen kategorian valmiudet.

B:llä oli vastaajan käsityksen mukaan paljon valmiuksia myös informaatioyhteiskuntakategoriassa ja ne vaikuttivat myös lopullisessa valinnassa. Muiden hakijoiden heikkuuksia kommentoitiin erityisesti puuttuvina keskeistaitoina.

”Ainevalinnat eivät osuneet aivan työmarkkinatutkija-tehtäväämme.” (hakija C)

Elinkeinotoimiston projektipäällikkö (kunta)

Projektipäällikön tehtävinä oli projektien käynnistys, toteutus, rahoitus, ohjaus, tiedotus, koordinointi, tutkimus ja kehittäminen. Keskeistaitoaidoista vaatimuksina oli korkeakoulututkinto (mielellään yhteiskuntatieteellinen tai vastaava) ja englannin kielen taito. Informaatioyhteiskunnan valmiuksista toivottiin elinkeinoelämän tuntemusta, projektitoiminnan osaamista sekä hyvää suullista ja kirjallista viestintätaitoa. Sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien kategoriassa olisi pitänyt olla valmiudet toimia erilaisten sidosryhmien kanssa sekä ideointikykyä.

Vastaaja²⁴⁹ ilmoitti arviointinsa perustuneen papereiden perusteella arvioituun suuntautumiseen, sivuainevalintoihin sekä muuhun aktiivisuuteen.

Vastaaja arvosti keskeistaitojen kategoriassa A:n sivuaineita toisiaan täydentävinä, hallintotiedettä ja yrityksen hallintoa sivuaineina, gradun aiheita (A, C) ja riittävää kielitaitoa (A, B, erittäin hyvä C ja D).

Informaatioyhteiskunnan valmiuksien kategoriassa positiivisia huomioita keräsi työkokemus sisäministeriössä ja tilitoimistossa (A), järjestössä ja lääninhallituksessa (B), vapaaehtoistyö valmiuksien antajana mm. tiedotuksessa (B), tiimityökokemus (A), kokemus esimiestehtävistä (C), järjestötoiminta projektikokemuksena (C), ulkomaiset opinnot (C), tutkimusprojektikokemus (D), hyvä kirjallinen taito (D), ulkomainen työkokemus (D) ja järjestökokemus (D).

Sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien kategoriassa vastaaja noteerasi positiivisesti opiskelutahdin ja opintoarvosanat määrätietoisuuden osoituksena (A), vapaaehtoistyön aktiivisuutena ja vastuunkantona (B), valmiudet toimia eri sidosryhmien kanssa (B, C), työhistorian (C) ja kokemustaustan (D) luoman vaikutelman reippaudesta sekä hyvän koulumenestyksen (D).

Puutteina hakijoilla oli eniten informaatioyhteiskunnan valmiuksissa. Näitä olivat puutteellinen elinkeinoelämän tuntemus (A, B), projektinomaisen työkokemuksen puute (A, B²⁵⁰), vähäinen työkokemus (A) ja erityisesti vaativista tehtävistä (C), puuttuvat näytöt hyvistä järjestöelämän tehtävistä (A). Keskeistaitokategorian heikkouksista mainittiin

²⁴⁹ Vastaaja oli yksityisen konsulttiyrityksen palveluksessa oleva henkilö, joka oli avustanut projektipäällikön toimen täytössä toimeksiantajaa.

²⁵⁰ ”Tosin vapaaehtoistyö voi korvata puutetta”

sivuaineet (B, C, D) ja vain tyydyttävä suullinen englannin kielen taito (A)²⁵¹. Kolmannessa kategoriassa hakijoiden heikkouksiksi mainittiin väärä suuntautuminen (C, D) ja epäily hakijan liiallisesta teoreettisuudesta (D).

Vastaajan hakijakohtaiset kommentit olivat:

”hyvä hakija ensisijaisesti koulutustaustan ansiosta ja suuntautuminen näyttäisi oikealta tehtävän vaatimuksia silmällä pitäen” (hakija A)

”aktiivisen oloinen hakija, jonka vahvuus ensisijaisesti luottamustoimien ja järjestötehtävien kautta hankituissa osaamisalueissa” (hakija B)

”hakijasta saa aktiivisen ja reippaan kuvan, työkokemus ei sisällä tässä vaiheessa kokemusta kovin vaativasta tehtävästä verrattuna haettavaan paikkaan” (hakija C)

”koulutuksen kautta arvioituna erittäin kyvykäs henkilö, jonka suuntautuminen papereiden perusteella arvioituna saattaa olla kuitenkin muunlaisissa tehtävissä” (hakija D)

Vastaajan valinta olisi ollut A, toisena B. Kommenteissa painottui hakemusten perusteella tehty arvio hakijoiden suuntautumisesta tehtävää ajatellen. A:n vahvuudet olivat keskeistaitojen kategoriassa eli erinomaisen sopiva oppiaineyhdistelmä ja erinomainen gradun aihe. Tätä tuki informaatioyhteiskunnan kategoriassa tehtävää tukeva työ- ja harjoittelukokemus. Hienoinen yllätys oli, että A:n melko vähäinen työ-, järjestö- ja muu kokemus ei tässä tapauksessa muodostunut esteeksi valinnalle. Projektityönomainen kokemus korostui arvioissa. Tämäkään ei estänyt A:n valintaa.

Vastauksen luokittelin tähän kategoriaan, koska A:n vahvuudet keskeistaidoissa vaikuttivat muista puutteista huolimatta niin voimakkaasti valintaan. Muiden hakijoiden kohdalla vastaajan kommentit painottuivat enemmän informaatioyhteiskunnan valmiuksiin.

6.4.2. Informaatioyhteiskunnan valmiudet ratkaisevina

ESR-koordinaattori

Ilmoituksen mukaan tehtävä käsitti projektien hakijoiden neuvontaa, projektien käynnistämistä sekä ESR-ohjelmien hallinointiin, projektien seurantaan ja valvontaan liittyviä tehtäviä. Keskeistaidoista hakuilmoituksessa mainittiin korkeakoulututkinto, hyvä englannin kielen taito sekä EU:n rahoittaman hanketoiminnan tuntemus. Vastauksessa

²⁵¹ Tässä kohtaa hakemukseen pääsi lipsahdamaan virhe. Tyydyttävä englannin kielen taito piti olla toisella hakijalla. Tämä vastaaja oli kuitenkin ainoa, joka kiinnitti huomiota siihen, että Englannissa opiskelleella henkilöllä olisi vain tyydyttävä englannin kielen suullinen taito.

täsmennettiin halutuiksi keskeistaidoiksi korkeakoulututkinto yhteiskuntapolitiikan alueelta, atk-taidot ja kirjanpidon tuntemus.

Informaatioyhteiskunnan valmiuksista hakuilmoituksessa mainittiin julkisen talouden ja sen valvonnan tuntemus sekä työelämästä hankittu kokemus. Vastauksessa listattiin lisäksi hyvät raportointi-, tiedotus- ja esiintymistaidot, talousasioiden tuntemus tai kyky ottaa ne haltuun sekä tiimityövalmiudet. Sosiaalisista ja persoonallisista valmiuksista ei hakuilmoituksessa mainittu mitään, mutta vastauksessa vaatimuksina oli neuvottelutaito, stressinsietokyky, joustavuus ja tehokkuus. Lisäksi korostettiin persoonaa ("pitää olla hyvä tyyppi") ja kokemus kyseisestä tehtäväalueesta olisi ollut eduksi.

Keskeistaidoista tutkinto oli kaikilla hakijoilla hyvä, erillisiä mainintoja saivat sivuaineista tiedotusoppi, julkisoikeus, yrityksen hallinto ja sosiaalipolitiikka. Aihepiiriä sivuava gradun aihe mainittiin (A). Kaikkien hakijoiden kielitaito oli riittävä. Maksujen asiatarastuksessa ja kirjanpitoraporttien tarkastuksessa oli hyötyä tilitoimistokokemuksesta (A).

Informaatioyhteiskunnan valmiuksista mainittiin kokemus julkishallinnosta (A, B), opiskelijasihteerin työkokemus (B), asiakaspalvelu- ja esimieskokemus (C), tutkimusavustajan työ (D), kirjoituskokemus (D) ja luottamustehtävät (D).

Sosiaalisista ja persoonallisista valmiuksista mainittiin määrätietoisuus, tehokkuus ja hyvä opintomenestys (A), järjestö- ja luottamustoiminnan osoittama aktiivisuus ja kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin (B), monipuolisen työkokemuksen kautta saatu näkemys ja kokemus erilaisista työpaikoista (B) ja ahkeruus (C).

Ulkomailla opiskelu tai työkokemus lisäsi vastaajan käsitykseen mukaan C:n ja D:n valmiuksia sekä keskeistaidoissa että persoonallisissa valmiuksissa.

"työkeikka ulkomailla hyväksi ja opiksi ja elämäkokemukseksi" (hakija D)

Hakijoiden negatiivisista ominaisuuksista ylitse muiden nousi kokemuksen vähyytys. Hakija D:n kohdalla todettiin ympäristöpoliittisen suuntautumisen olevan väärä substanssi-alue.

Valinta olisi ollut hakijoiden B ja C välillä ja lopullinen valinta olisi ollut C. Vastausten perusteella C:n vahvuuksia ja valinnan perusteet olivat kategoriaan 2 kuuluvat esimies- ja palvelukokemus. Sitä täydensivät valmiudet sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien kategoriassa:

”kehuu itseään työtä pelkäämättömäksi, hyvä juttu, koska työtä riittää” (hakija C)

Sen sijaan C:n olematon kokemus julkishallinnosta ei vaikuttanut negatiivisesti, vaikka julkisen sektorin kokemusta korostettiin muiden hakijoiden vahvuutena.

Oman tulkintani mukaan C vastasi huonoimmin hakuilmoituksessa ja vastauksessa mainittuja kriteereitä. Yksittäisten arviointien pohjalta olisi voinut hyvinkin tulkita, että valinta olisi kohdistunut hakija B:hen. Vastaaja katsoi B:llä olleen valmiuksia tasaisesti kaikissa kategorioissa, mutta erityisesti kategoriassa kolme. Ristiriita on ilmeinen vastauksen alussa korostetun persoonan merkityksen kanssa.

Hallintosihteeri

Tehtävä käsitti hallintopalveluryhmän esimiestehtävät sekä yleis- ja henkilöstöhallinnon tehtäviä. Hallintosihteerin virkaan oli pätevyysvaatimuksena keskeistaidoista vähintään opistotasoinen soveltuva tutkinto ja tyydyttävä ruotsin kielen taito sekä informaatioyhteiskunnan valmiuksista perehtyneisyys hallinnollisiin tehtäviin.

Vastaaja kertoi, että 2. kategorian valmiuksista arvostettiin kirjoitustaitoa, johdonmukaisuutta, nopeutta ja priorisointikykyä sekä iän tuomaa elämäkokemusta esimiestehtävässä. Vastaaja katsoi, että kukaan hakijoista ei todellisuudessa olisi voinut tulla valituksi nuoren ikänsä vuoksi. Pitkä työkokemus ei sen sijaan ollut keskeistä.

”Vastavalmistuneisuus ja lyhyt työkokemus sinällään eivät ole este valituksi tulemiselle, koska valinnassa painotetaan erittäin paljon persoonallista soveltuvuutta sekä viran hoidossa tarvittavien kykyjen ja taitojen tasoa.”

Keskeistaidoista hakijoiden vahvuuksiksi mainittiin erinomainen ruotsin kielen taito (A). Lisäksi kaikkien tutkinto oli soveltuva, erityismainintoja sivuaineista saivat hallintotiede, julkisoikeus ja yrityksen hallinto. Informaatioyhteiskunnan valmiuksista mainittiin julkishallinnon kokemus (A, B), työkokemus itsenäisestä vastuusta (B), organisointikyky järjestötoiminnan kautta (C), tutkimusavustajan kokemus (D) ja julkaisut osoituksena johdonmukaisuudesta ja kirjoitustaidosta (D).

Sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien kategoriassa vastaaja arvosti hyvin arvosanoin nopeasti suoritettua tutkintoa osoituksena ahkeruudesta ja lahjakkuudesta (A) ja soveltuvaa järjestö- ja luottamustoimikokemusta osoituksena aktiivisuudesta ja yhteistyökyvystä (B, C, D). A:n opintomenestystä kiiteltiin, mutta D:n opintomenestystä ei kommentoitu lainkaan.

Erikseen vastaaja kommentoi mitkä olivat hänen mukaansa hakemuksista ilmenneistä asioista merkityksettömiä. Näitä olivat keskeistaidoista Eu:n tukiohjelmien tuntemus, tilitoimistokokemus kirjanpitoineen ja gradun aihepiirit, 2. kategoriassa kansainväliset opinnot. B:n opintojen pituutta kommentoitiin myös ei merkittävänä asiana:

”opintojen hieman pidempi kesto (ollut muutoin hyvin aktiivinen)”

Vastaajan suhtautuminen muuhun työkokemukseen oli kaksijakoista. Hänen mielestään ”kaikki työ- ja muu kokemus sekä tietämys on sinällään eduksi”. Valinnan kannalta hän nosti kuitenkin esiin vain sellaisen työkokemuksen, joka vaatii akateemisia opintoja. Esimerkiksi C:n pitkän työkokemuksen esimiestehtävineen vastaaja kuittasi ei merkitystä –maininnalla.

Valinta olisi kohdistunut B:hen, koska hänellä oli eniten soveltuvaa työ- ja järjestökoke-
musta osoituksena kategorioiden kaksi ja kolme valmiuksista. Vastaaja ei kovinkaan
paljoa esittänyt käsityksiään hakijoiden kategorian 3. valmiuksista, vaikka persoonan
osuutta korostettiin vastauksen alussa. Vastauksessa tosin painotettiin kokemuksen
tuomaa valmiutta. Silti valintaperusteena painottui informaatioyhteiskunnan valmiuksien
kategoria.

Palvelusihteeri

Kyseessä oli keskisuuren kaupungin asuntotoimiston palvelusihteerin virka. Tehtävä
käsitti palvelupisteen kehittämistä, asiakaspalvelua, asuntotoimeen kuuluvia tehtäviä
sekä sihteerin tehtäviä. Hakuilmoituksen mukaan virkaan vaadittiin keskeistaitoina so-
veltuvaa korkeakoulu- tai opistotutkintoa ja vähintään suomen ja ruotsin kielen taito se-
kä informaatioyhteiskunnan valmiuksina kokemusta vaativista toimistotehtävistä ja asia-
kaspalvelutehtävistä. Sosiaalisista valmiuksista ei hakuilmoituksessa ollut mainintaa.

Vastaus oli kokonaisuudessaan hyvin lyhyt. Hakijoiden keskeistaidoista kaikkien tutkinto
ja kielitaito olivat riittävät. Sen sijaan ratkaisevia puutteita hakijoilla oli keskeistaidossa.
Erityisesti vastaaja totesi puutteeksi kaikkien hakijoiden kunta-alan asiantuntemuksen ja
asiakaspalvelukokemuksen puutteen (A, D).

Ketään hakijoista ei olisi voitu valita. Perusteena oli, että palvelusihteerin tehtäviin kuu-
luu asiakaspalvelu, palvelupisteen esimiestehtävät ja vaativien asuntoasioiden hoito.
Vastauksesta oli tulkittavissa, että vastaaja piti hakijoita liian nuorina ja kokemattomina
esimiestehtäviin. Tämä indikoi 2. ja 3. kategorian valmiuksien puutteellisuutta. Suora-
naisesti vastaaja ei kommentoinut vastaajien persoonallisia ominaisuuksia.

EU-toimiston vetäjä

Tämä haastattelu tehtiin poikkeuksellisesti puhelimitse²⁵². Kyseessä oli kahden maakunnallisen liiton yhteisen EU-toimiston vetäjän toimi Brysselissä. Samassa yhteydessä ja samasta hakijajoukosta oli toimistoon palkattu myös Senior Advisor –nimikkeellä oleva työntekijä. Jatkossa esitetyt kommentit koskevat molempia toimia. Vastaajan mukaan heiltä vaadittiin samoja ominaisuuksia.

Hakuilmoituksessa edellytettiin keskeistaidoista tehtävien hoitamiseen soveltuvaa korkeakoulututkintoa, sujuvaa suomen ja englannin kielen taitoa sekä lisätoiveina ruotsin ja ranskan kielen taito. Informaatियोhteiskunnan valmiuksista haluttiin käytännön kokemusta kansainvälisistä kehittämis- ja edunvalvontatehtävistä. Lisätoiveina oli EU-toimintaympäristön ja lähettäjämaakuntien tuntemus. Sosiaalista ja persoonallisista valmiuksista haluttiin yhteistyökykyä ja matkustusvalmiutta.

Keskeistaidot olivat koulutuksen osalta kaikilla hakijoilla vaatimusten mukaiset ja vastaaja piti kaikkien koulutusta sinänsä hyvänä. Yhteiskuntatieteiden lisäksi vaihtoehtona olisi ollut hallintotieteellinen koulutus. Kaikki hakijat eivät täyttäneet toivetta ranskan kielen taidosta.

Puutteena hän sen sijaan näki kaikkien hakijoiden vähäisen työkokemuksen. Vastaaja oletti hakijoiden olevan nuoria ja täten heiltä puuttuu tarvittava työ- ja elämäkokemus joka kertoi puutteista kakkos- ja kolmoskategorian valmiuksissa.

”puuttuu riittävä työ- ja elämäkokemus; ikä indikoi kypsyyttä, kumuloi tietoa, learning by doing”

Kokonaisuutena hakija painotti sekä informaatियोhteiskunnan valmiuksia että sosiaalisia ja persoonallisia taitoja. Mahdollisimman nuorena on hankittava kansainvälisiä kokemuksia esim. matkailun ja ulkomailla suoritetun työkokemuksen kautta.

”Kv-töihin pitkä tie. Jo nuorena hankittava kv-kokemuksia. Uraihmisiä positiivisessa mielessä. Jos saa herätyksen vasta valmistumisen jälkeen, niin on myöhässä.”

Informaatियोhteiskunnan valmiuksista vastaaja painotti dokumentoitavissa olevaa operatiivista kielitaitoa. Tärkeitä kieliä ovat englanti, ranska ja ruotsi.

²⁵² Vastaajalle oli lähetetty aineisto sähköpostilla etukäteen. Hän ei kuitenkaan halunnut vastata sähköpostitse vaan halusi ”korpifilosofioida” kanssani puhelimitse. Haastattelussa tuli esiin seikkoja, jotka osoittivat, että vastaaja on selvästi miettinyt asioita. Tämän vuoksi sisällytän tämän haastattelun aineistoon vaikka se ei olekaan metodisesti samanlainen kuin muut vastaukset.

Sosiaaliset ja persoonalliset valmiudet ovat tärkeitä ja korostuvat kansainvälisissä yhte-yksissä. Kv-työntekijöiden on pystyttävä luontevaan kanssakäymiseen erilaisissa toi-mintakulttuureissa.

Järjestö- ja harrastuskokemusta vastaaja piti sekundäärisenä. Ainoastaan aihealueelta oleva kokemus esim. kansainvälisestä järjestöstä lasketan positiiviseksi. Tämäkin edel-lyttää, että järjestötoiminnasta pystyy esittämään dokumentteja esim. seminaarien jär-jestämisestä. Järjestö- ja harrastuskokemus ei kuitenkaan voi paikata työkokemuksessa olevia puutteita.

Hakijoista kommentit olivat vähäisiä. A:n osalta noteerattiin sisäministeriössä suoritettu harjoittelu (kategoria 2) sekä aluepoliittinen gradu (kategoria 1) positiivisina asioina. Muiden hakijoiden työkokemusta ei vastaaja pitänyt merkittävänä. Yksittäisistä haki-joista vastaaja kommentoi vielä D:tä kutsuen häntä tutkijaksi.

”Riippuu ihmisestä voisiko ajatella, haastattelussa tulisi ilmi onko yksin kammiossaan puurtaja. Tutkijatyyppiä ei valittaisi” (hakija D)

Vastauksessa painottui sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien kategoria sekä in-formaatioyhteiskunnan valmiuksista työprosessista riippumaton osaaminen ja operatiivi-nen kielitaito.

Yhteystoimitsija

Yhteystoimitsijalta edellytettiin keskeistaidoista ainoastaan hyvää suomen ja englannin kielen taitoa. Muodollista koulutusvaatimusta ei ollut. Informaatioyhteiskunnan valmiuk-sista edellytettiin kokemusta kehitysyhteistyöstä ja kansalaisjärjestötoiminnasta. Lisätoi-veena oli tiedotusosaaminen. Sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien kategorian vaatimuksia olivat yhteistyökyky, palveluhenkisyys, ja kiinnostus kehitysmaakysymyk-siin. Toiveena oli lisäksi työskentelyalueen kulttuurin tuntemus.

Kaikkien hakijoiden keskeistaidot täyttivät vaatimukset. Koulutus oli sopiva ja kielitaito riittävä. Erikseen mainittiin tiedotusopin opinnot (A). Kategorian 2 asioista mainittiin pal-velukokemus (kaikki hakijat), tiimityökokemus (A), kansainvälisten asioiden tunte-mus(B), kolmannen sektorin tuntemus (B), opiskelijajärjestötoiminta kansainvälisissä ja kehy-asioissa (B), ulkomailla suoritettut opinnot(C), perehtyneisyys kansalaiskeskuste-luun (D), julkaisut sekä oikeansuuntainen työ- ja luottamustoimikokemus (D). Kolman-nen kategorian valmiuksista erityismaininnan sai vain työkokemus erilaisten ihmisten kanssa (B).

Kaikilta hakijoilta puuttui kuitenkin kehitysyhteistyöhön liittyvä työ- ja järjestökokemus sekä opinnot. Tämä oli vastaaja mukaan ratkaiseva puute kaikkien osalta. Potentiaalisin olisi ollut hakija B.

”Yleensä hakijoissa on runsaasti henkilöitä, joilla on vankka kehitysyhteistyöalan järjestökokemus, joko vapaaehtoistyön tai palkkatyön kautta, sekä opintoja esim. kehitysmaatutkimuksesta tai alueen kulttuurista.”

Tässä työpaikassa korostuu selvästi vaatimus kehitysyhteistyöalan kokemuksesta. Suoranaista kansainvälistä, ulkomaista työ- tai muuta kokemusta ei kuitenkaan vaadittu. Vaatimuksista nousi esiin myös kansalaisjärjestökentän tuntemus. Näitä voidaan pitää sekä työssä tarvittavina yleisinä taitoina (kategoria 2) että mittareina motivaatiosta ja soveltuvuudesta (kategoria 3) alalle. Vastauksen luokitteluun vaikutti eniten B:n osalla mainitut kategoria kahden valmiudet vastaajan valinnan perusteena.

Suunnittelija (kansainväliset ja yhteiskunnalliset asiat)

Tehtävän hakuilmoituksessa haettiin suunnittelijaa, jota kolmas sektori ja järjestöelämä kiinnostavat ja jonka erityisvahvuudet liittyvät kansainvälisiin ja yhteiskunnallisiin asioihin. Vaatimuksena oli keskeistaidoista sopiva akateeminen tutkinto sekä sujuva englannin ja ruotsin kielen taito. Lisätoiveena oli vielä ranskan kielen taito. Informaatiosuhteiskunnan valmiuksista edellytettiin järjestö- ja kehitysyhteistyöosaamista. Sosiaalisista ja persoonallisista valmiuksista vaatimuksena oli kodin ja perheiden asioiden tunteminen omaksi, innostuneisuus sekä yhteistyökykyisyys.

Kaikki hakijat täyttivät kielitaitovaatimuksen englannin ja ruotsin kielen osalta ja keskeistaidoista myös tutkinnon pääaine oli sopiva. Erikseen vastaaja huomioi tiedotusopin (A), sosiologian (B, D), ympäristöpolitiikan (D) ja sosiaalipolitiikan (C) opinnot. Gradun aihe oli tehtävän kannalta onnistunut hakijoilla B ja D.

Informaatiosuhteiskunnan valmiuksista vastaaja noteerasi positiivisesti tiimityökokemuksen (A), kolmannen sektorin tuntemuksen (B), kokemuksen toimistomaisesta työympäristöstä (A), ylioppilaskuntakokemuksen (B), toiminnan opiskelijasihteerinä (B), asiakaspalvelukokemuksen (B), käytännön kokemuksen kansainvälisistä tehtävistä (B), opiskelun ulkomailla (C), järjestötoiminnan järjestämisenä ja organisoimina (C), esimieskokemuksen (C), projektityökokemuksen (D), kirjoitustaidon (D) ja kansainvälisen työkokemuksen (D).

Sosiaalisista ja persoonallisista valmiuksista vastaaja nosti esiin valtion ja kunnallishallinnon (A), kolmannen sektorin ja opiskelijajärjestöjen tuntemuksen (B), yliopistohallin

non kokemuksen (B, D), ahkeruuden (C) sekä nopeasti hyvin arvosanoin suoritettut opinnot (A).

Muista vastauksista selvästi poikkeava kommentti oli positiivinen suhtautuminen opiskelupaikkakuntaan:

”valtakunnallisessa järjestössä hyvä, että on nähnyt maailmaa pääkaupunkiseudun ulkopuolellakin”.

Negatiivisina asioina tuli esiin informaatioyhteiskunnan valmiuksien puutetta indikoiva vähäinen työkokemus (A), käytännön kansainvälisen kokemuksen puute (A) ja ”oikean” työkokemuksen puute (B). Sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien osalta yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen liittyvän kokemuksen ja innostuksen puute (C) oli negatiivista. Keskeistaidoista puutteena mainittiin vain B:n ja C:n puuttuva ranskan kielen taito. A:n ja C:n sivuainevalintoja vastaaja piti osin epätarkoituksenmukaisina.

Vastaaja hahmotti valmiudet kokonaisvaltaisesti eikä antanut yksittäisten ominaisuuksien tai niiden puutteiden nousta ratkaisevaan asemaan. Esimerkkinä tästä hänen lopullisen valintansa eli hakija B:n puuttuva ranskan kielen taito. B:n vahvuuksina oli sopiva aineyhdistelmä, harjoittelu ja harrastukset jotka antoivat erityisesti informaatioyhteiskunnan valmiuksia. Valinnassa sosiaalisten ja persoonallisten kategorian valmiudet tukivat informaatioyhteiskunnan kategorian valmiuksien perusteella tehtyä valintaa. Vastaaja painotti hakijoiden suuntautumista järjestösektorille ja tämä näkyi erityisesti B:n arvioinnissa. Päinvastoin tämä näkyi D:n hakemuksen arvioinnissa josta vastaajan mukaan puuttui ”ponnekkuus ja into toimia järjestössä” ja myös C:n suuntautuminen oli muualle kuin järjestömaailmaan.

Aluesihteerin (valtakunnallinen järjestö, terveysala).

Hakuilmoituksessa tehtävään valittavalta keskeistaidoista edellytettiin soveltuvaa korkeakoulututkintoa ja ruotsin ja englannin kielen taitoa. Informaatioyhteiskunnan valmiuksista edellytettiin järjestötyön tuntemusta. Sosiaalisista ja persoonallisista valmiuksista arvostettiin vastuullista työtettä, yhteistyötaitoa ja matkustusvalmiutta.

Vastaus oli kovin lyhyt ja erittelemätön. Keskeistaidoista hakijoiden koulutusta pidettiin soveltuvana. Haastatteluihin olisivat päässeet työkokemuksensa perusteella B ja C. Kriteeri oli tulkittavissa informaatioyhteiskunnan kategoriaan kuuluvaksi. Järjestökoke-
musta ei erikseen painotettu

D:n intressejä vastaaja piti teoreettisesti vaativampina kuin mitä aluesihteerin työ olisi tarjonnut.

Vastaaja painotti, että varsinaisessa valintatilanteessa kriteeristössä korostuisivat henkilökohtaiset ominaisuudet, joita ei papereiden perusteella pysty arvioimaan.

6.4.3. Sosiaaliset ja persoonalliset valmiudet ratkaisevina

Työvoimaohjaaja

Työvoimaohjaajan työtehtävä sisälsi mm. asiakaspalvelua työnhakija-asiakkaiden (suomalaiset ja maahanmuuttajat) kanssa sekä yhteistyötä työnantajien ja muiden viranomaisten (Kela, kaupungin sosiaalitoimi) kanssa. Lisäksi tehtävä käsitti mm. suunnittelu-, raportointi- ja tilastointitehtäviä. Tehtävä edellytti soveltuvaa korkeakoulututkintoa, asiakaspalvelukokemusta sekä hyviä tiimi- ja yhteistyötaitoja. Lisäksi hyvä kielitaito ja atk-taidot sekä työhallinnon kokemus olivat eduksi.

Positiivisiksi keskeistaidoiksi mainittiin julkiselle sektorille sopivat opinnot (A kokonaisuudessaan, hallintotiede, sosiologia, sosiaalipolitiikka), kielitaito kaikilla hakijoilla sekä A:n venäjän kielen taito, tieto työttömyysturva-asioista (B). Informaatioyhteiskunnan valmiuksista positiivisia mainintoja saivat suuntautuminen julkiselle sektorille (A), asiakaspalvelukokemus (A, C, D), tiimityökokemus (A), tuntemus kolmannelta sektorista (B), rekrytoinnista (B), kokemus yhteydenpidosta sidosryhmiin ja kokemus kehittämissankkeista (B). Sosiaalista ja persoonallisista valmiuksista positiiviksi nousivat kokemus yhteistyöstä erilaisten ihmisten kanssa (B), monipuolinen työkokemus (B), osallistuminen järjestötoimintaan osoituksena aktiivisuudesta (B) sekä työtä pelkäämätön asenne (C).

Negatiivisempia kommentteja kertyi informaatioyhteiskunnan valmiuksista monipuolisen työkokemuksen vähyydestä (A), liiallisesta suuntautumisesta yksityiselle sektorille (C), ja suuntautumisesta tutkimuspuolelle (D). Keskeistaidoista negatiivissävytteisen huomioon saivat B:n sekalaiset sivuainevalinnat. C:n ja D:n kielitaitoa kommentoitiin, ettei saksan kielen taidolla ole juurikaan merkitystä työhallinnossa. C:n suuntautuminen oli vastaajan mielestä liikaa yksityisellä sektorilla kun samalla A:n yhtenä vahvuutena mainittiin kokemus yksityiseltä sektorilta. Myöskin C:n sivuaine yrityksen hallinnosta jätettiin vaille noteerausta, vaikka tehtävään kuului yhteistyötä työnantaja kanssa ja toivottuina valmiuksina oli yksityisen sektorin tuntemus.

Olisi valinnut B:n hakijan aktiivisuuden, työ- ja järjestökokemuksen sekä sosiaalisten taitojen vuoksi. Vastaajan käsityksen mukaan B:n työ- ja järjestökokemus indikoi valmiuksia kategoriassa kolme.

”yhteistyökykyinen, tottunut tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa”

Vastaaja myös oletti, että B on ollut tekemisissä työttömyysturva-asioiden kanssa. A:lla oli monia tarvittavia valmiuksia (mm. venäjän kieli, tiimityökokemus ja hyvät sivuainevalinnat), mutta arvio hakijan nuoruudesta ja vähäisestä työkokemuksesta painotti valintaa B:hen. Valinnassa painottui B:n vahvuudet sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien kategoriassa verrattuna A:n vahvuuksiin keskeistaitojen kategoriassa.

Asuntotoimiston esimies

Kyseessä oli sosiaalista asuntotuotantoa harjoittavan yhteisön asuntotoimiston esimiehen tehtävät. Kyseinen paikka oli täytetty jo aiemmin, joten hakuilmoitus ei ollut enää saatavilla.

Keskeistaitojen kategoriassa positiivisia mainintoja saivat julkisoikeus (A), tiedotusoppi (A), kansataloustiede (B), ympäristöpolitiikka (B, D), sosiologia (B, D) sekä erityisesti yrityksen hallinto ja sosiaalipolitiikka (C). Keskeistaitojen valmiuksiin luokittelen lisäksi maininnan englanninkielisestä gradusta (D) ja valmius ymmärtää tuloslaskelmia tilitoimistokokemuksen avulla (A).

Informaatioyhteiskunnan kategoriaan kuuluvista valmiuksista vastaaja mainitsi positiivisesti tiimityökokemuksen (A), asiakaspalvelukokemuksen (kaikki hakijat), opiskelijajärjestökokemuksen (B), työkokemuksen lääninhallituksessa (B) ja tutkijakokemuksen valmiutena analysoida työtä tutkimuksen kautta (D).

Vastaajan käsityksen mukaan A:n ja C:n gradujen aiheet kertoivat normien ja arvojen ymmärtämisestä.

”Pro gradusta etu tehtävissä voisi olla virkamiesnäkökulman ymmärtäminen ja sitä kautta yhteiskunnallinen näkemys” (hakija A)

Muita sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien kategorian asioita olivat yhteiskunnallinen näkemys työkokemuksen kautta (A) ja järjestö- ja vapaaehtoistyön kautta (B), monipuolinen työkokemus osoituksena kyvystä tehdä monenlaisia töitä (B), järjestö- tai luottamustoimikokemus osoituksena yhteistyökyvystä (B, D) ja sosiaalisuudesta (C), opiskelu ulkomailla itsenäisyyden osoituksena (C), luottamustoimet vastuunottamisena (D), esimieskokemus vastuunottona (C).

Hakijoiden puutteet olivat lähinnä informaatioyhteiskunnan kategoriaan kuuluvia. Niitä olivat vähäinen kokemus yritysmaailmasta (A, B), hallintopainotteinen työkokemus (A), vähäinen kokemus asiakaspalvelusta (B) ja tutkijapainotteisuus (D).

Vastaajan valinta olisi järjestyksessä C, B, D ja A. C:n vahvuuksia oli sopivat sivuaineet, asiakaspalvelu- ja muu kokemus yritysmaailmasta sekä vapaaehtoistoiminnassa kannettu vastuu. Vastaajan mielestä C:stä sai ”kaiken kaikkiaan yllättävän pirteän ja positiivisen kuvan”.

Tässä tehtävässä painotettiin paljon kokemusta yritysmaailmasta ja asiakaspalvelukokemusta. Myös sivuaineita arvioitiin monisyisemmin kuin monissa muissa vastauksissa. Harrastus- ja vapaaehtoistoiminnalle annettiin painoarvoa. Vastaajan arvosti kokemusta julkiselta sektorilta, mutta painotti selvästi enemmän yksityisen sektorin ja palvelualan kokemusta. C:n muissa vastauksissa arvioitua heikkoutta eli julkisen sektorin kokemuksen puutetta ei noteerattu vastauksessa lainkaan. Kansainvälistä kokemusta arvostettiin, kielitaidon vastaaja katsoi kaikilla hakijoilla olevan riittävän. Yksikään yksittäinen valmius tai sen puute ei kohonnut yli muiden.

Vastaaja arvioi hakijoiden ansioluetteloita painottaen sosiaalisten ja persoonallisten valmiuksien näkökulmaa. Esimerkiksi järjestökokemuksen vastaaja katsoi antavan erityisesti kolmannen kategorian valmiuksia eikä niinkään tietoyhteiskuntakategorian valmiuksia.

6.5. YHTEENVETO ANALYYSISTÄ

Koulutusjärjestelmän tehtävä on erityisesti opettaa työssä tarvittavia teknisluonteisia keskeistaitoja.²⁵³ Mutta koulutus voi myös opettaa työssä tarvittavia asenteita ja työprosessista riippumatonta osaamista. Aineistosta nousikin esiin, että myös opintojen katsottiin antaneen valmiuksia kaikissa tarkastelukehikon kolmessa kategoriassa. Kokonaisuutena aineistossa painottui kuitenkin koulutuksen merkitys teknisluonteisten keskeistaitojen oppimisessa.

Opintomenestyksen ja –nopeuden katsottiin kertovan jotain henkilöiden ominaisuuksista. Lopullisessa valintatilanteessa sitä ei mainittu merkittävänä perusteena yhdenkään henkilön kohdalla. Opintojen substanssialue sen sijaan toimi valintaperusteena.

Työkokemus nähtiin vastauksissa pitkälti tuottamassa informaatioyhteiskunnan valmiuksia. Sekä julkisella sektorilla että järjestösektorilla arvostettiin kyseisten sektoreiden tuntemusta. Osa julkisella sektorilla työskentelevistä vastaajista jopa katsoi, että suuntautuminen yksityiselle sektorille oli negatiivinen asia. Eikä pelkkä julkisen sektorin

²⁵³ Silvennoinen 2000, 48.

osaaminenkaan riittänyt. Kuntasektorilla katsottiin, että vaaditaan nimenomaan kokemusta (tai edes opintoja) kuntasektorilta. Työelämän tutkimuksessa katsotaan, että tehtäväspesifin osaamisen sijaan on entistä enemmän tarvetta organisaatiospesifille osaamiselle.²⁵⁴ Aineiston perusteella oikeampi termi voisi olla sektorispesifi osaaminen.

Vastausten joukosta erottautui kaksi kategoriaa suhtautumisessa yleiseen työkokemukseen. Toisten mielestä kaikki työkokemus on tärkeitä ja kertoo jotain ainakin hakijan joustavuudesta ja tuo näkemystä monenlaisista työyhteisöistä. Toinen joukko katsoo, ettei muu kuin substanssialueeltaan sopiva työkokemus tuo lisäarvoa tehtävien hoitamiseen.

Sama kokemus voi indikoida eri asioita eri vastaajalle. Esimerkiksi C:n kokemus urheiluseuran sihteerinä ja siihen kuuluneet tehtävät nähtiin paitsi sosiaalisuuden osoitukseksi myös positiivisena projektikokemuksena. Huomionarvoista on myös, että kukaan hakijoista ei arvioinut, että järjestö- tai vapaaehtoistoiminnassa voidaan hankkia keskeistaitojen piiriin kuuluvia valmiuksia.

Vaikka aineistossa vastaajat eivät käyttäneetkään termiä hiljainen tieto, niin moni kommentti oli tulkittavissa niin, että ne olivat arviointeja tai kommentteja valmiuksista jotka voidaan luokitella hiljaiseksi tiedoksi. Rekrytoijat myös arvostavat näitä valmiuksia.

Kun kyseessä olivat melko vähän työkokemusta omaavat hakijat, niin rekrytoijat turvautuivat paljon järjestö- ja harrastustoiminnasta tehtyihin arvioihin sosiaalisista ja persoonallisista valmiuksista. Osallistumisen katsottiin indikoivan mm. aktiivisuutta, kykyä luoda ja ylläpitää verkostoja, sosiaalisuutta ja ihmissuhdetaitoja. Mutta järjestötoiminta antaa myös informaatioyhteiskunta-kategorian valmiuksia. Näitä ovat mm. kokemus itsenäisestä työstä, tiedotuskokemus ja sektorituntemus. Jo suhteellisen vähäisenkin osallistuminen on noteerattu positiiviseksi. Erityisesti tämä käy ilmi hakijoiden C ja D arvioissa. Informaalit oppimisympäristöt siis tuottavat osaamista, jota myös rekrytoijat arvostavat.

Vaikka olen luokitellut varsinaiset valintakriteerit kolmeen erilaiseen kategoriaan, niin on korostettava, että tulkinta pätee vain aineistossa. Toisenlaisilla hakijoilla eri valitsijoiden lopullinen valintaperuste olisi voinut hyvinkin olla toisessa kategoriassa. Kaikki vastaajat pyrkivät tarkastelemaan henkilöiden valmiuksia kaikissa kolmessa kategoriassa.

²⁵⁴ Punnonen 1999, 113.

assa.²⁵⁵ Myös johtopäätökset tehtiin niin, että valitsijat arvioivat hakijoita kokonaisuutena, vaikka lopullisessa valinnassa sitten painottuivatkin jonkun kategorian valmiudet.

Analyysissä olen pyrkinyt – osin luettavuuden kustannuksellakin – esittelemään laajasti sitä aineistoa jonka pohjalta olen luokittelut ja johtopäätökset tehnyt. Työtehtäväkohtaisessa kategorisoinnissa olen luetellut suuren osan niistä analyysiyksiköistä joiden pohjalta luokittelut on tehty. Olen pyrkinyt myös tuomaan esiin ne tilanteet, joissa vastaajan ilmaisemat käsitykset ovat olleet ristiriitaisia aineiston sisällä.

Aineiston yleistettävyyden kriteerinä voidaan laadullisessa tutkimuksessa pitää sitä, että aineisto ja siitä tehdyt tulkinnat ovat sisäisesti loogisia. Tätä tukee se, miten aineisto istuu valittuun teoreettiseen viitekehykseen ja tutkimusongelmaan. Omasta aineistostani tehdyt tulkinnat saavat tukea valitusta teoreettisesta viitekehyksestä eli työelämäntutkimuksesta ja asiantuntijuutta koskevasta tutkimuksesta sekä valtiopopineiden työllistymistä koskevasta tutkimuksesta. Ilmeisenä puutteena on kuitenkin yksityisen sektorin työpaikkojen puute aineistosta. Ainakin tältä osin voidaan kiistää aineiston yleistettävyys yksityisen sektorin työpaikkojen näkökulmasta. Fenografisen viitekehyksen mukaisesti vastaajat ovat ilmaisseet omaan kokemustaustansa pohjalta arvioita hakemuksista. Tämä kokemustausta muodostuu mm. henkilön työhistoriasta, koulutuksesta, kokemuksesta ja tiedoista erilaisista tutkinnoista sekä kustakin työpäikasta ja työtehtävästä. Kyseiset henkilöt ovat osallistuneet kunkin tehtävän rekrytointiprosessiin, ja heidän käsityksiään pitää pitkälti pitää myös sellaisina reaalityönteessä vaikuttavina tekijöinä, jotka ohjaavat valintoja. Tämä tukee aineiston yleistettävyyden vaatimusta.

²⁵⁵ Poikkeuksena tietysti KAVAKU-haku, jonka arviointi perustui hakuprosessin alkuun ja keskittyi vain keskeistaitoihin ja informaatioyhteiskunnan valmiuksiin.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Edellä olen analysoinut aineistoani kahdesta eri näkökulmasta. On syytä vielä painottaa, että kyseessä ovat vastaajien *käsitykset* siitä, mitä eri asiat työhakemuksessa ja ansio-luettelossa kertovat valmiuksista. Aineistosta nousi selkeästi esiin se, ettei ole luotavissa mitään varmaa kaavaa, millainen henkilö saisi varmuudella töitä. Nopea valmistuminen, substanssivaatimuksia vastaava koulutus ja hyvät arvosanat eivät yksistään riitä takaamaan rekrytoitumista.

Kommentit opinnoista vaihtelivat. Aineiston perusteella onkin vaikea sanoa, millaisista yksittäisistä sivuaineista voisi olla hyötyä työllistymisen kannalta. Kysymyksessä on opiskelijan kannalta riskisijoitus, ellei hän ole etukäteen hyvin selvillä siitä, millä alalla ja minkälaisissa tehtävissä aikoo työskennellä. Mutta sivuainevalinnat eivät myöskään pysty täysin epäonnistumaan eivätkä ole ainoa valintakriteeri. Ainoan poikkeuksen tekee aineistossa hakija D:n valinnat yhdessä muun suuntautumisen kanssa. Joiden vastaajien mielestä D:n opinnot, julkaisut ja työkokemus indikoivat liikaa suuntautumista tutkijaksi.

Opintojen ohella henkilö tarvitsee muitakin kokemuksia. Valitsijoille nämä kokemukset toimivat indikaattorina erilaisista valmiuksista. Rekrytointipalveluiden aineiston mukaan tärkein rekrytointikriteeri työllistyneillä on ollut, että henkilö on ollut ennestään tuttu työpaikassaan. Vaikka omassa aineistossani ei kukaan ollut ennestään tunnettu, niin kaikilta hakijoilta edellytettiin jotakin soveltuvaa työkokemusta. Hakijoiden yleisimmät puutteet löytyivätkin vähäisestä työkokemuksesta. Aineisto vahvistikin niitä tuloksia, joita on esitetty mm. Turun yliopiston valtio-opin laitoksen tutkimuksessa, että opiskeluaikainen työssäkäynti parantaa työllistymismahdollisuuksia.

Opiskelijan valintana työssäkäynti opintojen ohella voi siis palvella paitsi taloudellista toimeentuloa myös työllistymistä tutkinnon suorittamisen jälkeen. Työkokemusta kannattaa kuitenkin yrittää hankkia sellaisista tehtävistä, joista voi arvella saavansa myöhemmin hyödyllisiä valmiuksia. Pelkkä yleinen työkokemus toimii useille rekrytoijille kyllä indikaattorina ainakin joustavuudesta ja ahkeruudesta, mutta ei tuo merkittävästi sellaisia valmiuksia jotka vaikuttavat rekrytointitilanteessa.

Järjestötoiminnan merkitykseen pätevät samanlaiset kommentit kuin työkokemukseen. Kaikenlaisen ja –tasaisen järjestötoiminnan katsottiin antavan positiivisia valmiuksia. Tältä osin vastaajat eivät olleet yhtä vaativia kuin työkokemuksen suhteen siitä, että järjestökokemus olisi juuri oikeanlaista. Rekrytoijien käsityksen mukaan järjestökoke

muksen kautta saa monenlaisia erilaisia informaatioyhteiskunnan valmiuksia sekä sosiaalisia ja persoonallisia valmiuksia. Erityisesti nousi esiin sosiaalisuus ja kyky pitää yllä yhteyksiä. Järjestötoiminta nähtiin myös osoituksena aktiivisuudesta. Järjestökokemuksella pystyy osin myös korvaamaan puutteita työkokemuksessa. Keskeistaitojen puutteita järjestötoimintaan osallistumisella ei voi korvata.

Järjestötoiminnan merkitys on aineistossa selvässä ristiriidassa Tampereen yliopiston rekrytointipalveluiden tutkimusten kanssa. Rekrytointipalveluiden aineistossa vain kolme prosenttia vastaajista katsoi, että järjestökokemus oli vaikuttanut merkittävästi työllistymiseen. Oma tulokseni vastaakin paremmin Turun yliopiston valtio-opin laitoksen tuloksia, jonka mukaan yli 40% vastaajista katsoi järjestökokemuksen auttaneen työllistymisessä ja työtehtävien hoidossa.

Monissa hakuilmoituksissa painotettiin kielitaidon merkitystä. Myös työelämän vaatimuksista kielitaidon merkitystä pidetään suurena ja sen merkityksen on ennustettu tulevaisuudessa pikemminkin kasvavan kuin vähenevän. Lopullisessa valinnassa kielitaidon painoarvo oli kuitenkin pienempi kuin etukäteen olisi voinut olettaa. Heikoimmankin kielitaidon omaava hakija eli B olisi jäänyt valitsematta vain kahteen kansainväliseen tehtävään puutteellisen kielitaidon vuoksi. Muiden hakijoiden kielitaito oli tehtäviin riittävä, tosin ranskan kielen taitoa ei kaikilla ollut. Aineistossa ei yhtään lopullista valintaa tehty vain siksi, että kahdesta muuten samanveroisesta hakijasta toisella olisi ollut parempi kielitaito.

Työhön sisältyi myös metodista kokeilua. Eläytymismenettelyn sovellettu käyttö sekä onnistui että epäonnistui. Epäonnistuminen liittyi osittain aineiston hankintatapaan. Kysely lähetettiin henkilöille sähköpostilla. Vaikka mukana oli ohjeistusta, niin silti saadut vastaukset poikkesivat toisistaan paljon sekä muodoltaan että laajuudeltaan. Monen vastauksen osalta jäi tunne, että olisin halunnut pyytää tarkennuksia ja täydennyksiä. Tältä osin teemahaastattelun jokin variaatio olisi ehkä toiminut paremmin ja tuottanut muodoltaan ja laajuudeltaan tasaisempaa aineistoa. Tai sitten olisi alun perin pitänyt varautua (ja pyytää myös vastaajia varautumaan) tarkentavien kysymysten esittämiseen.

Onnistunut metodi oli siltä osin, että toiveeni edellytettyjen valmiuksien suhteutumisista toisiinsa toteutui. Vastaajat joutuivat punnitsemaan monia erilaisia asioita ja valmiuksien keskinäistä suhdetta vastauksessaan. Aivan kuten reaalisessakin valintatilanteessa hakijoiden välillä tehdään. Kun vastaukset vielä liittyivät konkreettisesti auki olleisiin työpaikkoihin, voidaan arvioida metodin tuoneen tietoa konkreettisista tilanteista. Toki täy

tyy huomioida hakuilmoituksiin liittyneet rajaukset, joiden vuoksi moni valintatilanteessa vaikuttava seikka jäi aineiston ulkopuolelle.

Eläytymismenetelmää voi kokemusteni ja käsitykseni mukaan kuitenkin suositella politiikan tutkimuksen välineeksi. Aineiston keräystapaa ja annettua johdantoa kannattaa kuitenkin miettiä huolella, kuten mitä tahansa kyselylomaketta tai teemahaastattelurunkoa käytettäessä. Eläytymismenetelmää voi suositella myös täydentäväksi metodiksi (menetelmätriangulaatio) niin kvantatiivisen tutkimuksen kuin kvalitatiivisen tutkimuksenkin yhteyteen. Esimerkiksi oma työni täydensi niitä tuloksia, joita oli saatu erityisesti Tampereen ja Turun yliopistojen valtio-oppineista tehdyistä kyselytutkimuksista.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus ja artikkelit

Ahonen, Sirkka (1996). Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, Leena – Sirkka Ahonen – Eija Syrjäläinen – Seppo Saari, Laadullisen tutkimuksen työtapoja, 113-160. Helsinki: Kirjayhtymä.

Alamäki, Kristiina (1992). Korkeakoulutetun työvoiman rekrytointi julkisella ja yksityisellä sektorilla. Oulun yliopiston opintoimiston julkaisuja A4. Oulu: Oulun yliopisto.

Alasoini, Tuomo (2000). Työpolitiikan haasteita uuden talouden ajan oppimisympäristöissä. Työpoliittinen aikakauskirja 4/2000, 5-15.

Alasuutari, Pertti (1999). Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Anttila, Pirkko (1999). Grounded theory. [WWW-dokumentti] luettu 10.1.2003. <http://www.metodix.com/metodi/pirkko/grounded_theory.htm>

Autere, Hanna (2000). Eläytymismenetelmä ja fenomenografia tutkittaessa lesbovanhempien lasta varhaiskasvatuksessa. Kasvatustieteiden kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto.

Ehrnroth, Jari (1995). Intuitio ja analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta, 30-41. Helsinki: Gaudeamus.

Eskola, Jari (1998). Eläytymismenetelmä sosiaalitutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä. Tampere: TAJU.

Eskola, Jari – Juha Suoranta, (2000). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eteläpelto Anneli (1997). Asiantuntijuuden muuttuvat määritykset. Teoksessa Kirjonen, Juhani – Pirkko Remes – Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Koulutuksen tutkimuslaitos, 86-101. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Eteläpelto, Anneli – Päivi Tynjälä (1999). Tietoyhteiskunnasta oppimisyhteiskuntaan – Työelämän muutokset oppimisen haasteina. Teoksessa Eteläpelto, Anneli – Tynjälä,

Päivi (toim.) Oppiminen ja asiantuntijuus, 9-24. Työelämän ja koulutuksen näkökulma. Porvoo: WSOY.

Filander, Karin (1997). Kehittäjät tulevaisuuden verkostoasiantuntijoina. Teoksessa Kirjonen, Juhani – Pirkko Remes – Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Koulutuksen tutkimuslaitos, 136-148. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Gröhn, Terttu (1992). Fenomenografinen tutkimusote. Teoksessa Gröhn, Terttu – Juhani Jussila (toim.) Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa, 1-29. 2. painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Haapakorpi, Arja (1994). Akateemisten työurat. Helsingin yliopisto Opintoasiain julkaisu 7/1994.

Haapakorpi, Arja (1997). Professionaalien työmarkkinoilla liikkumisen motivaatio. Hallinnon tutkimus 3/1997, 120-129.

Haapakorpi, Arja (1998). Professio tulevaisuudessa – etu, loukku vai mahdollisuus? Teoksessa M-R. Järvinen, R. Rinne & E. Lehtinen (toim.) Yliopistot ja muuttuva työelämä, 43-64. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisu B:60. Turku: Turun yliopisto.

Hakkarainen, Kai – Sanna Järvelä (1999). Tieto- ja viestintäteknikka asiantuntijaksi oppimisen tukena. Teoksessa Eteläpelto, Anneli – Tynjälä, Päivi (toim.) Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulma, 241-256. Porvoo: WSOY.

Heiskala, Risto (1995). Tulkinnan koeteltavuus ja aikakauslehtien analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta, 242-263. Helsinki: Gaudeamus.

Heiskanen, Tuula (1999). Informaatiosyhteiskunnasta oppimisyhteiskunnaksi? – Työelämän näkökulma keskusteluun. Teoksessa Eteläpelto, Anneli – Tynjälä, Päivi (toim.) Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulma, 25-47. Porvoo: WSOY.

Karila, Kirsti – Eero Ropo (1997). Näkökulmia asiantuntijuuden olemukseen ja kehitykseen opettajatutkimuksen valossa. Teoksessa Kirjonen, Juhani – Pirkko Remes – An

neli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus, 149-157. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kasvio, Antti 1994. Uusi työn yhteiskunta. Suomalaisen työelämän muutokset ja kehittämismahdollisuudet. Helsinki: Gaudeamus.

Kasvio, Antti (1999). Työelämän murros. [WWW-dokumentti], päivätty 9.11.1999. <<http://www.info.uta.fi/winsoc/luento/tyo.htm>>

Kirjonen, Juhani (1997). Asiantuntijaksi työelämään. Teoksessa Kirjonen, Juhani – Pirkko Remes – Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus, 30-47. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Konttinen, Esa (1997). Professionaalinen asiantuntijatyö ja sen haasteet myöhäismodernissa. Teoksessa Kirjonen, Juhani – Pirkko Remes – Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus, 48-61. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kuittinen, Matti – Petri Salo (1997). Voiko asiantuntijaorganisaatio olla oppiva organisaatio. Hallinnon tutkimus 3/1997, 201-207.

Larsson, Staffan (1986). Kvalitativ analys – exempel fenomenografi. Lund: Studentlitteratur.

Launis, Kirsti (1997). Moniammatillisuus ja rajojen ylitykset asiantuntijatyössä. Teoksessa Kirjonen, Juhani – Pirkko Remes – Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus, 122-135. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Launis, Kirsti – Yrjö Engström (1999). Asiantuntijuus muuttuvassa työtoiminnassa. Teoksessa Eteläpelto, Anneli – Tynjälä, Päivi (toim.) Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulma, 64-81. Porvoo: WSOY.

Lehtinen, Erno – Tuire Palonen (1999). Kognitio, käytäntö ja kulttuuri: Lintubongarin pitempi oppimäärä. Teoksessa Eteläpelto, Anneli – Tynjälä, Päivi (toim.) Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulma, 146-159. Porvoo: WSOY.

Muurinaho, Niina (2001). Kunnallistieteiden laitoksen opetuksen ja työelämän osaamisvaatimusten vastaavuus. Kunnallispolitiikan pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.

Mäkelä, Klaus (1995). Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta, 42-61. Helsinki: Gaudeamus.

Mäkinen, Jarkko – Erkki Olkinuora (1999). Akateemisen asiantuntemuksen rakentaminen tietoyhteiskunnassa – kuka vaatii ja mitä?. Kasvatus 30 (3), 291-305.

Mäkisalo, Merja – Juha Kinnunen (1999). Opettajana terveydenhuolto-oppilaitoksessa. Opettajan käsitys omasta ja kollegoiden toiminnasta. Aikuiskasvatus 3 (19), 231 - 243.

Mälkiä, Matti – Sirpa Nalli – Päivi Tuominen (1997). ”Pojat vievät parhaat paikat” – Hallintotieteiden maistereiden työhönsijoittumiseen vaikuttavat tekijät. Hallinnon tutkimus 16 (2), 129-152.

Määttä, Seppo – Petri Virtanen (2000). Tietoa, osaamista, hallinnollisia rakenteita ja asiakaslähtöisyyttä? Aineeton pääoma julkisella sektorilla. Hallinnon tutkimus 19 (2), 130-148.

Piensoho, Ulla (2001). Äitiyden alkumetreit. Naisten raskaudelle ja synnytykselle antamat merkitykset ja oppimiskokemukset. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen julkaisuja 176. Helsinki: Yliopistopaino.

Pirttilä, Ilkka (1997). Teoria, markkina-analyysi ja futurologinen silmä eksperttien ehtona. Teoksessa Kirjonen, Juhani – Pirkko Remes – Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus, 73-85. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Pirttilä-Backman, Anna-Maija (1997). Miksi asiantuntijan tulee kyetä reflektiivisiin arviointeihin? Teoksessa Kirjonen, Juhani – Pirkko Remes – Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus, 218-224. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Punnonen, Olli (1999). Koulutuksen taso ja osaamisen laatu avainasemassa. Työ vuonna 2005. Näkymiä suomalaiseen työelämään. Helsinki: Työterveyslaitos.

Raivola, Reijo – Matti Vuorensyrjä (1998). Osaaminen tietoyhteiskunnassa. Sitra 180. Helsinki. Myös <http://194.100.30.11/tietoyhteiskunta//suomi/st21/sitra180.htm>.

Raivola, Reijo (2000). Tehoa vai laatua koulutukseen?. Porvoo: WSOY.

Rinne, Risto (1998). Akateemiset tutkinnot muuttuvana työmarkkinavaluuttana. Teoksessa M-R. Järvinen, R. Rinne & E. Lehtinen (toim.) Yliopistot ja muuttuva työelämä, 13-42. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:60. Turku: Turun yliopisto. Turku: Turun yliopisto.

Rouhelo, Anne (2001). Akateemisten työllistyminen ja tulevaisuuden muutokset ja piilevät työmarkkinat. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A:197. Turku: Turun yliopisto

Sainio, Juha (2002). Turun yliopiston valtio-opista valmistuneet työmarkkinoilla. Valtio-opillisia tutkimuksia N:o 56. Valtio-opin laitos. Turun yliopisto.

Silvennoinen, Heikki (2000). Oppiminen fordismien jälkeiseen työhön. Työpoliittinen aikakauskirja Työpoliittinen aikakauskirja 43 (4), 44-53.

Suoranta, Juha (1995). Tekstit, murrokset ja muutos. Kolme näkökulmaa laadullisen tutkimuksen metodologiaan. Acta Universitatis Lappeenensis 10. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Sulkunen, Pekka. (1995). Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta, 264-285. Helsinki: Gaudeamus.

Tiainen, Mari (1999). Aluetieteen pääainekoulutuksen ja työelämän kvalifikaatiovaatimusten vastaavuus. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. Tutkimuksia B 70/1999. Tampereen yliopisto.

Theman, Jan (1983). Conceptions of political power. [WWW-dokumentti] luettu 8.10.2002 <<http://www.ped.gu.se/biorn/phgraph/civil/graphica/diss.su/theman2.html>>

Tuulos, Titta (2001). Suuntana työelämä. Tutkimus yhteiskuntatieteilijöiden ammatti-identiteetin muotoutumisesta opiskeluaikana. Sosiaalipsykologian pro gradu –tutkielma. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampereen yliopisto.

Tynjälä, Päivi – Anita Nuutinen (1997). Muuttuva asiantuntijuus ja oppiminen korkeakoulutuksessa. Teoksessa Kirjonen, Juhani – Pirkko Remes – Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus, 182-195. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Tynjälä, Päivi (1999). Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja asiantuntijuuden edellytysten rakentaminen koulutuksessa. Teoksessa Eteläpelto, Anneli – Tynjälä, Päivi (toim.) Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulma, 160-181. Porvoo: WSOY.

Uljens, Michael (1989). Fenomenografi – forskning om uppfattningar. Lund: Studentlitteratur.

Lehdet

Valtiotieteilijä 2002a. "SVAL:n työmarkkinatutkimus 2002". Valtiotieteilijä 3/2002.

Valtiotieteilijä 2002b. "Työmarkkinatutkimus 2002, osa II". Valtiotieteilijä 4/2002.

Muut

Sitra 1998. Elämänlaatu, osaaminen ja kilpailukyky - Tietoyhteiskunnan kehittämisen perustelut (Sitra 206). Helsinki: Sitra

Kuusisto, Riikka (2002) Valtio-oppi pääaineenaan valmistuneiden työllistyminen. [WWW-sivusto] luettu 10.1.2003 <<http://www.valt.helsinki.fi/vol/laitos/tuttu/Tyollis.htm>>.

Lahtinen, Leena (1998). Vapaaehtoistoiminnan tavoitteet. [WWW-dokumentti] päivitetty 27.10.1998. <<http://www.uta.fi/~otlela/veto/muutettu.htm#tavoitteet>>.

Tampereen yliopistosta vuosina 1994-96 valmistuneiden työelämään sijoittuminen (1998). Rekrytointipalvelut. Tampereen yliopisto.

Tampereen yliopistosta vuonna 1997 valmistuneiden työelämään sijoittuminen (1999). Rekrytointipalvelut. Tampereen yliopisto.

Tampereen yliopistosta vuonna 1998 valmistuneiden työelämään sijoittuminen (2000). Rekrytointipalvelut. Tampereen yliopisto.

Tampereen yliopistosta vuonna 1999 valmistuneiden työelämään sijoittuminen (2001). Rekrytointipalvelut. Tampereen yliopisto.

Tampereen yliopistosta vuonna 2000 valmistuneiden työelämään sijoittuminen (2002).
Rekrytointipalvelut. Tampereen yliopisto.

LIITTEET

LIITE 1

POLITIIKAN TUTKIMUKSEN LAITOS 94-00 valmistuneet

Työtilanne vuoden kuluttua valmistumisesta

	94-96	97	98	99	2000	Yhteensä	Yhteensä %
Vakituisessa työssä	7	6	3	2	7	25	26 %
Määräaikaisessa työssä	19	8	9	5	7	48	49 %
Osa-aika- tai keikkatöissä	1	0	0	0	0	1	1 %
Yrittäjä / ammatinharjoittaja	1	0	1	1	0	3	3 %
Työllistetty / työharjoittelusa	0	1	0	0	0	1	1 %
Työtön työnhakija	1	0	0	3	0	4	4 %
Työvoimapol. tai vast. koulutuksessa	0	0	1	0	2	3	3 %
Päätoiminen opiskelija	5	0	1	1	0	7	7 %
Muuten työelämän ulkopuolella	1	0	1	3	0	5	5 %
Yhteensä	35	15	16	15	16	97	100 %
Vakituisessa työssä	23 %	40 %	25 %	20 %	44 %	29 %	
Määräaikaisessa työssä	57 %	60 %	56 %	33 %	44 %	51 %	
Työtön työnhakija	3 %	0 %	0 %	20 %	0 %	4 %	
Työelämän ulkopuolella	17 %	0 %	19 %	27 %	13 %	16 %	
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	

Työnantaja

	94-96	97	98	99	2000	Yhteensä	Yhteensä %
Yksityinen yritys	8	5	4	2	4	23	30 %
Kunta, kuntayhtymä	5	3	1	0	2	11	14 %
Valtio, valtion liikelaitos	10	4	1	5	5	25	32 %
Muu julk. hallinnon organisaatio	0	2	1	0	0	3	4 %
Järjestö tai vastaava	3	0	3	0	1	7	9 %
Oma yritys, vastaanotto tms.	1	0	0	1	1	3	4 %
Muu	1	1	2	0	1	5	6 %
Yhteensä	28	15	12	8	14	77	100 %
Yritys tai järjestö	39 %	33 %	58 %	25 %	43 %	43 %	
Julkinen organisaatio	54 %	60 %	25 %	63 %	50 %	51 %	
Muu	7 %	7 %	17 %	13 %	7 %	6 %	
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	

Työn luonne

	97	98	99	2000	Yhteensä
Tutkimus	2	4	0	1	7
Opetus tai koulutus	1	2	0	0	3
Johto- ja esimiestehtävät	0	0	0	1	1
Konsultointi	0	1	0	2	3
Asiakastyö	2	0	0	0	2
Markkinointi ja myynti	0	0	1	0	1
Hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävät	5	2	3	4	14
Viestintä- ja mediatyö	0	3	1	4	8
Toimisto- ja esikuntatehtävät	0	1	3	1	5
Muu	5	0	0	1	6
Yhteensä	15	13	8	14	50
Tutkimus	13 %	31 %	0 %	7 %	14 %
Opetus tai koulutus	7 %	15 %	0 %	0 %	6 %
Johto- ja esimiestehtävät	0 %	0 %	0 %	7 %	2 %
Konsultointi	0 %	8 %	0 %	14 %	6 %
Asiakastyö	13 %	0 %	0 %	0 %	4 %
Markkinointi ja myynti	0 %	0 %	13 %	0 %	2 %
Hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävät	33 %	15 %	38 %	29 %	28 %
Viestintä- ja mediatyö	0 %	23 %	13 %	29 %	16 %
Toimisto- ja esikuntatehtävät	0 %	8 %	38 %	7 %	10 %
Muu	33 %	0 %	0 %	7 %	12 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Työssäolokuukaudet vuosi valmistumisen jälkeen

	1994-1996	1997	1998	1999	2000	Yhteensä
0 kk	2	0	3	3	1	9
1 - 6 kk	9	2	1	1	1	14
7 - 9 kk	4	5	3	5	1	18
yli 9 kk	17	7	8	5	12	49
Yhteensä	32	14	15	14	15	90
0 kk	6 %	0 %	20 %	21 %	7 %	10 %
1 - 6 kk	28 %	14 %	7 %	7 %	7 %	16 %
7 - 9 kk	13 %	36 %	20 %	36 %	7 %	20 %
yli 9 kk	53 %	50 %	53 %	36 %	80 %	54 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Vastaako nykyinen työtehtäväsi vaatimustasoltaan yliopistollista tutkintoa?

	94-96	97	98	99	2000	Yhteensä
Kokonaan	18	9	8	0	8	43
Osittain	8	5	5	5	4	27
Ei lainkaan	2	1	0	3	1	7
Yhteensä	28	15	13	8	13	77
Kokonaan	64 %	60 %	62 %	0 %	62 %	56 %
Osittain	29 %	33 %	38 %	63 %	31 %	35 %
Ei lainkaan	7 %	7 %	0 %	27 %	8 %	9 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Koulutusta vastaavassa työssä vuosi valmistumisen jälkeen

	1997	1998	1999	2000	Yhteensä
0 kk	1	3	10	3	17
1 - 6 kk	2	3	1	1	7
7 - 9 kk	4	3	3	3	13
yli 9 kk	7	6	0	7	20
Yhteensä	14	15	14	14	57
0 kk	7 %	20 %	71 %	21 %	30 %
1 - 6 kk	14 %	20 %	7 %	7 %	12 %
7 - 9 kk	29 %	20 %	21 %	21 %	23 %
yli 9 kk	50 %	40 %	0 %	50 %	35 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

(Ei ole tilastoitu 1994-1996)

Työtehtävät

asiakassihteeri	1	projektisuunnittelija	1
e-marketing manager	1	projektitutkija	1
kansallinen asiantuntija	1	päällikkö-harjoittelija	1
kansanedustaja	1	pääministerin erityisavustaja	1
kielenkääntäjä	1	päätoimittaja	2
kirjanpitäjä	1	sihteeri	1
kirjastonhoitaja	1	sihteeri/training coordinator	1
konsultti	1	sosiaalityöntekijä	2
koulutoimenjohtaja	1	suunnittelija	3
kuntoutussuunnittelija	1	technical writer	1
liikkeenjohdon konsultti	1	tiedottaja	3
maakunta-asiamies	1	tiedotussihteeri	1
maanviljelijä	1	toiminnanjohtaja	1
markkinointisihteeri/-assistentti	2	toimittaja	10
opettaja/tuntiopettaja/lehtori	4	toimitusjohtaja	1
opinto-ohjaaja	1	toimitussihteeri	1
opintosihteeri	1	tutkija	8
osa-aikainen haastattelija	1	työnsuunnittelija	2
pankkitoimihenkilö	1	valtiotieteellisen linjan johtaja	1
projektiassistentti/-avustaja/-työntekijä	3	verkkotiedottaja	1
projektipäällikkö	2	viestityssihteeri	1
projektsihteeri	2	ylitarkastaja	2

Mikä oli tärkein / ratkaisevin hakukanava nykyisen työpaikkasi saamisessa?

	1997	1998	1999	2000	Yhteensä
työnantajalta, jolla olen ollut töissä					
opiskeluaikana	39	44	42	38	163
Lehti-ilmoitukseen vastaaminen	10	21	22	24	77
Oma aktiivinen yhteydenotto työnantajien suuntaan/henkilökohtaiset suhteet, työvoimatoimisto välitti työpaikan	37	30	33	21	121
Muu	13	8	5	3	29
Yhteensä	8	18	14	7	47
	107	121	116	93	437
Jatkan entisellä työnantajalla/sain paikan työnantajalta, jolla olen ollut töissä					
opiskeluaikana	36 %	36 %	36 %	31 %	37 %
Lehti-ilmoitukseen vastaaminen	9 %	17 %	19 %	11 %	18 %
Oma aktiivinen yhteydenotto työnantajien suuntaan/henkilökohtaiset suhteet, sukulaiset, tuttavat	35 %	25 %	28 %	30 %	28 %
Yliopiston rekrytointipalvelut / työvoimatoimisto välitti työpaikan	12 %	7 %	4 %	13 %	7 %
Muu	8 %	15 %	12 %	15 %	11 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Mitä seuraavista työnhakumenetelmistä olet käyttänyt eniten?

(Sama henkilö on voinut mainita useamman kohdan)

	1997	1998	1999	2000	Yhteensä
Ottanut yhteyttä entisiin työnantajiin	12	12	15	16	55
Vastannut lehti-ilmoituksiin	42	63	63	54	222
suuntaan / käyttänyt henk.koht. suhteita, sukulaisia, tuttavien	44	51	38	49	182
Käyttänyt yliopiston rekrytointipalvelujen tarjontaa	13	11	14	11	49
Käyttänyt työvoimatoimiston palveluja	15	17	25	31	88
Jotain muuta	3	6	7	17	33
Mainintoja yhteensä	129	160	162	178	629
Vastanneita yhteensä	74	93	89	98	354
Ottanut yhteyttä entisiin työnantajiin	16 %	13 %	17 %	16 %	16 %
Vastannut lehti-ilmoituksiin	57 %	68 %	71 %	55 %	63 %
suuntaan / käyttänyt henk.koht. suhteita, sukulaisia, tuttavien	59 %	55 %	43 %	50 %	51 %
Käyttänyt yliopiston rekrytointipalvelujen tarjontaa	18 %	12 %	16 %	11 %	14 %
Käyttänyt työvoimatoimiston palveluja	20 %	18 %	28 %	32 %	25 %
Jotain muuta	4 %	6 %	8 %	17 %	9 %

Minkä seuraavista tekijöistä uskot painavimmin vaikuttaneen siihen, että sait nykyisen työpaikkasi?

(Sama henkilö on voinut mainita useamman kohdan)

	1997	1998	1999	2000	Yhteensä
Tutkinnon pääaine	14	29	23	18	84
Tutkinnon opintoyhdistelmä	22	20	26	28	96
Opinnäytteen / gradun luomat valmiudet ja kontaktit	10	14	12	10	46
Työharjoittelu / aikaisempi työkokemus	45	62	58	74	239
Erityinen osaaminen jollain alueella (suhdeverkosto, kielitaidot, kommunikaatio-aidot, erityislahjakkuus)	30	30	28	29	117
Oikea asenne ja motivaatio työhön	43	29	38	40	150
Harrastusten / luottamustehtävien tuoma lisäpätevyys ja Oman ja lähialojen työmarkkinoiden aktiivinen	5	2	4	3	14
Muu	4	5	2	4	15
Mainintoja yhteensä	8	12	5	10	35
Vastanneita yhteensä	181	203	196	216	796
	107	120	116	132	475
%					
Tutkinnon pääaine	13 %	24 %	20 %	14 %	18 %
Tutkinnon opintoyhdistelmä	21 %	17 %	22 %	21 %	20 %
Opinnäytteen / gradun luomat valmiudet ja kontaktit	9 %	12 %	10 %	8 %	10 %
Työharjoittelu / aikaisempi työkokemus	42 %	52 %	50 %	56 %	50 %
Erityinen osaaminen jollain alueella (suhdeverkosto, kielitaidot, kommunikaatio-aidot, erityislahjakkuus)	28 %	25 %	24 %	22 %	25 %
Oikea asenne ja motivaatio työhön	40 %	24 %	33 %	30 %	32 %
Harrastusten / luottamustehtävien tuoma lisäpätevyys ja Oman ja lähialojen työmarkkinoiden aktiivinen	5 %	2 %	3 %	2 %	3 %
Muu	4 %	4 %	2 %	3 %	3 %
	7 %	10 %	4 %	8 %	7 %

Mitä seuraavista työelämävalmiuksista nykyinen työnantajasi sinussa erityisesti arvostaa?

	1997	1998	1999	2000	Yhteensä
Sosiaaliset taidot	26	26	33	34	119
Analyttiset taidot	15	33	25	29	102
Henkilökohtaiset ominaisuudet	34	30	37	40	141
Asiantuntijatiedot	24	30	16	23	93
Jotain muuta	1	1	2	1	5
Yhteensä	100	120	113	127	460
%					
Sosiaaliset taidot	26 %	22 %	29 %	27 %	26 %
Analyttiset taidot	15 %	27 %	22 %	23 %	22 %
Henkilökohtaiset ominaisuudet	34 %	25 %	33 %	31 %	31 %
Asiantuntijatiedot	24 %	25 %	14 %	18 %	20 %
Jotain muuta	1 %	1 %	2 %	1 %	1 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Liite 2

Hei!

Kuten olemme aiemmin sopineet, lähetän nyt arvioitavaksi neljä erilaista työnhakijaa. Toivon sinun kommentoivan kutakin hakijaa mahdollisimman perusteellisesti suhteessa teillä vapaana olevaan/olleeseen työpaikkaan. **Ajatuksellisesti niin, että nämä neljä esimerkkihenkilöä olisivat ne henkilöt, joiden joukosta valinta pitäisi tehdä.**

Komentointi voi olla vaikkapa laadittu muistioksi hakijoista tai vastaava kirjallinen esitys. Mitä hyvää kussakin hakijassa on, millaisia valmiuksia pitäisi olla lisää, miten sivuaineet täydentävät tukintoa, missä asioissa teidän työpaikkanne suhteen eri hakijat eroavat eniten jne?

Työni käsittelee siis sitä, millaisia asioita työnantajat ja rekrytoijat arvostavat työnhakijoissa konkreettisissa tilanteissa. Vastauksia käsitellään työssä niin, ettei vastaajan ja/tai yhteisön nimi tule esiin.

Tutkimukseen osallistumisella on tärkeä rooli myös Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen ktannalta. Laitoksella on aika tarkka selvyys siitä, millaisiin työpaikkoihin valmistuneet sijoittuvat. Sen sijaan ei ole selvyyttä siitä, millaisia valmiuksia ja kokemusta konkreettisessa valintatilanteessa arvostetaan. Myös opiskelijoille tieto on tärkeätä, jotta he voivat tehdä valintoja, jotka edistävät heidän työllistymistään mahdollisimman hyvin.

Tutkimuksen neljän opiskelijatyypin oppiainekoostumukset on muodostettu opintorekisterin antamien tietojen pohjalta niin, että esimerkkihenkilöiden yhdistelmiin on pyritty saamaan mukaan suosituimmat sivuaineet.

Vastaan mielelläni kysymyksiin. Minut tavoittaa lähes päivittäin sähköpostilla osoitteesta janne.mikkonen@uta.fi tai puhelimitse numerosta 044-347 7523. Esimerkkihenkilöiden hakemukset ja ansioluettelot ovat sähköpostina.

etukäteen kiittäen,

Janne Mikkonen

HAKIJA A

Olen yhteiskuntatieteiden maisteri pääaineenani valtio-oppi. Sivuaineina olen opiskellut hallintotiedettä, tiedotusoppia ja julkisoikeutta. Määrätietoisena ja tehokkaana henkilönä olen saattanut opinnot loppuun huomattavasti keskimääräistä nopeammin eli alle neljässä vuodessa.

Olen suorittanut opintoihin kuuluvan harjoittelun sisäministeriön kuntaosastolla kesällä 2001. Pro gradu -työni tein Euroopan unionin tukiohjelmien vaikutuksesta aluepolitiikkaan kolmen maakunnan näkökulmasta. Gradustani sain arvosanan Magna cum laude approbatur.

Opiskelujen ajan olen pääsääntöisesti opiskellut myös kesäisin lukuun ottamatta harjoittelua sisäministeriössä. Harjoittelu käsitti erilaisia avustavia tehtäviä kuntaosastolla. Kesän aikana työskentelin monessa eri tiimissä. Sitä kautta ministeriön kuntaosaston eri toiminnot tulivat tutuiksi.

Ennen opiskeluja olen ollut töissä tilitoimistossa kahtena kesänä. Työtehtävät sisälsivät toimiston yleisiä (asiakaspalvelu)tehtäviä sekä avustamista kirjanpidossa.

Kielitaitoni ovat hyvät ja monipuoliset.

ANSIOLUETTELO

KOULUTUS

Tampereen yliopisto yhteiskuntatieteiden maisteri 2002

-pääaine: valtio-oppi 87 ov, erinomaiset tiedot

-sivuaineet: hallintotiede 33 ov (erinomaiset tiedot), julkisoikeus 16 ov (hyvät tiedot), tiedotusoppi 15ov (hyvät tiedot)

Pro gradu-tutkielmani käsitteli Euroopan Unionin tukiohjelmien vaikutuksia kolmen maakunnan päättäjien ja virkamiesten näkökulmasta. Tutkimus oli kyselytutkimus tutkimuksen kohteina olleiden maakunnallisten elinten ylimmille luottamushenkilöille ja virkamiehille.

Ylioppilas 1998, yleisarvosana eximia cum laude approbatur

TYÖKOKEMUS

Sisäministeriö, kuntaosasto 4kk/2001

Osallistun ministeriön kuntaosastolla eri tiimien toimintaan avustavana työntekijänä. Pääsin tutustumaan lainvalmistelutiimin, kuntakehitystiimin sekä kansainväliset asiat – tiimin työskentelyyn.

Tilitoimisto Tase-tili Oy 5kk/1998, 3kk/1997

Toimistossa toimistosihteerin työtä sisältäen asiakaspalvelua sekä avustamista tiliöinneissä.

KIELITAITO

- suomi: äidinkieli
- englanti: sujuva, A-kieli lukiossa
- ruotsi: yliopiston virkamiesruotsi, erinomainen suullinen ja kirjallinen taito
- ranska: hyvä suullinen ja kirjallinen taito
- venäjä: välttävä suullinen ja kirjallinen taito

HAKIJA B

Olen vastavalmistunut yhteiskuntatieteiden maisteri. Pääaineenani opiskelin valtiotiedettä ja sivuaineina hallintotiedettä, sosiologiaa, ympäristöpolitiikkaa ja kansantaloustiedettä.

Opintojen aikana työskennellyt vuoden Suomen Valtiotieteilijöiden liiton opiskelijasihteerinä vastaten käytännössä kaikesta liiton opiskelijatoiminnasta. Opintoihin kuuluvan harjoittelun suoritin Länsi-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveystieteiden osastolla. Työ oli luonteeltaan itsenäistä ja sisälsi tietojen keräämistä läänin alueen ns. kolmannen sektorin toimijoista. Aineiston koottiin raporttiin joka julkaistiin lääninhallituksen julkaisusarjassa.

Pro gradu –työni käsitteli SPR:n vapaaehtoistoimintaa osana ns. kolmannen sektorin toimintaa.

Luottamustoimi ylioppilaskunnan hallituksen koulutuspoliittisena vastaavana oli luonteeltaan lähinnä puolipäivätyötä vastaava joten sitä voidaan pitää myös työkokemuksena.

Opiskeluaikana olen hankkinut järjestökokemusta myös omasta ainejärjestöstä, ylioppilaskunnasta sekä vapaaehtoistyöstä SPR:n turvatalon tukihenkilönä.

Työ- ja järjestökokemukseni ansiosta olenkin tottunut tulemaan erilaisten ihmisten kanssa toimeen ja vastaamaan itsenäisesti hankalienkin ja monimutkaisten tehtävien hoitamisesta.

ANSIOLUETTELO

KOULUTUS

Tampereen yliopisto yhteiskuntatieteiden maisteri 2002

- pääaine: valtio-oppi 89 ov (hyvät tiedot)
- sivuaineet: hallintotiede 32 ov. (hyvät tiedot), kansantaloustiede 20 ov.(hyvät tiedot), ympäristöpolitiikka 13 ov.(erinomaiset tiedot), sosiologia 12 ov. (hyvät tiedot)

Pro gradu –tutkielmani aihe oli SPR:n vapaaehtoistoiminta osana kolmannen sektorin toimintaa.

Ylioppilas 1994, yleisarvosana Magna cum lauden approbatur

TYÖKOKEMUS

Opiskelijasihteeri, Suomen valtiotieteilijäin liitto 12 kk/2000-2001

Päävastuu liiton opiskelijatoiminnasta. Työ sisälsi mm. uusien jäsenten rekrytointia, jäsenistölle suunnattujen koulutus- ja seminaaripahtumien järjestämistä, yhteydenpitoa alan ainejärjestöihin ja yhteyshenkilönä toimiminen opiskelijajäsenille mm. työttömyysturvakysymyksissä.

Länsi-Suomen lääninhallitus, sosiaali- ja terveystosasto 4kk/2001

Osallistuin lääninhallituksen koordinoimaan kolmannen sektorin kehittämishankkeeseen keräämällä tietoa kolmannen sektorin toimijoista läänin alueella. Työ sisälsi myös kirjallisen raportin laadinnan.

Matkahuolto Oy yht. 8kk/ 1998, 1999

Asiakaspalvelutehtävät matkahuollon toimipisteessä.

Lisäksi erilaisia kesätöitä vuosina 1993-1997 mm. puutarhassa, asiakaspalvelutehtävissä ja torimyyjänä.

JÄRJESTÖ- JA VAPAAEHTOISTOIMINTA

Tampereen yliopiston ylioppilaskunta, koulutuspoliittinen vastaava 12kk/1999

Luonteeltaan puolipäiväinen luottamustehtävä kiinteällä kuukausipalkkiolla (9kk vuodesta). Tehtäviin kuului mm. vastata yhdessä koulutuspoliittisen sihteerin kanssa sektorin asioiden valmistelusta ja täytäntöönpanosta. Lisäksi edustajana monessa elimesssä ja työryhmässä yliopistolla. Osallistumista myös valtakunnalliseen yhteistyöhön SYL:n piirissä.

Ainejärjestö Iltakoulu ry.

Puheenjohtaja 1996, kansainvälisten asioiden vastaava 1995

Puheenjohtajana vastasi yhdessä muiden hallituksen jäsenten kanssa ainejärjestön toiminnasta. Kansainvälisten asioiden vastaavana yhteyshenkilö kv. opiskeluvaihtoa koskevissa asioissa sekä kehitysyhteistyöasioissa.

Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitoksen laitosneuvosto, jäsen 1996-1998
Opiskelijaedustaja laitosneuvostossa yhden kaksivuotiskauden

SPR turvatalo, vapaaehtoistyöntekijä 1996-2000

Päivystystä nuorten turvatalossa n. kerran kahdessa viikossa.

KIELITAITO

- Suomi: äidinkieli
- Ruotsi: yliopiston virkamiesruotsi hyvä suullinen ja kirjallinen taito
- Englanti: hyvä suullinen ja kirjallinen taito, A-kieli lukiossa

HAKIJA C

Olen yhteiskuntatieteiden maisteri Tampereen yliopistosta. Pääaineeni oli valtio-oppi ja sivuaineina olen opiskellut yrityksen hallintoa, yleistä historiaa ja sosiaalipolitiikkaa. Pro gradu -työni tein Liiketyöntekijäin liiton kannanotoista kaupan kehittämiseksi vuosina 1970-1995.

Kokemusta kansainvälisistä opinnoista kartutin lukukaudella 1999-2000 Kentin yliopistossa Englannissa. Opintojen lisäksi matkalla karttui kielitaito, sillä opinnot sisälsivät paljon suullisia ja kirjallisia töitä englannin kielellä.

Työkokemusta minulla on urheiluvälinemyyjänä noin neljän vuoden ajalta. Lukukausien aikana toimin sivutoimisena (n. 15h/vko) myyjänä ja loma-aikoina täysiaikaisena. Kahden viimeisenä kesänä olen toiminut myös myymälän vuoro esimiehenä yhteensä n. 3 kk:n ajan. Opintojen alkuvaiheessa toimin lähes kahden vuoden ajan ravintolatyöntekijänä hampurilaisravintolassa.

Työkokemukseni osoittaa, että olen työtä pelkäämätön ja olen saanut myös tarvittavaa esimieskokemusta. Myös asiakaspalvelukokemusta on karttunut runsaasti.

Järjestötoimintaan olen osallistunut kotipaikkakuntani jousiammuntaseuran sihteerinä. Työ käsitti monenlaista järjestämistä ja organisoimista. Suurimpana ponnistuksena seuralla oli sihteeriaikani SM-kilpailujen järjestäminen joissa vastasin urheilijoiden majoitus- ja ravintopalveluiden koordinoimisesta.

ANSIOLUETTELO

KOULUTUS

Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden maisteri

- pääaine: valtio-oppi 75 ov. (hyvät tiedot)
- sivuaineet: yrityksen hallinto 35 ov. (hyvät tiedot), yleinen historia 20 ov. (erinomaiset tiedot), sosiaalipolitiikka 20 ov. (hyvä tiedot).
- Pro gradu –tutkielmassani tutkin Liiketyöntekijäin kannanottoja kaupan kehittämiseksi vuosina 1970-1995.

Ylioppilas 1996 Cum laude abrobatur

OPISKELU ULKOMAILLA

Valtio-opin ja sosiaalipolitiikan opintoja 8kk/University of Kent, UK

Opinnoissa suoritin 15 ov:n suuruisen poliittisten järjestelmien vertailevan tutkimuksen kokonaisuuden sekä 4 ov. sosiaalipolitiikan opintoja.

TYÖKOKEMUS

Sportia Tampere, urheiluvälinemyyjä 1998-

Osa-aikainen urheiluvälinemyyjä. Kahtena kesänä myös myymälän vuoroesimiehenä toimimista lomittajana.

Hesburger Oy, ravintolatyöntekijä 1996-1998 21kk

Hampurilaisravintolassa osa-aikaisena työntekijänä lähinnä valmistuksessa.

Pouttu Oy, elintarviketyöntekijä kesät 1995 ja 1996, yht. 7 kk.

Kesätyöntekijänä lihanjalostustehtaan lähettämössä. Työtehtävät koostuivat tuotteiden pakkaamisesta kuluttajapakkauksiin.

Lisäksi osa-aikaista mainoslehtisten jakelua sekä siivousalan töitä vuosina 1992-1995.

KIELITAITO

- suomi: äidinkieli
- ruotsi: yliopiston virkamiesruotsi, tyydyttävät taidot
- saksa: hyvä suullinen ja kirjallinen taito, A-kieli
- englanti: tyydyttävä suullinen ja hyvä kirjallinen taito

JÄRJESTÖ- JA VAPAAEHTOISTOIMINTA

Jousiammuntaseura Sulka ry, sihteeri vuosina 1994-1997. Tehtäviin kuului perinteisten sihteerin tehtävien lisäksi kilpailujen (mm. yhdet SM-kilpailut) ja muiden tilaisuuksien järjestämistä. Vastuullinen matkanjärjestäjä seuran kilpailumatkalla Itävaltaan vuonna 1996.

HAKIJA D

Olen Tampereen yliopistosta valmistunut yhteiskuntatieteiden maisteri valtio-oppi pääaineena. Sivuaineina olen lukenut ympäristöpolitiikkaa, filosofiaa ja sosiologiaa.

Työkokemusta minulla on yhteensä 14 kuukautta tutkimusavustajana Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksella. Avustajan tehtävässä olen osallistunut kahden isompaan tutkimusprojektiin. Jälkimmäisessä projektissa työni oli varsin itsenäistä avustajan nimikkeestä huolimatta. Projektin yhteydessä tein myös pro gradu –työni. Työ käsitteli Euroopan unionin ”virallisen” ympäristönsuojeludiskurssien välittymistä suomalaiseseen asiantuntija- ja kansalaiskeskusteluun.

Julkaisuja olen ehtinyt tehdä kolme kappaletta. Graduni julkaistiin laitoksen sarjassa, mikä osoittaa työn korkeatasoisuuden. Lisäksi olen laatinut kaksi tieteellistä artikkelia.

Työ- ja elämäkokemusta sekä kielitaitoa kartutin opintojen alkuvaiheessa pitämäni välivuoden aikana Saksassa ja Itävallassa. Tein erilaisia ravintola- ja siivoustöitä eri turistikohdeissa. Työssä opin myös asiakaspalvelua saksan ja englannin kielillä. Opintojani olen rahoittanut ravintolatöillä myös Suomessa. Ennen yliopisto-opintoja työskentelin kesät kotitilallani maataloustöissä.

ANSIOLUETTELO

KOULUTUS

Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden maisteri 2002

- pääaine: valtio-oppi 84 ov. (erittäin hyvät tiedot)
- ympäristöpolitiikka 44 ov., filosofia 28 ov., sosiologia 22ov. (kaikissa erittäin hyvät tiedot)

Englannin kielinen pro gradu –työni käsitteli Euroopan unionin parissa käytyjen ympäristönsuojeludiskurssien välittymistä suomalaiseseen asiantuntija- ja kansalaiskeskusteluun. Työstä sain erinomaisen arvosanan *eximia cum laude approbatur*. Gradun julkaisiin myös laitoksen julkaisusarjassa.

Ylioppilas 1995, yleisarvosana *Laudatur*

TYÖKOKEMUS

Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitos, tutkimusavustaja 14 kk
Tutkimusavustajan tehtävät kahdessa eri tutkimusprojektissa.

Ravintolatyöntekijä ja siivooja Saksa ja Itävalta 13 kk 1997

Työskentely Saksassa ja Itävallassa hotelleissa ja ravintoloissa. Myös asiakaspalvelua Saksan kielellä.

Sivutoiminen tarjoilija 1995-1998

Tarjoilijan töitä opiskelujen ohessa eri ravintoloissa.

KIELITAITO

- suomi: äidinkieli
- ruotsi: hyvä suullinen ja kirjallinen taito yliopiston virkamiesruotsissa
- saksa: sujuva, käytännön kielitaitoa harjoitettu 13kk:n työrupeamalla saksankielisissä maissa
- englantia: sujuva suullinen ja kirjallinen taito, gradu kirjoitettu englannin kielellä.

LUOTTAMUSTEHTÄVÄT

Ainejärjestö Iltakoulu, hallituksen jäsen 1998

Ainejärjestön hallituksen koulutuspoliittinen vastaava

Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan tiedekuntaneuvosto 1998-2000

Tiedekuntaneuvoston opiskelijajäsen

JULKAISUT

Viestejä Brysselistä – tutkimus Euroopan unionin ympäristöpoliittisten diskurssien vaikutuksesta suomalaiseseen keskusteluun. *Studia Politica Tamperensis* 2002.

Virallinen ja kansalaisdiskurssi tutkimuksen kohteena. Artikkelit *Politiikka* –lehdessä.

Liito-oravan suojelu Brysselissä. Artikkelit laitoksen tutkimushankkeen loppuraportissa. *Studia Politica Tamperensis* 2001.